

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2007

Bc. Kateřina Ševčíková

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**SPECIFIKA OŠETŘOVÁNÍ REPREZENTANTŮ CÍRKVE -
CÍRKEVNÍCH HODNOSTÁŘŮ**

Diplomová práce

Vedoucí práce

PhDr. Gabriela Sedláková, Ph.D.

Autor práce

Bc. Kateřina Ševčíková

2007

ABSTRAKT

Tématem naší práce byla Specifika ošetřování reprezentantů církve - církevních hodnostářů. Stanovili jsme si tři cíle: 1. Vymezit daná specifika při ošetřování církevních představitelů různých náboženských směrů., 2. Popsat denní režim církevních představitelů různých náboženských směrů., 3. Zjistit, do jaké míry jsou církevní představitelé různých náboženských směrů spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Práci jsme rozdělili na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se mohou sestry, ale i širší veřejnost, seznámit se základními informacemi o pěti náboženstvích, s jejichž zástupci se můžeme v našich nemocnicích setkat: římskokatolictví, protestantství, pravoslaví, judaismus, islám. V rámci naší práce se zabýváme také specifiky ošetřování řádových sester. Kapitoly jsou přehledně členěny, v úvodu vždy zmiňujeme krátkou světovou historii daného náboženství, poté historii v Čechách, následuje stručná filozofie a důležitá dogmata dané víry. Na konci každé kapitoly uvádíme denní režim církevního hodnostáře a specifika jeho ošetřování.

V praktické části pak diskutujeme o výsledcích našeho výzkumu. K získání dat jsme použili dvě metody. Metodou dotazníku jsme zjišťovali úroveň znalostí sester o výše uvedených náboženstvích a jejich názor na potřebu specifického přístupu při ošetřování církevních hodnostářů. Úroveň jejich znalostí byla uspokojivá. Hypotéza, ve které jsme předpokládali, že zdravotní pracovníci ošetřující církevní představitele různých náboženských směrů nepředpokládají zásadní rozdíly při jejich ošetřování v porovnání s ostatními klienty, se nám po statistickém zpracování nepotvrdila.

K získání dat od církevních hodnostářů jsme použili metodu standardizovaného rozhovoru. Po vyhodnocení takto získaných informací se nám potvrdila následující hypotéza: Církevní představitelé různých náboženských směrů jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Na základě výsledků tohoto výzkumu jsme doporučili zařadit téma specifika ošetřování církevních hodnostářů v rámci předmětů multikulturního ošetrovatelství (pro zdravotnické asistenty, sestry bakalářky i sestry magistry), dále zařadit toto téma i do programu odborných konferencí, rekvalifikačních kurzů či vzdělávacích seminářů, aby i

sestry, které ještě neměly v učebním programu multikulturní ošetrovatelství, měly možnost se s tímto nově diskutovaným tématem seznámit. Bylo by rovněž vhodné, kdyby vzdělávací instituce více využívaly nabídek židovských obcí či islámských nadací, které aktivně nabízejí zájemcům přednášky a bližší seznámení s daným náboženstvím a také se naučily přitažlivou formou motivovat sestry, aby měly zájem dozvědět se nové informace o náboženstvích a tak získaly širší všeobecný přehled, který je pro erudovanou sestru nezbytností.

ABSTRACT

The main theme of our thesis was the Specificity of church representants' treatment – church dignitaries. We set 3 targets: 1. to allocate the specificities when treating church dignitaries of various religious directions, 2. to describe daily schedule of various religious directions, 3. to find out, how much are the church representants of various religious directions satisfied with provided health care.

We divided the thesis into two parts, theoretical and practical. In the theoretical part, nurses, but even general public, can get the basic information about five religions, whose representants we can meet in our hospitals: Roman catholic, protestant, orthodoxy, judaism, islam. Within our thesis we also deal with the treatment of nuns' treatment. Chapters are clearly ranged, in the introduction we always mention short world history of the particular religion, then history in Bohemia, followed by brief history and important dogmas of the particular belief. At the end of each chapter we mention daily schedule of a church dignitary and specificity of his treatment.

In the practical part, we discuss the results of our research. To obtain necessary information, we used two methods. By questionnaire method, we found out the nurses' level of knowledge about mentioned religions and their opinion concerning the necessity of a specific attitude when treating church dignitaries. The level of their knowledge was satisfactory. Hypothesis, in which we supposed that the health personnel, taking care of church representants of various religious directions, do not make any difference between them and other patients, was not after statistic elaboration confirmed.

To obtain information from church dignitaries we used a method of a standard interview. After evaluation of obtained information there were following hypothesis: church representants of various religious directions are satisfied with offered health care.

Upon the results of this research we recommended to insert this theme, specificity of church representants' treatment, to curriculum of health schools (for health assistants, nurses Bachelor and nurses Master). Then also impose this theme to programs of specific conferences, retraining courses or educational seminary, in order to inform even graduated nurses about this new discussed theme. It would be also convenient, if educational institutions used more often various offers from jewish or islamic fondations, which willingly offer conferences and closer approach to the particular religion. Nurses should be motivated to get new information about various religions in order to be generally more cultivated, which is indispensable for a nurse.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Specifika ošetřování reprezentantů církve – církevních hodnostářů (kněz, mnich, řádová sestra, rabín) jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

25.5.2007

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. Gabriele Sedlákové za cenné rady, podněty a připomínky při vedení mé diplomové práce.

Děkuji všem respondentům výzkumu za jejich ochotu a čas strávený při vyplňování dotazníku, děkuji také církevním hodnostářům, s nimiž jsem vedla rozhovory.

V neposlední řadě děkuji také své rodině za vytvoření vhodných podmínek při psaní této práce a za jejich podporu.

OBSAH PRÁCE

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 KŘESŤANSTVÍ.....	9
1.1 Historie křesťanství.....	9
1.1.1 Počátky křesťanství a jeho vztah k židovství.....	11
1.1.2 Počátky křesťanství u Slovanů.....	12
1.1.3 Základy křesťanství	13
1.1.4 Křesťanská etika	14
1.1.5 Bible	14
1.1.6 Askeze a mnišství	15
1.1.7 Celibát.....	16
1.2 katolická církev.....	17
1.2.1 Katolická církev v České republice	18
1.2.2 Denní režim římskokatolického kněze.....	20
1.2.3 Specifika ošetřování římskokatolického kněze.....	21
1.3 protestantské církve	22
1.3.1 Českobratrská církev evangelická.....	22
1.3.2 Jednota bratrská	23
1.3.3 Denní režim evangelického kněze	24
1.3.4 Specifika ošetřování evangelického kněze	24
1.4 pravoslavná církev.....	25
1.4.1 Uspořádání pravoslavné církve.....	25
1.4.2 Filozofie víry	26
1.4.3 Církevní kalendář.....	30
1.4.4 Vztah k ostatním církvím.....	31
1.4.5 Současný stav pravoslavné církve v českých zemích	32
1.4.6 Denní režim pravoslavného kněze	33
1.4.7 Specifika ošetřování pravoslavných kněží a jáhnů	34

2	JUDAISMUS	34
2.1	Historie	35
2.2	Principy víry	35
2.2.1	Posvátné knihy	36
2.2.2	Židovské svátky	37
2.2.3	Každodenní život	38
2.2.4	Košer strava	39
2.2.5	Denní režim rabína	39
2.2.6	Specifika ošetřování rabína	40
3	ISLÁM	41
3.1	Historie Islámu	41
3.1.1	Kulturní přínos islámu	42
3.2	Korán	42
3.3	Pět sloupů víry	43
3.4	Tabu v islámu	48
3.4.1	Žena a rodina v islámu	50
3.4.2	Vývoj jedince	51
3.4.3	Mešita	52
3.5	Hierarchie v islámu	53
3.6	Denní režim muslima	53
3.7	Specifika ošetřování muslima	54
4	ŘEHOLNÍ ŘÁDY	56
4.1	Dějiny křesťanských řádů	56
4.2	Rozdělení katolických řeholních řádů	57
4.3	Řeholnice	58

4.4	Principy zasvěcení	59
4.5	Denní režim řeholníků	59
4.6	Specifika ošetřování řeholníků	60
5	VÝZKUM.....	62
5.1	Výzkumné cíle a hypotézy.....	62
5.2	Charakteristika výběrového souboru	62
5.3	Použité metody.....	63
5.4	Výsledky výzkumu.....	64
5.4.1	Analýza výsledků - sestry	64
5.4.2	Analýza výsledků – církevní hodnostáři.....	85
5.5	Diskuze	92
5.6	Závěry pro praxi.....	101
	ZÁVĚR.....	102
	POUŽITÁ LITERATURA	105
	KLÍČOVÁ SLOVA.....	109
	SEZNAM PŘÍLOH	109

ÚVOD

Každý zdravotník dnes již chápe význam holistického přístupu ke klientům, tedy uspokojování biologických, psychických, sociálních a spirituálních potřeb nemocného s cílem dosáhnout zdraví a pohody v souladu s jeho prostředím.

Sestra by měla využít všech svých schopností a dovedností zvláště při sběru anamnézy, aby dokázala identifikovat nejen zdravotní problémy klienta, ale měla by se snažit pochopit a poznat také širší souvislosti, které mají na klientův zdravotní stav nemalý vliv. Do této oblasti patří právě spiritualita. Domníváme se, že v dnešní době stále ještě trochu opomíjená. Avšak pro zdraví a pohodu našeho klienta může mít právě okamžik modlitby či chvilkového ztišení se mnohem větší efekt než hygienická péče, kterou mu chceme právě poskytnout.

Církevní hodnostáři, jimiž se v naší práci zabýváme, vnímají spiritualitu mnohem intenzivněji. Pro ně se stala životním posláním. A právě specifika ošetřování kněží, rabínů, mnichů a řádových sester zatím nejsou nikde přesně vymezena. To pro nás bylo motivací k napsání této práce.

Cílem naší diplomové práce bylo vymežit specifika při poskytování ošetrovatelské péče církevním představitelům těchto náboženství: římskokatolictví, protestantství, pravoslaví, judaismus a islám. Dále jsme se pokusili nastínit denní režim těchto představitelů a zjistit, do jaké míry jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Pro kvalitní ošetrovatelskou péči jsou velmi nezbytné znalosti kulturních specifik. Do této oblasti spadají komunikační prvky, jazyková vybavenost, náboženské přesvědčení či hierarchie hodnot.

Sestry, které dovedou dobře komunikovat, si snáze získávají důvěru a empatii klientů, kteří se jim o to ochotněji svěří se svými tužbami, obavami, bolestmi. Mají větší schopnost vcítit se do toho, co právě prožívají, jak hodnotí sami sebe a jak se staví ke své nemoci. Naši klienti nás nebudou posuzovat pouze podle toho, zda jsme v pracovním procesu nejšikovnější, nejrychlejší či snad nejoblíbenější v kolektivu, ale také podle toho, co sami pro sebe momentálně potřebují, a to je lidskost a empatie.

V anamnéze bychom se měli seznámit také s konkrétní náboženskou praxí a stupněm její důležitosti pro klienta, seznámit se s klientovými náboženskými rituály, symboly, doporučeními i příkazy a zákazy.

Ačkoliv v běžném nemocničním provozu nelze plně respektovat nábožensky determinované zákazy či doporučení, vždy můžeme alespoň projevit snahu o realizaci v našich podmínkách, je v našich silách i kompetencích vyslechnout, chápat, poradit.

V následujících kapitolách se mohou sestry, ale i širší veřejnost, seznámit se základními informacemi o pěti náboženstvích, s jejichž zástupci se můžeme v našich nemocnicích setkat.

V praktické části pak diskutujeme o výsledcích rozhovorů s církevními hodnostáři a porovnááme výsledky dotazníkové akce, která probíhala ve čtyřech nemocnicích v České republice, kde respondenty byly sestry.

Sestra, která bude dostatečně erudovaná, bude mít potřebný všeobecný přehled, je poté schopna poskytnout kvalitní péči všem svým klientům bez rozdílu národnosti, rasy, kultury i náboženství. A to je v dnešním světě globalizace téměř nezbytné.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KŘESŤANSTVÍ

Křesťanství je monoteistické náboženství, které odvozuje svůj původ od učení Ježíše Krista. S více než dvěma miliardami věřících je křesťanství nejrozšířenějším světovým náboženstvím.

K největším skupinám křesťanství patří **katolická církev, pravoslavné církve a protestantské církve.** (7)

1.1 HISTORIE KŘESŤANSTVÍ

Křesťanství vzniklo ve 4. desetiletí n. l., na římské půdě, v Palestině a částečně navazovalo na judaismus. První křesťané pocházeli z židovského prostředí a objevili se také první nepřátelé = Židé, tím vznikaly spory o víře. Ale byl to právě antický svět, který se rozhodující měrou zasloužil o jeho rozšíření po celé Evropě.

Prvním křesťanským centrem byl Jeruzalém. Křesťanství se z Palestiny šířilo všemi směry, ale nejrychleji v římské říši, kde se muselo vyrovnat s řeckou filozofií a nepřátelstvím lidu. (1)

Náš letopočet byl zaveden jedním křesťanským mnichem na počátku 6.století. Odvíjí se od roku narození **Ježíše Krista**, zakladatele tohoto náboženství a zároveň Boha křesťanské víry. Narodil se za vlády Augusta, nejspíše v roce 4 př. n. l. a nábožensky působil v době císaře Tiberia. Jeho životem, ukřižováním a vzkříšením okolo roku 33 n. l. začala historie křesťanství.

Kristus, z řeckého Christos, znamená totéž, co Mesiáš (ve Starém zákoně král, jenž byl při korunovaci pomazáván olejem. Posléze bylo toto slovo užíváno ve významu vykupitele, kterého Bůh sešle na svět, aby jeho prostřednictvím svět spasil.)

Křesťanská církev se budovala na základě pospolitosti věřících, tzv. obcí, které se vytvářely ve městech. Zpočátku pocházeli jejich příslušníci hlavně z chudých vrstev, kterým toto učení přinášelo naději. V obcích vládla rovnost a věřící si byli navzájem

sestrami a bratry v Kristu. Později se rozšířilo i do širších kruhů a vyšších vrstev společnosti.

Křesťanství nemělo žádné zasvěcovací obřady, pouze **křest**, který byl symbolickou očistou od hříchu. Od křesťanů se pak jen očekávalo „žít ve víře a pravdě“ a účastnit se bohoslužeb.

Církev si postupně formulovala svou věrouku a budovala organizaci. V čele obcí stáli starší obce či kněží, kteří měli posvěcení pro obřady. Nad větším počtem obcí měli dohled biskupové, sídlící ve městech, kteří se stali hlavními autoritami církve. Prvním biskupem v Římě byl podle legendy **apoštol Petr**. Po Ježíšově smrti začali jeho učedníci kázat sami.

Ke konci 2. století se už křesťanství rozšířilo po celém Středomoří, do Egypta a severní Afriky a dokonce až na území dnešní Francie. Přinášelo opravdový důvod k životu: život na tomto světě i naději na život posmrtný.

Křesťané byli považováni za zvláštní odnož judaismu a zatímco Židé často představovali významné členy společnosti, křesťané byli chudí a stávali se proto snadnými oběťmi pronásledování. První velké vzplanutí protikřesťanských nálad došlo v 60. letech 1. století za císaře Nerona, když hořel Řím. Nejoblíbenější císař hledal obětního beránka, na kterého by požár svedl, a vybral si křesťany. Dal je věznit, mučit a zabíjet po stovkách. (1)

Evangelia se objevila v druhé polovině 1. století. Byla napsána řecky a určena jak pro židovské křesťany, tak pro Římány a Řeky.

Zároveň došlo k prvnímu celoříšskému pronásledování křesťanů, z důvodu toho, že se nechtěli podvolit císaři a přinášet oběti. Pronásledování ale spíše církev upevnilo a na tuto víru přecházeli i pohané.

Když se na trůn dostal Konstantin, později nazvaný Veliký, pochopil marnost násilných snah zastavit šíření křesťanství – využil křesťanství jako oporu říše, vydal roku 313 edikt milánský, jenž prohlašoval křesťanství za svobodné náboženství. Křesťanství bylo vzato na vědomí a zanedlouho se stalo státním náboženstvím.

Kolem roku 324, kdy dobyl východořímskou říši, se Konstantin prohlásil křesťanem a legalizoval odkazy majetku církvi a vyhlásil neděli veřejným svátkem.

Roku 395 dochází k rozdělení Říma na říši Západořímskou a Východořímskou. Odlišně se také vyvíjela i církev. Na západě císařové potvrdili vůdčí postavení římského biskupa – papeže, odvozené od působnosti sv. Petra v Římě. Na Východě zůstával hlavou církve císař.

Postupně rostla moc hlav křesťanské církve – papeže v Římě a patriarchy v Konstantinopoli, ale i jejich boj o svrchovanou moc. V roce 1054 pak vyobcoval papež konstantinopolského patriarchu z církve a ten udělal totéž jemu. Tímto aktem byla oficiálně oddělena řecká a latinská církev. Začaly tak vedle sebe existovat současně východní ortodoxní řecko-katolická církev a západní římsko-katolická, což dnes bývá označováno jako **velké východo-západní schizma**.

V době renesance, v letech 1515-1516 v Německu mladý mnich a učenec **Martin Luther** při přípravě přednášky o listu sv. Pavla Římanům dospěl k přesvědčení, že spásy lze dosáhnout pouze vírou - **Sola scriptura, sola fides, sola gratia = pouze Písmo, pouze víra a pouze milost** jsou důležité pro spásu. Vyzvali ho, aby se podrobil autoritě papeže, ale on odmítnul. Tak vlastně začala reformace. Hnutí, z něhož později vyrostly protestantské církve. (7)

Od 16. století vysílala římskokatolická církev misie do Afriky a Asie. V 18. století se hodně rozšířily misie pravoslavné církve na Sibiř a protestantské církve na různá místa.

Můžeme tedy říci, že životem, ukřížováním a vzkříšením Ježíše Krista okolo r. 33 n. l. začala historie křesťanství. Zpočátku se řídilo učením Ježíše Krista, který ho předává apoštolům a ti pak dalším. Podrobnosti života Ježíše, apoštolů a první církve se v písemné formě zachovaly v souboru knih nazývajících se Nový zákon (skládající se ze 4 evangelií, Skutků apoštolů, listů sv. Pavla, Petra, Jakuba, Jana a Judy a Zjevení sv. Jana), jež je součástí Bible, do níž patří i Starý zákon. (32)

1.1.1 Počátky křesťanství a jeho vztah k židovství

Vznik křesťanství v mnohém koresponduje s očekáváním Židů na příchod Mesiáše. Na rozdíl od **judaismu**, ze kterého se křesťanství vyvinulo, však už křesťané na svého Mesiáše nečekají, ale považují za něho Ježíše Nazaretského. Ze židovství

přejímá křesťanství základní prvky víry a celý korpus posvátných knih - **Starý zákon**.
Obě náboženství poji:

- víra v jediného Boha - obě náboženství jsou monoteistická,
- víra v Mesiáše - toho křesťané ztotožňují s Ježíšem z Nazareta, tedy Kristem, židé na mesiáše dosud čekají.

Z hlediska **bohoslužby** či **liturgie** spojuje křesťanství s židovstvím poměrně mnoho styčných prvků:

- synagogální podoba bohoslužby v kostelích a farnostech,
- užívání **kadidla** při slavnostních bohoslužbách,
- užívání společných biblických textů, zvláště **žalmů**,
- užívání zpěvu a hymnů při **modlitbě**,
- shodné užívání určitých hebrejských slov při modlitbě: amen, aleluja, hosana. (32)

Přes rozmanitost důrazů i názorů na jednotlivé věci se všichni křesťané shodují na tom, že základ křesťanské nauky tvoří:

- Boží láska a lidská odpověď na tuto lásku v podobě lásky k Bohu, k druhým lidem a k sobě,
- Bůh se stal v Ježíši z Nazareta člověkem (vtělení), který byl ukřižován a vzkříšen z mrtvých, a tak člověka vysvobodil z otroctví hříchu a smrti k životu.

1.1.2 Počátky křesťanství u Slovanů

Roku 862 požádal velkomoravský kníže Rostislav byzantského císaře, aby vyslal do jeho říše kněze. Takto byli na Velkou Moravu vysláni bratři ze Soluně, Konstantin, který později přijal jméno **Cyril** (+ 869 v Římě) a **Metoděj** (+ 885 na Moravě, ale jeho hrob nebyl dosud nalezen). Konstantin se svým lingvistickým nadáním vytvořil originální slovanskou abecedu, hlaholici, a přeložil do slovanského jazyka

nejdůležitější části Písma a texty liturgie, kterou oběma bratřím schválil i papež. Kromě šíření křesťanství měla cyrilometodějská mise význam také v tom, že položila základy kultury a vzdělanosti na našem území. (23)

1.1.3 Základy křesťanství

Křesťanskou víru shrnují **vyznání víry**, základní teze křesťanství by bylo možné popsat takto:

- existuje jediný Bůh, Bůh je trojjediný – je jediné a věčné podstaty, která existuje ve třech osobách: **Otec** (Stvořitel), **Syn** (Ježíš Kristus) a **Duch svatý**. Bůh je zároveň člověku neviditelný, skrytý a zjevený,
- Ježíš Kristus zvěstoval přicházející Boží království, které přišlo v jeho osobě. Nedopustil se hříchu a svou obětí na kříži a svým vzkříšením přinesl věřícím odpuštění hříchů a dědičné viny,
- věřící jsou pokřtěni, ve své víře žijí duchovně a po smrti budou spolu se svým tělem vzkříšeni. Přijímají Ducha svatého jako dar od Boha, který je duchovně vede, dává poznávat Boží vůli a který udržuje církev v pravdě,
- Ježíš znovu přijde na konci časů, aby soudil a vládl ve své moci a slávě. Věřící s ním budou žít věčně v Boží přítomnosti. Dokud svět trvá, je církev poslána, aby hlásala o Kristu radostnou zvěst (**evangelium**),
- křesťanské Písmo svaté (**Bible**) obsahuje Boží slovo a je inspirováno Bohem. Proto je Bible prvním a respektovaným pramenem informací o Bohu a Ježíši Kristu,
- Ježíšova matka **Maria** porodila Božího Syna jako panna z Ducha svatého. Proto má v katolických a pravoslavných církvích velmi privilegované místo a křesťané ji prosí o přimluvu u Boha. V protestantských církvích tento význam Ježíšova matka nemá, protože o ní v **písmu** není nic takového napsáno,
- nejznámějším symbolem křesťanství je **kříž**, protože na něm zemřel Ježíš Kristus. (1)

1.1.4 Křesťanská etika

Křesťanská etika popisuje požadavky, podle nichž se má řídit křesťan. Zásadám křesťanské etiky se věnuje morální teologie.

Základem křesťanské etiky jsou dvě největší přikázání, které přebírá Ježíš Kristus z židovství a které zní:

- „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou.“ (Deuteronomium 6,4-5)
- „Budeš milovat svého bližního jako sebe samého.“ (Leviticus 19,18)

Benedikt XVI. popisuje samotnou víru jako etické jednání:

„Křesťanská víra znamená svěřit se životnímu smyslu, který nese mne i celý svět, přijmout jej za pevný základ, na kterém mohu pevně stát. Můžeme to vyjádřit i jinak: Křesťansky věřit znamená přijímat svoji existenci jako odpověď na slovo jako logos, který nese a drží vše. Znamená to říci své ano k tomu, že smysl života a věcí je již daný a my jej jen přijímáme a svěřujeme se mu.“ (35)

Křesťanská etika vyžaduje, aby věřící žil v míru s ostatními lidmi, soucítil s trpícími, jelikož pro křesťany je jejich společenství založeno na rovnosti před Bohem. Od věřících, kteří z lásky k Bohu chtějí plnit jeho vůli, se očekávají dobré skutky zde na zemi. Přesto nikdo nedosáhne dokonalosti a musí najít odpuštění a věčnou spásu skrze víru v Ježíše Krista. (17)

1.1.5 Bible

Bible (z řeckého *ta bibli* - knihy, svitky) je soubor knih, které křesťanství považuje za posvátné a inspirované Bohem. Bible je označována též jako *Písmo svaté*, některé církve jej označují také jako *slovo Boží*. Lze se také setkat s označením *knih knih*.

První část bible tvoří **Starý zákon**, který obsahuje židovský soubor posvátných knih, který křesťané převzali z židovství. Tato část spisů je oběma náboženstvím společná, židé ji ovšem jako bibli neoznačují. Starý zákon je z velké části napsaný v hebrejštině, některé části aramejsky a řecky.

Druhá část bible, **Nový zákon**, je specificky křesťanská a na Starý zákon navazuje. Podle víry církve je vlastní obsah Nového zákona, tedy zpráva o Ježiši Kristu a jeho osoba naplněním očekávání starozákonních spisů. Nový zákon je sepsán řecky.

Biblické spisy jsou jak v židovském, tak v křesťanském chápání sbírkou svědectví o Božím zjevení.

To, co je v Bibli zaznamenáno, je podle církve zaznamenáno z vnuknutí Ducha svatého. Bůh si, jak věří křesťané, vybral lidské autory k jejich sepsání a skrze ně na sepsání textu působil. Některé církve vzešlé z protestantské reformace trvají na doslovné inspiraci textu Bohem. (17)

Biblické texty

Celá Bible nebo její část byla přeložena do 2 123 jazyků. Každého roku se jí vydává více než 60 miliónů výtisků.

Velmi významným počinem byl překlad Písma do staroslověnského jazyka svatým Konstantinem Cyrilem a Metodějem během jejich velkomoravské mise. Z tohoto překladu vychází česká překladatelská tradice.

Nejvýznamnějším a nejznámějším českým překladem je **Bible kralická**, poslední revize je z roku 1613, první český překlad z původních jazyků.

Český ekumenický překlad vznikl v letech 1961–1979. Byl tvořen metodou dynamického ekvivalentu, tj. překlad myšlenky myšlenkou. Je tedy poměrně volný.

1.1.6 Askeze a mnišství

V době, kdy počet věřících narůstal, rostla touha některých křesťanů žít co možná nejvíce podle ideálů evangelia. Nejprve se toto hnutí projevuje na konci 3. století v Egyptě a je spojeno s postavou svatého Antonína, který se rozhodl opustit svůj majetek a odejít do pouště. Kolem těchto poustevníků se začali postupně shromažďovat jejich další žáci, kteří také žili poustevnickým životem.

Jedním z nejnámějších zakladatelů klášterů je **svatý Benedikt**. Kláštery, řídící se jeho řeholí a hlavním principem spojení modlitby a práce (ora et labora), jsou pak typické pro celý evropský středověk. Právem tedy bývá svatý Benedikt nazýván otcem západního mnišství. (32)

1.1.7 Celibát

Již na některých místech v Bibli, např. evangelium sv. Matouše 19,12, můžeme najít názor, že panenství, resp. celibát duchovního zcela uvolňuje pro službu Bohu. První písemně známý zákon o celibátu pochází z let 300 - 306, kdy shromáždění církevních zástupců ve Španělsku zavázalo ženaté jáhny a kněze k sexuální zdrženlivosti. Další shromáždění toto ustanovení zmírnilo pro východní církvev v tom, že povolilo jáhnům a kněžím manželský život, pokud manželství uzavřeli před svěcením (tato praxe platí v pravoslaví doposud).

V českém státě bylo manželství kněží známo ještě za Přemysla Otakara I.

Katolická církev staví hodnotu manželství velmi vysoko, chápe jej jako mystickou cestu k Bohu srovnatelnou s životem řeholníka. Z tohoto důvodu církvev odmítá druhé sňatky, sex před svatbou a rozvolněnou sexuální morálku dnešní doby. Protože manželství je forma liturgie, je to typ spirituality srovnatelný se spiritualitou mnišského života.

Důvody pro celibát

- Z křesťanského pohledu je hlavním životem život věčný, nikoli život pozemský. Ten je jen přípravou. A v životě věčném nebudeme v manželském stavu. Kněz je pro laické věřící prostředníkem mezi Zemí a Nebem.
- Smyslem křesťanského života je vzdát se mnoha věcí tohoto světa a právě i oné sexuality pro svět věčný, přijmout na sebe určitá omezení z lásky k Bohu.
- Rodina síly člověka konzumuje. Člověk, který přijme za svou ušlechtilou povinnost mít rodinu a pečovat o ni, to má dělat co možná nejdokonaleji.

Pak má ale objektivně méně času, prostoru a sil věnovat se svému poslání. Kněz a vlastně každý, kdo nemá rodinu, se může svému povolání věnovat více a intenzivněji než člověk ženatý.

- Dnešní doba a dnešní společnost většinou nechápe dobro a hodnotu sexu. Nahlíží sex jako modlu, božstvo, kterému má člověk sloužit. Jenomže sex ve své správné roli nemá být pánem, nýbrž služebníkem, konkrétně služebníkem manželské lásky. (15)

Život celibátního muže či ženy je zvláštním způsobem vykloněný směrem k Bohu a je nutně pro současnou společnost provokací. Dobrovolný celibát je svým způsobem políček do tváře přeseexualizované společnosti.

Avšak kněz je člověk jako každý jiný a jako my všichni i on si nese životem břemeno svých slabostí, selhání a hříchů. Není ani lepší ani horší než jakýkoli jiný věřící člověk. Rozdíl je v tom, že má moc udělovat svátosti. (16)

Výjimku tvoří tzv. trvalí jáhni. Jsou řádně vysvěceni, slouží Církvi a Bohu a žijí normálním rodinným životem, nejsou vázáni k celibátu.

1.2 KATOLICKÁ CÍRKEV

Katolictví či **katolicismus** (z řeckého *katholikos* - obecný, univerzální) je dnes nejrozšířenější skupinou v křesťanství.

Obecně pojem *katolictví* označuje přesvědčení církve, že je přístupná nikoliv jedné rase nebo národu, nýbrž všem lidem.

V běžné mluvě se obvykle pojem katolictví vztahuje na tu skupinu katolických církví, jejichž nejvyšším představitelem je římský biskup, **papež**.

Když se v češtině mluví o katolické církvi, má se na mysli většinou **Církev římskokatolická**, tj. církev uznávající autoritu papeže.

Charakteristika a definice

Katolické církve mají určité věroučné zásady, na nichž se shodují. Základem jsou vyznání víry, mimo jiné mezi ně patří tyto:

- Bůh je jeden.
- Bůh je nejvyšš spravedlivý.
- Existují tři božské osoby: Otec, Syn a Duch svatý.
- Syn Boží se stal člověkem, zemřel na kříži a byl vzkříšen pro naši spásu.
- Lidská duše je nesmrtelná.
- K lidské spáse je nezbytně zapotřebí milosti Boží. (7)

Základním posláním církve je hlásat Krista světu. Život křesťana se projevuje i účastí na svátostech, kterých církev uznává sedm. Církevní rok rozděluje život církve na různá období, která se soustředí na různé momenty vztahu Boha a člověka či událostí z Ježíšova života – mezi hlavní svátky patří Vánoce, Velikonoce a Letnice. Katolíci mají v úctě Ježíšovu matku, Pannu Marii a další svaté, kteří se za křesťany u Boha přimlouvají. Člověk má prostřednictvím Krista přístup k Bohu, takže základem života křesťana je modlitba. (5)

1.2.1 Katolická církev v České republice

U nás působí římskokatolická a řeckokatolická církev, každá z nich má svou strukturu a organizaci.

Římskokatolická církev se v Česku dělí na dvě církevní provincie (česká a moravská), osm diecézí (Praha, Plzeň, České Budějovice, Litoměřice, Hradec Králové, Olomouc, Brno, a Ostrava-Opava). Každá diecéze se člení na děkanáty a farnosti.

Řeckokatolická církev má v Česku jeden exarchát, jehož biskup se nazývá exarcha.

Mimo tuto organizační strukturu stojí ještě mnišské řády a řeholní kongregace obou církví. (24)

Římskokatolická církev

Římskokatolická církev, často ve zkrácené, avšak nepřesné podobě katolická církev, je tou součástí křesťanství, která se vyznačuje latinským obřadem a plným společenstvím s římským biskupem, tj. papežem. Je největší křesťanskou církví na světě.

Katolická církev uznává sedm svátostí:

- svátost křtu,
- svátost smíření,
- svátost eucharistie,
- svátost biřmování,
- svátost pomazání nemocných,
- svátost kněžství,
- svátost manželství.

Liturgie a modlitba

Středem života církve je **liturgie**, v níž hraje nejdůležitější úlohu eucharistická bohoslužba, tj. **mše**. Součástí liturgie je také Denní modlitba církve (zkráceně breviář), což je modlitba založená na žalmech a jiných biblických textech. Kromě toho existuje v církvi mnoho dalších způsobů modlitby, ať už spontánní nebo ustálené, společné nebo soukromé.

Symboly církve

Biblické symboly jsou: **ovčinec** neboli místo, kde jsou shromážděny ovce. Kristus je připodobňován k dobrému pastýři, který zná své ovce, vede je, živí, chrání a dává za ně svůj život. Jiným symbolem je Boží pole - **vinice**, kde vinným kmenem je Kristus a věřící jsou ratolestmi. Kmen dává plodnost větvím. Ratolest, která ztratí spojení s kmenem, hyne. Symbolem Církve je i Boží stavba, **svatý chrám**, kde úhelným kamenem je Ježíš, její zakladatel. On působí, že celá stavba drží pevně. (24)

Působení církve v České republice

Katolická církev v České republice působí v řadě oblastí a činností. Kromě duchovní služby se církev spolupodílí na zvyšování vzdělanosti a kulturnosti obyvatel. Zejména pro mladé lidi poskytuje církev také mnoho mimoškolních aktivit. Velkou pozornost věnuje církev péči o rodiny. Charitativní služba, péče o seniory a nemocné patří již od počátků církve k základním charakteristikám jejího působení. Kromě osobního kontaktu oslovuje církev lidi také prostřednictvím médií, např. Katolický týdeník či rádio Proglas.

1.2.2 Denní režim římskokatolického kněze

Denní režim římskokatolického kněze je velmi individuální. Záleží na tom, co všechno má kněz na starosti. Jestli pečuje o celou farnost nebo je kaplan (pomocník faráře) nebo má jinou, specifickou, činnost.

Obecně se dá říci, že kněží mají povinnost modlit se tzv. Denní modlitbu církve. Konkrétně se jedná o 5 modliteb, které by si měli rozvrhnout do celého dne. Obvykle také slouží denně mši svatou. V úřední dny chodí po úřadech, navštěvují nemocné a staré – provádí tzv. pastorační péči či službu, píše kázání. (15)

Jednotlivý den kněze pak může vypadat takto:

8:00 Budíček

8:30 Modlitba

9:00 Snídaně

9:30 Rozhovor s lidmi

Zpověď

Návštěvy nemocných – doma i v nemocnicích

10:30 Korespondence, úřední činnost

12:00 Oběd

13:00 Návštěvy,

Rozhovory

Udělování svátostí

Pohřby

- 15:30 Mše svatá
- 17:00 Návštěvy
 - Rozhovory
 - Udělování svátostí
- 20:00 Večeře
- 21:00 Modlitba
- 22:30 Četba, televize, internet, korespondence
- 24:00 Spánek

1.2.3 Specifika ošetřování římskokatolického kněze

Denní režim římskokatolického kněze se v několika věcech odlišuje od běžného denního režimu ostatních. Většina kněží, zvláště starší generace je zvyklá vstávat brzy ráno a v tichu, nejlépe o samotě se modlí breviář. Je tedy dobré, aby se sestra s knězem předem domluvila na určité hodině, kdy jej nebude na pokoji rušit. Případně mu může zajistit klidnou a tichou místnost.

Další modlitbou bývá ta před jídlem, záleží na knězi samotném, zda ji pronese hlasitě, polohlasně či v tichosti pouze pro sebe. Zde záleží na zvycích nemocničního zařízení, kde podávají stravu a také na samotném zdravotním stavu kněze, na jeho soběstačnosti. Je ale důležité, aby sestra a také ostatní zdravotnický personál respektoval tyto modlitby před jídlem a také znamení kříže.

V souvislosti se stravováním je dobré zmínit půst, který kněz dodržuje, pokud to jen trochu jeho zdravotní stav dovoluje. Páteční půst od masa byl již zdobrovolněn, ale kněz, který toto dodržuje, jistě nebude výjimkou. Přísný půst, tzn. omezení příjmu potravy, kněz dodržuje na Velký pátek před velikonoce a na Štědrý den během dne. Pokud toto vynechání potravy neohrozí knězovo zdraví, je vhodné, abychom jeho rozhodnutí respektovali.

Je zvykem, aby kněz během dne odsloužil alespoň jednu mši svatou, jeho případná neschopnost v případě nemoci je však tolerována. Je-li na tom kněz zdravotně natolik dobře, aby se mohl mše svaté probíhající v areálu nemocnice zúčastnit, je pak dobré, abychom mu toto umožnili. (40)

Římskokatoličtí kněží nevyžadují na veřejnosti zvláštní oslovení ani titulování. Je zvykem, že pouze v komunitě věřících bývají osloveni „pane faráři“. V nemocnici bude tedy naprosto přirozené používání jejich civilního příjmení.

Sestra, která je v kontaktu s tímto duchovním představitelem po dobu hospitalizace nejčastěji, by si měla uvědomit, jak je pro kněze důležité, ba dokonce nezbytné striktní dodržování jeho intimity. Samozřejmostí v komunikaci mezi těmito dvěma osobami je otevřenost, upřímnost a slušné jednání. (42)

1.3 PROTESTANTSKÉ CÍRKVE

Jako **protestantské** se označují reformované, též **evangelické** církve. Jejich člen se nazývá **protestant** respektive **evangelík** či **evangelikál**. Reformace proběhla v 16. století a vedla ke vzniku dvou hlavních protestantských vyznání, luteránské konfese a kalvínské konfese.

Českobratrská církev evangelická je největší česká protestantská církev. Vznikla v roce 1918 sloučením luteránské a kalvínské církve. Má vlastní fakultu na Univerzitě Karlově – Evangelickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy.

Jednota bratrská je nejstarší českou protestantskou církví. Byla založena v roce 1457, celosvětově obnovena v roce 1727 a v českých zemích se od roku 1880 objevuje pod názvem *Evangelická bratrská církev*. (32)

1.3.1 Českobratrská církev evangelická

Církev navazuje na tradice církve evangelické luterského i kalvínského vyznání. Českobratrskou církev evangelickou tvoří sbory na třech úrovních:

- sbor farní,
- sbor seniorátní,
- sbor povšechný.

Farní sbor je základní jednotkou církve, spravovaný staršovstvem (presbyterstvem), které je voleno z členů sboru sborovým shromážděním, to volí i faráře. On a jeden z presbyterů - kurátor jsou společně představiteli sboru a jeho statutárními zástupci. Církev tvoří 264 sborů.

Seniorátní sbor (seniorát) je společenství sborů spojených v určitém obvodu ke společné církevní činnosti a správě. O jeho věcech rozhoduje seniorátní shromáždění - konvent, jehož členy jsou poslanci příslušných sborů volených na čtyřleté funkční období. Konvent volí stejným dílem z presbyterů a farářů na šestileté období seniorátní výbor v čele se seniorem a seniorátním kurátorem. Sídlem seniorátu je vždy sbor, kde je senior farářem. Církev tvoří 14 seniorátů (Pražský seniorát, Poděbradský seniorát, Jihočeský seniorát, Západočeský seniorát atd.).

Nejvyšší úroveň správy církve je **povšechný sbor**, čili celá církev. Církev spravuje Synodní rada, což je 6 volených osob (3 faráři a 3 laici), nejvyšším zákonodárným a řídicím shromážděním (parlamentem), složeným z volených poslanců, je synod.

Diakonií rozumíme nevládní křesťanskou charitativní organizaci, součást Českobratrské církve evangelické.

1.3.2 Jednota bratrská

Základní organizační jednotkou církve je **sbor**, v jehož čele stojí správce sboru (nazývaný také kazatel, pastor) a Rada starších. Správce sboru je povoláván Úzkou radou, Rada starších je volena členským shromážděním, tzv. sborovou radou. Nejvyšším orgánem církve je **synod**, který se skládá ze správců sborů a delegátů, volených jednotlivými sbory. Jako výkonný orgán církve volí synod tříčlennou Úzkou radu.

Jednota bratrská má v současnosti celkem asi 3000 členů v 16 sborech a dalších misijních místech. Provozuje dvě základní školy, vyšší odbornou školu pomaturitního studia a sociální práci při některých sborech.

Historie Jednoty bratrské

Jednota bratrská (Unitas fratrum nebo také Moravská církev) navazuje na tradici vzniklou v Čechách během období husitských válek, v prostředí vnitřních reformních snah katolické církve. Ovlivněna učením Petra Chelčického, byla založena Bratrem Řehořem v Kunvaldu v roce 1457.

Tato skupina zdůrazňovala trojí ideál víry, lásky a naděje, se silnějším důrazem na praktický křesťanský život než na učení nebo církevní tradici. Mezi její významné představitele patřil Jan Ámos Komenský. (1)

1.3.3 Denní režim evangelického kněze

7:00 Budíček

7:30 Modlitba, snídaně

8:30 – 12:00 Příprava na biblické hodiny pro děti i dospělé

Příprava na katechetické hodiny

Příprava na křesťanské svátky

Vyučování náboženství

12:00 Oběd

13:00 – 19:00 Administrativa

Návštěvy studentů z VŠ

Pohřby

Osobní a skupinová setkání

Ekumenické návštěvy

19:00 Večeře

19:30 – 22:00 Setkání pěveckých sborů

Vyřizování korespondence

22:00 Četba knih

24:00 Spánek

1.3.4 Specifika ošetřování evangelického kněze

Přístup k evangelickému knězi se nebude příliš lišit od specifík ošetřování římskokatolického kněze. Jejich křesťanský základ je stejný.

Sestra by měla vědět, že evangelický kněz nemá povinnost žít v celibátu, proto jsou běžné návštěvy jeho manželky či dětí v nemocničním zařízení.

Otázka postu je v této církvi dobrovolná, proto vždy záleží na individuální domluvě kněze a sestry. Stejně tak je dobré si předem stanovit, jakým způsobem si kněz

přeje být osloven. Ve společenství věřících je běžné „pane faráři“ či „bratře faráři“, široká veřejnost však používá běžné oslovení příjmením popř. vysokoškolským titulem.

Evangeličtí kněží mají ve zvyku přizpůsobit se prostředí, ve kterém se momentálně nachází, proto přizpůsobují i čas a způsob své modlitby nemocničnímu zařízení a zavedenému řádu.

Tito církevní hodnostáři nekladou na zdravotnický personál ojedinělé či náročné požadavky. Samozřejmostí byl měl být pro sestru empatický a lidský přístup.

1.4 PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV

Pravoslaví, pravoslavná církev či **ortodoxní církev** (z řeckého *orthos* - správný, pravdivý) je křesťanská církev složená z několika územních církví, které dohromady tvoří pravoslavné společenství. Své počátky mají v prvotní křesťanské obci v Jeruzalému a dále pak ve východní části římské říše, proto bývají někdy označovány též jako východní církev.

Nauka pravoslavné církve je v některých ohledech relativně blízká nauce římskokatolické a mezi oběma církvemi pokračuje dialog.

K pravoslavné církvi se hlásí nejvíce křesťanů po církvi římskokatolické. Jsou to především obyvatelé Řecka, Ruska a dalších slovanských zemí. Velké komunity pravoslavných věřících existují např. v USA, Kanadě nebo Austrálii. (1)

1.4.1 Uspořádání pravoslavné církve

Pravoslavná církev je společenstvím samosprávných místních církví, z nichž každá je *autokefální*, tj. řízená vlastním nejvyšším představitelem - prvním z místních biskupů.

Všechny světové místní pravoslavné církve jsou sjednoceny na principu společné pravoslavné víry, církevního učení zakládajícího se na Písmu svatém a posvátné Tradici, a jednotou ve svatých Tajinách (svátostech). Jednotlivé světové pravoslavné církve tedy sdílejí tutéž víru, základní správní – politické principy a liturgickou tradici.

Při liturgii užívají buď starých jazyků (ve slovanských církvích často církevní slovanštiny, což je novější forma staroslověnštiny), nebo současných jazyků národních.

Biskupové, kteří představují celou místní církev, bývají nazýváni **patriarchové**, **metropolité** nebo arcibiskupové. Ti předsedají biskupskému synodu.

Základní organizační jednotkou je **církevní obec** - čili farnosti (parochie) a případně monastýry.

Z duchovního hlediska je základem církevní sbor místních pravoslavných věřících, kteří se shromáždili spolu s řádně ustanoveným knězem kolem svatého *prestolu* a slouží společně svatou Tajinu Eucharistie v jednotě s celou pravoslavnou církví. (10)

Pravoslavná církev v Českých zemích a na Slovensku

Místní pravoslavná církev u nás tvoří autokefální (samostatnou a nezávislou) jednotku složenou z pravoslavné církve v Českých zemích a pravoslavné církve na Slovensku.

V Česku se pravoslavná církev dělí na dvě **eparchie** (biskupství) – pražskou a olomoucko-brněnskou, v Praze sídlí arcibiskup.

Na Slovensku se církev dělí taktéž na dvě eparchie – prešovskou a michalovskou, arcibiskup sídlí v Prešově.

Vrcholným představitelem celé místní církve je **metropolita**, kterým je zde tradičně volen jeden z arcibiskupů. V současnosti je podle místní církevní ústavy metropolitou buď arcibiskup pražský nebo prešovský. Metropolitu volí nejvyšší správní orgán místní církve, jímž je sněm skládající se ze zvolených duchovních i laiků.

1.4.2 Filozofie víry

Pravoslavní křesťané sdílejí s ostatními křesťany víru v jednoho Boha, který je trojjediný – Otce, Syna a Ducha svatého.

Podle pravoslavné víry byl člověk původně stvořen dokonalý, ale vlastní vůlí se rozhodl pro zlo a neposlušnost vůči Bohu. Pád člověka odsoudil ke smrti. Ježíš Kristus, kterého Bůh Otec poslal do světa, aby spasil (zachránil) člověka, byl však dokonalý

člověk a dokonalý Bůh a tím, že na sebe přijal lidskou přirozenost, byla přirozenost člověka proměněna a člověk tak skrze Ježíše může být účasten božské přirozenosti.

Zemřelé poroučí pravoslaví Bohu a církev se za ně modlí.

Pravoslavní věří, že nejlepší způsob života je ve společenství pravoslavné církve, protože ke spáse je nutné přijímat svátostí - **svaté Tajiny**. Účasti na nebeském životě nemůže dosáhnout člověk sám – je to dar od Boha, který chce navrátit původní vztah s lidstvem. Tento dar ovšem věřící musí sám přijmout, protože nebe nemůže být nikomu vnuceno. Posledním cílem člověka je ve východní teologii *theósis* - zbožštění, sjednocení s Bohem. (39)

Tradice a Písmo svaté

Na rozdíl od protestantství a podobně jako katolíci považují pravoslavní Bibli za ústřední součást „tradice“. Tradice dále zahrnuje vyznání víry, dogmata a pravidla (kánony) – ustanovení sedmi všeobecných sněmů a ostatních všeobecně uznávaných místních sněmů, spisy církevních Otců, ostatní pravoslavné kánony, liturgické knihy, životy svatých, ikony atd.

Úcta k Panně Marii

Mnoho tradic v pravoslaví má vztah k Panně Marii, která je uctívána jako *Theotokos* - Bohorodička. Podle pravoslaví zůstala i po Kristově porodu pannou. Pravoslavní věří, že Maria jako jediný člověk nikdy nezhřešila. Ačkoli pravoslavní věří, že Maria zemřela a pak byla i s tělem vzata do nebe, neztotožňují se s podobnou římskokatolickou naukou o nanebevzetí Panny Marie, ale slaví namísto toho svátek Zesnutí Panny Marie.

Oslava vzkříšení

Vzkříšení Krista, jeho *pascha*, je základní oslavou pravoslavného liturgického roku a je považováno, stejně jako u katolíků, za historickou událost. Každý pravoslavný svátek má vztah ke vzkříšení, stejně tak každá neděle je jeho připomínkou. (36)

Svatí a zemřelí

Za svaté označují pravoslavní takové lidi, kteří jsou podle přesvědčení církve v nebi a mohou se u Boha přimlouvat za žijící zde na zemi. Přízvisko svatý se dává v pravoslaví např. i Adamovi a Evě, Mojžíšovi, různým prorokům, mučedníkům a andělům.

Za svatého je křesťan prohlášen při bohoslužbě zvané *proslavení* - kanonizace – jí se ovšem křesťan svatým nestává, církev ho pouze za svatého oficiálně uznává a tím věřícím doporučuje jeho uctívání.

Ke světcům se pravoslavní obracejí s úctou a prosbou o přímluvu. Podle pravoslavné víry svatí v nebi prosbám naslouchají a mohou pomoci.

Každý oltář, tzv. *presto*, v pravoslavném chrámu obsahuje ostatek světce, obvykle mučedníka, interiér chrámů zdobí ikony světců. Mnoho pravoslavných křesťanů se vydá i na dlouhou pouť, aby uctili svaté ostatky světce, jehož jméno nosí.

Tajiny

Pravoslaví uznává stejně jako římskokatolická církev sedm svátostí, které ovšem označuje jako *svaté tajiny*. Tajina je hlubší způsob Božího působení, kdy Bůh proměňuje nějakou materii, posvěcuje, ustanovuje k církevní službě a proměňuje, tj. očišťuje nitro člověka a sjednocuje ho se sebou. Způsob, jak toho dosahuje, je tajemstvím. Za nejhlubší tajemství považují pravoslavní tajinu eucharistie, kde dochází k bezprostřednímu společenství s Bohem.

Křest

Křtem se člověku odpouští hříchy, prarodičovský hřích i jeho osobní hříchy a stává se členem církve. Křest se v pravoslaví provádí ponořením třikrát ve jménu tří Osob Nejsvětější Trojice.

Pravoslavná církev křtí obvykle děti krátce po narození. Konvertité k pravoslaví z jiných křesťanských církví jsou přijímáni na základě toho, odkud přicházejí, buď křtem nebo *myropomazáním*. (32)

Myropomazání

Myropomazání, v západní církvi mu odpovídá biřmování, je tajina, při níž je pokřtěnému darován **dar Ducha Svatého** pomazáním svatým myrem. V pravoslavné církvi koná Tajinu myropomazání každý kněz – na rozdíl od římskokatolické církve, kde biřmování může vykonat jenom biskup.

Myropomazání se provádí zpravidla hned po křtu, a to i u malých dětí. Pokřtěný a myrem pomazaný pravoslavný křesťan se stal plným členem církve a smí se účastnit nehledě na svůj věk eucharistie.

Eucharistie

Eucharistie je středem pravoslavné liturgie. Pravoslavní stejně jako katolíci věří, že chléb a víno posvěcené při božské liturgii jsou proměněny v tělo a krev Ježíše Krista. Věří, že Eucharistie je pravým tělem a skutečnou krví Kristovou.

Účast na eucharistii smějí mít pouze pokřtění a myrem pomazaní pravoslavní křesťané, kteří se připravili postem, modlitbou a zpovědí. Přijímání sestává z přijetí těla Kristova a krve Kristovy, přijímání je tedy zásadně pod obojí způsobou. Podává je kněz na lžičce přímo do úst přijímajícího. Chléb k eucharistii se používá narozdíl od západní církve jediné kvašený. Pokřtěné děti pravidelně přijímají už od nejtělejšího věku.

Tajina pokání

Pravoslavní křesťané, kteří spáchali hříchy (a každý se dopouští hříchů – úmyslných i neúmyslných), a kají se z nich, mají pevné odhodlání se napravit a touží znovu se sjednotit s Církví s Bohem a obnovit svůj život, vyznávají při obřadu svaté Tajiny pokání své hříchy Bohu před ikonou Ježíše Krista a v přítomnosti kněze, který se pak modlí za Boží milosrdenství a potvrzuje je požehnáním a udělením rozhřešení všech hříchů úmyslných i neúmyslných.

Tato zpověď je často také využívána k žádosti o duchovní radu, proto bývá součástí tajiny pokání i duchovní rozhovor mezi kajícím a zpovědníkem. Pravoslaví nehledí na hřích jako na právní prohřešek, za nějž musí následovat trest, ale spíše jako na nemoc, kterou je potřeba vyléčit. (17)

Manželství

Podle pravoslavných je manželství Božím aktem, kdy Bůh dva spojuje v jediného člověka. Plození dětí není jediným smyslem manželství, ale spojení muže a ženy je chápáno jako odraz sjednocení s Bohem.

Pravoslavná svatba má obvykle dvě části – výměnu prstenů a korunovaci. Oproti západnímu pojetí svatby netvoří součást pravoslavného uzavírání manželství výměna manželského slibu.

Svěcení kněžstva

Pravoslaví, stejně jako další církve liturgické tradice, uznává tři úrovně kněžského svěcení. Jsou tři kněžské stupně církevních představených – biskupové (episkopové), kněží (presbyteři) a diákoní (jáhnové).

Pravoslavní kněží a diákoní se mohou před svěcením oženit, po vysvěcení se duchovní již oženit nemůže. Na biskupa však může být vysvěcen pouze mnich.

Pomazání olejem

Pomazání nemocných se v pravoslaví uděluje těm, kdo potřebují duchovní nebo tělesné uzdravení. Uděluje se na Čistou středu, v tzv. "čistém týdnu" – tj. prvním týdnu Velikého půstu, nebo Velkou středu, ve strastném, čili pašiovém týdnu před Paschou všem věřícím. Často je udělována o velkých svátcích i o jiných příležitostech. Správně má tuto Tajinu udělovat sedm kněží. (32)

1.4.3 Církevní kalendář

Liturgický rok se řídí dvěma druhy kalendáře. *Pohyblivý kalendář* je každý rok posunutý jinak a jeho základ tvoří Velikonoce - Pascha, určuje dobu Velkého postu, data některých velkých svátků a rozložení evangelijních čtení na neděle po celý následující rok. *Nepohyblivý kalendář* je každý rok stejný a určuje zvláště datum svátku každého světce, ale i některé velké svátky, např. Vánoce jsou nepohyblivý svátek.

Co se týče výpočtu data Paschi, je podle posvátné tradice nejdůležitější, aby pravoslavná Pascha nebyla nikdy spolu s paschou židovskou nebo před ní, a to kvůli

tomu, že Kristus vstal z hrobu až po židovské pasche. Nejedná se tedy o žádný antisemitismus. (34)

1.4.4 Vztah k ostatním církvím

Mezi pravoslavím a ostatními křesťanskými církvemi leží mnoho podstatných věroučných rozdílů, odlišnosti v církevní praxi, některé neslučitelné církevní obyčeje a hlavně rozdílnost ve spiritualitě. Dialog s katolickou církví navíc komplikují překážky politického charakteru, zatímco v dialogu s církvemi vzešlými z protestantské reformace nacházíme ještě výraznější rozdíly jak ve věrouce (např. v chápání svátostí), tak i v pojetí církevní praxe.

Vztah ke katolické církvi

S katolickou církví spojuje pravoslaví na první pohled mnoho – koncept apoštolské posloupnosti, svátosti, hierarchické pojetí církve, pohled na tradici a spojitost s církví apoštolů.

Kulturní a teologické rozdíly mezi východní a západní církví existovaly prakticky od samého počátku křesťanství a došlo zde k výraznému historickému vývoji. Pravoslaví pohlíží na církevní učení, které se v katolické teologii objevilo s příchodem středověku, zvláště na papežský primát, jako na novoty, které vedly k rozbití společenství mezi církvemi. Dále byly na západě postupně přijaty nové zvyky a změněna církevní praxe (používání nekvašeného chleba pro eucharistii, povinný celibát kněží, půst v sobotu, uctívání soch – mnohé z toho bylo již před tím na církevních sněmech kanonicky výslovně zakázáno nebo je v rozporu s Písmem svatým – např. nekvašený chléb).

Obě církve se snaží o vzájemný dialog, který má za cíl obnovení církevního společenství mezi nimi. Po mnoha letech nebylo však dosaženo žádného průlomu v zásadních věroučných rozdílech.

4. května 2001 se papež Jan Pavel II. omluvil za veškerá příkoří, která katolíci pravoslavným způsobili a při 800. výročí vyplenění Konstantinopole, roku 2004, tuto

prosbu o odpuštění zopakoval. Patriarcha Bartoloměj I. byl naopak roku 2005 jako vůbec první konstantinopolský patriarcha přítomen pohřbu papeže.

1.4.5 Současný stav pravoslavné církve v českých zemích

Pravoslavná církev v českých zemích je představována dvěma eparchiemi, Pražskou a Olomoucko-brněnskou. V jejich čele jsou biskupové. V Praze Jeho Vysokopřeosvícenost vladyka Kryštof, arcibiskup pražský a českých zemí je zároveň představitelem Pravoslavné církve v České republice. V Olomouci Jeho Přeosvícenost vladyka Simeon, který duchovně spravuje farnosti na Moravě a ve Slezsku. Obě eparchie řídí volená Metropolitní rada.

V Pražské eparchii je Duchovní zastoupení Ruské pravoslavné církve v České republice s chrámem sv. Petra a Pavla v Karlových Varech. Dále zde misijně působí čtyři monastýry. Dva ženské a dva mužské. Svými přednáškami a výstavami je zajímavé také Vzdělávací centrum při pravoslavném katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze – Orthodoxia.

V Eparchii olomoucko-brněnské najdeme tři monastýry. Dva ženské a jeden mužský. Dále je zde vzdělávací centrum Gorazdovo cyrilometodějské středisko duchovních setkání ve Vilémově a podobně zaměřená Pravoslavná akademie Vilémov.

Celorepublikovou působnost má Detašované pracoviště Pravoslavné bohoslovecké fakulty Prešovské univerzity v Prešově se sídlem v Olomouci, které vychovává duchovní dorost a katechetické pracovníky.

Pravoslavná církev v českých zemích vydává svůj časopis *Hlas pravoslaví* jako měsíčník. (39)

Pravoslavné řády

Důležitou součástí výchovy v pravoslavné církvi je také mnišský život, jehož forma a organizace nebyla dlouho možná. Krátce po politických změnách na přelomu osmdesátých a devadesátých let vzniklo v České republice několik malých pravoslavných mnišských komunit, které se snaží být svědectvím o životě v Kristu pro

svoje okolí. Nejvýznamnější je společenství mladých sester v monastýru Zesnutí přesvaté Bohorodice.

Sociální činnost

Před několika lety byla založena *Česká pravoslavná filantropie*. Nejprve se tato organizace věnovala samostatné výchově věřících lidí, kteří jsou připraveni pomáhat potřebným: přestárým, nemocným a lidem na okraji společnosti. Pravoslavná filantropie také velmi pomohla jak věcnými dary, tak také osobní účastí lidem postiženým povodněmi v roce 1997 na Moravě a 2002 v Čechách.

1.4.6 Denní režim pravoslavného kněze

6:30 Budíček

Ranní modlitba

7:30 Povinnosti ve farnosti

Vyřizování korespondence

V neděli navíc:

7:00 Ranní bohoslužba

9:00 Dopolnední bohoslužba

Křtiny

12:00 Oběd

13:00 Pastorační péče

Korespondence

Studium literatury

Cca 24:00 Spánek

- během dne krátké modlitby
- alespoň dvakrát do měsíce pouť do Jeruzaléma

1.4.7 Specifika ošetřování pravoslavných kněží a jáhnů

Pravoslaví, jak již bylo zmíněno výše, uznává tři úrovně kněžského svěcení. Jsou to biskupové (episkopové), ti dodržují celibát a kněží (presbyteři) a diákoní (jáhnové), kteří se mohou před vysvěcením oženit, po něm však už ne.

V případě jejich hospitalizace je dobré, aby se sestra orientovala alespoň v základech jejich náboženského přesvědčení.

Pokud si to duchovní přeje, je vhodné mu poskytnout samostatný pokoj, kde by měl usnadněné podmínky k modlitbě. Zdravotnický personál by měl také respektovat přítomnost modlitební knihy, tzv. Žaltáře, popř. vystavenou ikonu.

Pravoslavní kněží dodržují každou středu a pátek půst od masa, mléka, mléčných výrobků a vajec. V případě nemoci však tento půst nemusí být dodržován. Záleží zde tedy opět na domluvě kněze a sestry.

Je pravděpodobné, že pravoslavného kněze přijde navštívit jiný pravoslavný kněz a bude si přát sloužit u lůžka nemocného pobožnost za uzdravení. Pokud lze toto v rámci lůžkového zařízení umožnit, je dobré zajistit co nejvíce soukromí.

Při nutnosti provádění hygieny druhou osobou či při ošetření intimních partií kněze – muže, je vhodné, pokud je to personálně možné, zajistit toto ošetření osobou stejného pohlaví.

Oslovování pravoslavného kněze v nemocnici je možné jeho příjmením, popř. titulem. To vše na základě předchozí domluvy. (12)

2 JUDAISMUS

Je tradiční monoteistické náboženství vycházející z hebrejské bible (odpovídá přibližně Starému zákonu) a náboženských komentářů.

14. května 1948 vznikl stát Izrael. Ti, kdo zůstali ve světě = diaspoře (rozptýlení), podporují Židy žijící v Izraeli finančními dary a jinými projevy solidarity. V Izraeli žije jedna šestina (3 milióny) celkového počtu Židů. Nejpočetnější židovská komunita je ve Spojených státech s 6 milióny Židů. V Evropě žije něco přes 4 milióny Židů. (32)

Tradičním střediskem judaismu je město Jeruzalém, které je poutním místem věřících z celého světa.

Zásady a dějiny judaismu vytvářejí historické základy mnoha jiných náboženství včetně křesťanství a islámu.

Na rodinu a příbuzenské vztahy se klade neobyčejný důraz. Během svátků se celá židovská komunita schází a společně slaví. (37)

2.1 HISTORIE

Judaismus vznikl ve třetím tisíciletí před naším letopočtem na území dnešní Palestiny. Na svoji brzkou dobu vzniku se jedná výjimečně o monoteistické náboženství.

Podle Starého zákona jsou Židé potomky Abrahamovými, kteří opustili Mezopotámii se usadili v Kanaánu (dnešní Izraeli) asi před 3800 lety. Hlad je však zahnal až do Egypta, úrodné obilné oblasti. Tam se Izraelité postupně dostali do otrockého postavení, které trvalo 400 let.

Židé věří v jediného Boha, jenž stvořil svět a Židy, jako svůj vyvolený národ, osvobodil z egyptského otroctví. Odchod Židů z Egypta se nazývá *exodus*.

Jedním z hlavních proroků judaismu je Mojžíš. Vysvobodil izraelitský lid z otroctví a vyvedl ho z Egypta. Na konci cesty, která vedla napříč Sinajskou pouští a trvala 40 let, čekala izraelský lid země jejich předků, Kanaán, země zaslíbená. Právě během tohoto putování dal Mojžíš Židům desky zákona, což byl posvátný dokument, jehož obsah je shrnut v Desateru přikázání. (1)

2.2 PRINCIPY VÍRY

Existuje několik formulací židovské víry, z nichž většina má mnoho společného, přesto se liší v určitých detailech. Zde je souhrn zásad židovské víry.

- Bůh je jeden.
- Bůh je všemohoucí a vševědoucí.
- Bůh je nefyzický, netělesný a věčný.
- Modlitbu lze nabídnout pouze Bohu.

- Hebrejská Bible a mnoho zásad víry popsaných v Mišně a Talmudu je výsledkem Božího zjevení.
- Slova Boží jsou pravdivá.
- Mojžíš byl hlavním mezi proroky.
- Tóra (pět knih Mojžíšových) je nejdůležitějším textem judaismu.
- Bůh odmění ty, kdož dbají Jeho příkázání, a potrestá ty, kdož je poruší.
- Bůh si vybral židovský národ, aby s ním uzavřel jedinečnou smlouvu, popisem této smlouvy je Tóra sama.
- Židé věří, že přijde spasitel (*mašiach*) a nastane věk spasení.
- Duše je při narození čistá. Člověk přichází na svět s *jecer ha-tov*, sklonem činit dobro, a s *jecer ha-ra*, sklonem činit zlo. Má tak svobodnou vůli a může si vybrat cestu životem, jakou sám chce.
- Člověk může přijmout odpuštění svých hříchů. (34)

2.2.1 Posvátné knihy

Židovským kněžím se říká **rabíni**. Zodpovídají za šíření a vysvětlování zásad judaismu. Zabývají se studiem posvátné knihy - **Talmudu**. Kniha je psána hebrejsky či aramejsky.

Talmud vysvětluje, jak dodržovat židovské zákony a jak jim rozumět.

Talmud Tora, studium zákona, se provádělo ve velkých školách a akademiích. Tyto instituce z praktických důvodů čerpaly inspiraci z významných středisek judaismu své doby, z Babylónu a Jeruzaléma. (10)

Nelze pochopit judaismus bez **Tóry**, jež je jeho duší a podstatou, tajemstvím a kouzlem. V židovské tradici nalézají ústřední postavení Tóry svůj výraz spíše v obrazném jazyce než v racionální argumentaci. Mezi jeden z nejkrásnějších obrazů patří *strom života*. Když Adam a Eva opouštěli pozemský ráj, Bůh jim jako náhradu za strom života dal darem Tóru. Ta se tak stala novým edenem. Nejen proto, že ukazuje, že jeho existence je možná, ale především proto, že stanovuje podmínky, za kterých lze do něj vstoupit. (39)

Synagogy

Židé mají bohoslužby v synagoze. Odehrávají se v ní modlitby, studium posvátných knih i rodinné slavnosti, např. svatby nebo bar a bat micve = slavnost, při níž jsou židovské děti přijímány mezi dospělé.

Nejdůležitějším místem synagogy je ozdobná skříň (svatostánek, aron ha-kódeš), v níž se přechovávají svitky tóry.

Ženy se v synagoze modlí odděleně od mužů: sedí buď na vyvýšené galerii nebo za nějakou přepážkou či zábradlím. Při modlitbách nosí židovští muži **talis**, obřadní roušku, jíž si zahalují ramena. Židovští muži také nosí malou čepičku, které se říká **jarmulka** nebo **kipa**.

Při bohoslužbách používají hebrejštinu, která je i úředním jazykem v Izraeli, židovském státě.

2.2.2 Židovské svátky

V židovském kalendáři se roky počítají od stvoření světa. Rok 2007 je tedy rokem 5767. Rok začíná na podzim a má 354 dní.

Pesach - Velikonoce, trvá osm dní a připomíná odchod z Egypta. Je to svátek obnovující se přírody. S Pesachem je spojen „svátek nekvašených chlebů“. Ke svátečním přípravám patří odstranění všeho kvašeného těsta pálením. Mužští prvorození, kteří ještě nedosáhli bar micva (věku, kdy už jsou nábožensky odpovědní) se musí den před Pesachem postit, aby tak vyjádřili vděčnost za vysvobození z egyptského zajetí.

Šavu'ot - svátek týdnů, koná se sedm týdnů po Velikonocích a připomíná dar Tóry. Šavu'ot je "slavnost žně prvotin", kdy se sklídila úroda ječmene a začalo období sklizně pšenice. Podle talmudských učenců připomíná tento svátek události na Sinaji. Protože se Tóra a země Izraelská přirovnávají k mléku, požívá se mléčné jídlo. Ve státě Izrael jsou Šavu'ot státním svátkem a příležitostí pro pouť do Jeruzaléma.

Sukot - svátek stánků, je podzimní slavnost, která připomíná pobyt izraelských kmenů na poušti po odchodu z Egypta a vděčnost za úrodu. Začíná o úplňku a je s ním spojena prosba o déšť. Především ale oslavuje dočasný pobyt v suce, nouzovém

příbytku, který izraelité používali, když putovali pouští z Egypta. Při bohoslužbě v synagoze nesou modlitebníci kytice ze čtyř druhů rostlin (větví palmy, myrty, vrby a plodu citrusovníku).

Purim - svátek losů, se slaví na jaře jako vzpomínka na záchranu Židů v Persii, kde jim hrozilo vyhlazení.

Roš ha-šana - hlava roku, je židovský Nový rok. Slaví se na podzim.

Chanuka - svátek světél, se koná v den zimního slunovratu a připomíná obnovení bohoslužeb v znovu svěceném jeruzalémském chrámu po pronásledování řeckými kolonizátory. Po osm dní se zapaluje každý den nová svíce na osmiramenném svícnu (menora). O svátku také dostává mládež peněžité dárky. Tradičním jídlem jsou koblihy a bramborové placky.

Jom kipur - Den smíření, nejslavnostnější událost v židovském kalendáři. Slaví se desátý den nového roku. Na rozdíl od ostatních postních dnů je Jom kipur stanoven Tórou jako den "trýznění duší" a "očisty od hříchu". Půst se drží od západu slunce do setmění následujícího dne. Je zakázáno jídlo, pití, manželské styky, používání kosmetických prostředků a toaletních potřeb, nošení kožené obuvi, mytí všech částí těla kromě prstů a očí. Platí také všechny zákazy práce, stejně jako o Sabatu. Před svátkem je zvykem, že jednotlivci požádají o odpuštění všechny osoby, které se jimi mohou cítit dotčeny a těsně před začátkem půstu pojíst "závěrečné jídlo". (37)

2.2.3 Každodenní život

Každodenní život Židů je spojen s plněním předepsaných povinností.

Novorozené dítě dostane hebrejské jméno při slavnostní modlitbě v synagoze. Je-li to chlapec, je den po narození obřezán.

Sabat, den odpočinku, začíná v pátek po západu slunce a končí sobotní nocí. Je to svátek, kterým se připomíná, že Bůh sedmého dne po stvoření světa odpočíval. Žid tento den nepracuje, nešije, nepíše, nemanipuluje s penězi a nepoužívá dopravní prostředky. Pokrmy musí být ten den obřadně čisté, připravené podle židovských rituálních předpisů.

2.2.4 Košer strava

Pokrmý Židů musí být obřadně čisté, tzv. košer. Důvod dodržování těchto stravovacích návyků je prostý: jde o to být poslušný Hospodinovy vůle, která chce mít Židy jako zvláštní, oddělený a tímto také svatý a vyvolený lid, nesmíchaný s okolními národy, jejich zvyky a náboženstvím.

Proto judaismus odmítá určité potraviny, jako je krev, maso všech savců, kteří nemají rozdělená kopyta a nejsou přežvýkavci, vodní živočichy, pokud nemají šupiny a ploutve, zdechliny a zvířata, která nebyla poražena rituálním způsobem židovským řezníkem. Odmítá také kombinaci masitých a mléčných pokrmů.

Dokonce ani nádobí v kuchyni používané pro přípravu masitých a mléčných pokrmů se nesmí křížit. (34)

2.2.5 Denní režim rabína

7:00 Budíček

Ranní modlitba, která trvá 1 hodinu, nejlépe ve společenství, měla by být v první čtvrtině dne.

8:00 Snídaně

9:00 Vyučování

Příprava kázání

Vyřizování korespondence

12:00 – 14:00 Konzultace

Odpolední modlitba (od poloviny dne, trvá přibližně 15 minut)

14:30 – 19:00 Přednášková činnost

Samostudium

Korespondence

21:00 Večerní modlitba (po východu hvězd, trvá přibližně 15 minut)

24:00 Spánek

- v sobotu navíc modlitba v Synagoze
- studium a přednášková činnost
- časté přednášky v České republice i zahraničí

2.2.6 Specifika ošetřování rabína

Rabínův den je prostoupen modlitbami. Zahrnuje především tři denní modlitby: ranní (hebrejsky *šachrit*), odpolední (*mincha*) a večerní (*aravit*). Judaismus příliš nepreferuje individuální modlitbu. Věří, že modlitba formulovaná ve společenství má mnohem větší naději na přijetí. Sestru by nemělo překvapit, že rabín může slova modlitba pronášet v hebrejštině a to polohlasně. Židé věří, že pouze vyslovené věci jsou reálné.

U představitele judaismu je dobré mít na paměti, že rabín bude při modlitbě s největší pravděpodobností používat tzv. **talit**, což je modlitební plášť s provázky, na nichž jsou uzlíky (*cicit*) a ve všední dny i modlitební řemínky. Ty tvoří dvě schránky. Jednu si připevní na paži a druhou na čelo. Každé toto umístění má svůj přesný význam.

Dále mívá rabín pokrytou hlavu, čímž signalizuje příslušnost k určitým náboženským skupinám. Nejznámější jsou černé pokrývky (hebrejsky **kipa** nebo **jarmulka**). (16)

Během modlitby by sestra neměla rabína vyrušovat. Ten obvykle stojí v pozoru a může vzbuzovat dojem, jakoby okolí ignoroval. Většinou si ale rabín pro modlitbu zvolí tiché a osamělé místo. Sestra mu může takové místo předem nabídnout, aby později nedošlo např. ke konfrontaci s ostatními pacienty či personálem.

Za zmínku také stojí slavení Šabatu – den modlitby a odpočinku, který v judaismu připadá na sobotu. Je zvykem, že v tento den rabín nepracuje. Může se stát, že právě v sobotu bude mít více návštěv, tento svátek Židé tráví v rodinném kruhu. Pokud to příliš nenaruší běžný chod oddělení a především pacientovo zdraví, je dobré tyto návštěvy respektovat.

V běžném veřejném styku se při oslovování rabína používá jeho příjmení či titulů.

Problematické se může zdát stravování rabína v nemocnici. Pravděpodobně bude odmítat klasickou nemocniční stravu. Protože pro ortodoxního Žida je nutností košer strava a tu není možno v podmínkách nemocnice připravit, nabízí se zde možnost donášky takto připraveného jídla z domova.

3 ISLÁM

Islám je nejmladší z velkých monoteistických světových náboženství. Založil jej svým zjevením Mohamed (přesněji **Muhammad**, asi 570-632 n.l.).

V současné době má islám více než jednu miliardu vyznavačů po celém světě, z toho méně než 20% tvoří Arabové.

Islám pochází ze západního pobřeží Arabského poloostrova, z měst Mekky a Medíny. Slovo *islám* znamená *odevzdání se Bohu* a je jménem, které sám Mohamed zvolil pro nově založené náboženství. (27)

3.1 HISTORIE ISLÁMU

Zakladatelem tohoto světového náboženství je Mohamed, arabsky Muhammad, kupec z Mekky. Podle tradice měl kolem roku 610 n.l. první vidění: ve spánku k němu přistoupil archanděl Gabriel (arabsky *Džibríl*) a pravil: "Přednášej." Na tento popud a pod vlivem řady dalších zjevení, jejichž zápisem vznikl Korán (základní posvátný text islámu), začal Muhammad kázat lidem z Mekky víru v jediného a nedílného Boha - arabsky *Al láha*. Později odešel se svými stoupenci z Mekky do Medíny. Zde se Muhammad stal brzy nejen náboženským, ale i politickým a vojenským vůdcem.

Když v roce 632 n.l. Muhammad zemřel, převládl islám již v celé západní Arábii. Muslimové věří, že Muhammad byl posledním z celé řady Božích proroků, mezi něž patří např. starozákonní Abrahám (ar. Ibrahim) a Mojžíš, ale i novozákonní Ježíš, kteří také lidem hlásali víru v jediného Boha.

Po Prorokově smrti se hlavou muslimské obce stal *chalífa* (též kalif) a muslimové podněcováni touhou šířit novou víru vyrazili ze západní Arábie a postupně rozšiřovali svůj vliv na všechny světové strany.

Strana šíitů byla víceméně islámskou náboženskou sektou, která je v islámské náboženské obci v početní menšině (představují asi 10% z celkového počtu muslimů). K jejich posvátným obřadům patří okázalé truchlení nad smrtí Alího a jeho synů Hasana a Husajna. Víra u šíitů je daleko více záležitostí emocí a utopických fantazií, než u zbylé části muslimské obce.

Většinu v muslimské obci tvoří tzv. **sunnité** (*sunna* = soubor tradic), kteří netrvali na tom, aby se *chalífou* stal člen Prorokovy rodiny. Návod ke správnému chování hledají ve výkladu Koránu a souboru tradic týkajících se Prorokova života. Netrvají na doslovném znění Koránu jako návodu pro život: velký prostor dávají náboženskému právu, které s ohledem na konkrétní situaci určuje, jak praktikovat víru. (28)

3.1.1 Kulturní přínos islámu

Islám měl zejména v době středověku nedožrnný vliv nejen na evropskou vědu a vzdělanost, ale i na umění.

Na území ovládaném muslimy v Evropě (zejména Španělsko) se rozvíjela **filosofie, lékařství, literatura, matematika** i **fyzika**. Od Arabů získala evropská kultura neobyčejné množství podnětů a skvělé stavitelské památky s oblouky podkovovitými a hrotitými se staly předstupněm gotického stavebního stylu, který v Evropě vystřídal styl románský.

Značný byl vliv islámské vzdělanosti zejména ve vědě - od Arabů převzali evropští učenci tzv. arabské číslice se symbolem nuly. Pomocí tohoto systému bylo možno provádět různé matematické operace daleko pružněji, než to dovoloval systém číslic římských.

Arabové též rozvinuli **trigonometrii, astronomii** a **algebru**. Uměli zhotovit zvětšovací čočky, zhotovovali **brýle** a další optické pomůcky a byli **vynikajícími lékaři** (např. proslulý Avicenna).

Prostřednictvím Arabů se také do Evropy dostala z Číny znalost výroby papíru, který jako psací látka měl zásadní podíl na rozvoji knihtisku a zlevnění knihy v Evropě, což s sebou následně přineslo rozvoj vzdělanosti. (16)

3.2 KORÁN

Muslimská věrouka pramení především z Koránu. Podle tradice byl Muhammad sám negramotný, takže verše "boží zvěsti" byly zprvu uchovávány pouze v paměti věřících a předávány ústně. Teprve více jak deset let po Prorokově smrti (tedy kolem

roku 642 n.l.) byl vytvořen soubor 114 kapitol (čili *súr*). Základem každé kapitoly je *ája* = verš a *súry* jsou v Koránu seřazeny podle počtu veršů zcela mechanicky od nejdelší po co nejkratší s výjimkou úvodní otevírající *súry Fátihy*.

Pro muslima je text Koránu posvátný, je vzorem ctnostného jednání, přináší základní společenské a kulturní normy, dává návod, jak řešit životní obtíže, poskytuje útěchu. Provází věřícího celým životem: hlavním obsahem muslimova vzdělání je osvojení si textu Koránu z paměti - jeho recitaci věřící naslouchají během denních modliteb, při svatbách, pohřbech, atd. Proto by sama kniha měla být co nejkrásnější, často rukopisná, zaznamenaná nejkrásnějším písmem na nejjemnější a nejdražší materiál, vázaná do drahocenných a bohatě zdobených desek. (45)

3.3 PĚT SLOUPŮ VÍRY

Korán ukládá věřícím základní povinnosti, které tvoří tzv. "pět sloupů", neboli základních obřadních úkonů islámu.

Věřící je povinen:

1. Hlásit se k víře (věřit v Boha, anděly, proroky, knihy a v poslední soudný den).
2. Konat modlitby.
3. Dodržovat půst.
4. Dávat almužnu.
5. Vykonat pouť.

Vyznání víry

Formálním výrazem přihlášení se k islámu je tzv. *Šaháda*, tedy vyznání víry, které je vyjádřením odevzdanosti do vůle Boží a příslušnosti k islámu. Právní věda islámu stanoví, že kdokoliv pronese *šahádu*, stává se formálně muslimem, i když ji vyslovil neupřímně, nebo z donucení. Její vyřčení často požadují správci mešit, pokud v nich zastihnou cizince. *Šahádu* by měl věřící v ideálním případě vyslovit jako svá poslední slova před smrtí.

Modlitba

Korán přikazuje věřícím modlit se pětkrát denně, přičemž modlitba je projevem pokory, díkůvzdání a odevzdanosti do vůle Boží: muslim si rozhodně nechce modlitbou na Bohu nic vyprositi. Jedná se vlastně o jedinou islámskou bohoslužbu, neboť islám nezná mši v křesťanském slova smyslu.

Podmínkou zahájení modlitby je rituální očista omytím. Z lehkého znečištění se věřící očistí trojnásobným omytím rukou po zápěstí a výplachem úst a nozder z pravé dlaně. Poté oběma dlaněmi třikrát opláchne obličej, opět třikrát omyje ruce až po loket, navlhčenou pravicí přetře hlavu včetně vlasů a hřbetem ruky přetře vous směrem vzhůru, zatímco hřbet pravice umyje šíji. Nakonec se myjí nohy až po kotníky. Právní věda islámu pamatuje i na situaci, kdy voda není nablízku: tehdy je možné použít písku nebo prachu.

Další podmínkou je čistota místa, na němž má být modlitba provozována: vhodné je každé místo, které nebylo znečištěno krví, menstrující nebo těhotnou ženou nebo zvířetem. Pro jistotu se používá známých modlicích koberečků (arabsky *sadždžáda*). Kvůli požadavku rituální čistoty se modlitba koná bez obuvi, která by mohla být zdrojem znečištění, proto jsou též příchozí do mešity povinni se před vchodem zout.

Muslim by se měl v ideálním případě modlit ve směru k Mekce, přesněji řečeno směrem ke svatyni Ka'ba, stojící na nádvoří Velké mešity v Mekce (tento směr se nazývá *qibla* a v mešitě je určen *mihrábem*, zdobeným výklenkem v čelní části interiéru). (44)

Modlitba by se tedy měla odehrávat pětkrát denně. Jejich pořadí se počítá od západu Slunce, kdy se má konat první z nich, další dvě hodiny po setmění, třetí za svítání, čtvrtá v době oběda a pátá v pozdním odpoledni. Pokyn k modlitbě dává *mu'azzin* z ochozu mešity či jejího minaretu procítěným zpěvem *azánu*: tento zpěv je dnes mnohdy již nahrazen nahrávkou z magnetofonu (v některých muslimských zemích je azán vysílán rozhlasem nebo televizí, v této době se např. v Libyi a Kuvajtu přerušuje televizní vysílání, v Kuvajtu např. i fotbalová utkání).

Průběh modlitby je rovněž určen přesnými normami, které se liší podle kulturního prostředí různých částí muslimského světa.

Modlitba mívá následující podobu: začíná pozicí *kijám*, kdy věřící stojí na koberečku či na jiném rituálně čistém místě, dlaně má u spánků a palci se dotýká ušních boltců. Tehdy pronáší předsevzetí a slova "Alláhu akbar" (Alláh je veliký). **Od této chvíle nesmí myslet na nic světského a nemá být rušen, proto je pravověrnými muslimy považováno za krajně nevhodné fotografovat věřící při modlitbě.** Dále věřící zkříží ruce před tělem (pravou přes levou) a recituje část z Koránu (nejčastěji otevírající súru Fátihu). Následuje pozice rukú', kdy se věřící pokloní po pás a opře se dlaněmi o kolena. Další částí je *sudžúd* - padnutí na tvář před Bohem: věřící při něm padne na kolena a dvakrát se dotýká čelem a nosem země, přičemž opakuje modlitební formule. Následuje druhý *sudžúd* a *vztyk*, čímž končí jedna formální jednotka modlitby (*rak'a*), jejichž počet je stanoven různě pro různé příležitosti. Celá modlitba končí v pozici *sezení džulús*, kdy se má pronést formule "mír s vámi a milost Boží", přičemž se má pohlédnout napravo a nalevo, aby pozdrav dosáhl duší a myslí bližních. Poté člověk opouští stav zasvěcení a je možné ho oslovit. Modlitbu provádí věřící buď individuálně, nebo v mešitě za vedení *imáma*, který stojí zády k davu, čelem k Mekce.

Zvláštní význam má páteční modlitba, již by se měl v mešitě zúčastnit každý pravověrný muslim, neboť pátek je v islámu dnem zasvěceným odpočinku, dnem svátečním, obdobou židovského šabatu a naší neděle. Při páteční modlitbě vystupuje na kazatelnu *chatíb*, poučený vykladač Koránu, mluvčí, který pronáší teologicko-právní promluvu zvanou *chutba*.

Půst

Půst se v oblasti vzniku islámu pěstoval jak z důvodů zdravotních, tak úsporných. Byl ustanoven na celý osmý měsíc islámského lunárního kalendáře nazvaného *ramadán*, který má 30 dní a již staří Arabové jej považovali za posvátný. Podle tradice právě v tomto měsíci poprvé oslovil Muhammada archanděl Gabriel.

Půst je považován za nejpřísnější a fyzicky nejnáročnější z islámských rituálů a navzdory tomu jej dodnes v islámských zemích dodržují všichni věřící: přinejmenším si nikdo nedovolí půst porušit na veřejnosti.

Povinnost půstu začíná při východu slunce v okamžiku, kdy *lze rozeznat bílou nit od černé* a končí ve stejném okamžiku při západu Slunce. Během postního dne se věřící musí vyvarovat nejen požívání potravin, ale též neslušných řečí, hádek a tělesných (sexuálních) rozkoší, stejně jako kouření a požití byt' i jen jediného doušku tekutiny (ve zvláště přísném pojetí je zakázáno dokonce i polykání slin). Tyto požadavky se vztahují i na cizince, přinejmenším pokud se zdržují na veřejných místech. Po celý postní den se věřící má chovat zbožně a věnovat více času modlitbě a recitaci Koránu. Poruší-li muslim půst, může být v některých zemích potrestán i vězením, spíše se ale vystavuje kolektivnímu opovržení a ztrátě prestiže, např. je-li obchodníkem, riskuje ztrátu zákazníků.

Povinnost půstu se vztahuje pouze na dospělé a mentálně zdravé věřící. Výjimku mají nemocní a ti, kteří jsou na cestách, ti si ovšem půst musí později vynahradit. Půst se též nevztahuje na ženy ve stavu nečistém, tedy v těhotenství, šestinedělí a menstruaci. Půst má posílit vůli i pocit duchovní sounáležitosti a společenství věřících.

Po západu Slunce, na který všichni již napjatě čekají, *vydechne celý islámský svět úlevou a oddá se odpírané konzumaci a radovánkám mnohdy takovou měrou, že je zkonsumováno více potravin, než v běžných měsících*. Půst končí první den následujícího měsíce slavností připomínající stejně jako celý ramadán seslání Koránu, která je spojena s obdarováváním zejména dětí. (26)

Almužna

Dobročinnost je další z pěti posvátných povinností muslima a vychází z myšlenky, kterou má islám společnou s judaismem a křesťanstvím: že člověk, který shromáždí majetek větší, než je zapotřebí k obživě, je povinen udělovat almužnu jako navrácení části majetku, který mu Bůh umožnil získat.

Zakát - almužnu pak měl povinnost odvádět každý ekonomicky činný muslim, jehož majetek přesahoval stanovené minimum, ke konci lunárního roku v penězích nebo naturáliích, ve výši přibližně čtyřicetiny ročního příjmu.

Výtěžek zakátu byl rozdělen mezi sociálně potřebné, na kulturní účely a na šíření islámu. Ze zakátu se později vyvinula běžná státní daň, v současnosti je ovšem almužna udělovaná zbožnými muslimy často jediným zdrojem obživy sociálně slabých v zemích, v nichž neexistuje systém sociální podpory od státu.

Pout' do Mekky (hadždž)

Posledním sloupem víry je pout' do Mekky, kterou má vykonat každý dospělý a duševně zdravý muslim alespoň jednou za život. Původ tohoto rituálu je předislámský, už v předislámské době se konaly pouti do Mekky k posvátnému kameni *Ka'ba* a do údolí a planin kolem Mekky.

Pout' se koná každoročně mezi osmým a třináctým dnem měsíce *dhúl hidždža* (posledního měsíce islámského lunárního kalendáře, tedy přibližně v prosinci). Podle islámského práva se pouti do Mekky nesmí zúčastnit příslušník jiného náboženství - nesmí v této době vstoupit ani do Mekky, ani do jejího posvátného okrsku - *haramu*, který tvoří Mekka samotná a její okolí asi do vzdálenosti 30 km. *Haram* je posvátnou půdou, kde je zakázáno jakékoliv násilí a při vstupu do něj se kontrolují doklady, které musejí obsahovat poutnické vízum.

Před vstupem do *haramu* odloží poutník svůj oděv a obleče poutnické roucho, tvořené dvěma pruhy látky beze švů (*ihrám*), které si obtočí kolem boků a konec si přehodí přes levé rameno. Prostý oděv symbolizuje, že v rámci obce a v průběhu pouti jsou si všichni její účastníci rovni. Poutnický oděv si pak zpravidla dotyčný uchovává jako jednu z nejcennějších věcí po celý život a po smrti je v něm pohřben. Potom spolu s tisíci dalších poutníků sedmkrát obchází ústřední svatostánek ve Velké mešitě, v němž je umístěn černý kámen neznámého (snad meteorického) původu, jehož dotyk má údajně blahodárné účinky, proto je často nejen dotýkán, ale i líbán, stejně jako stěny svatyně *Ka'by*.

Další součástí poutnického rituálu je běh mezi pahorky al-Marva a as-Safá, který připomíná zoufalé hledání vody, které podnikla Agar se synem Ismáílem, dále se poutníci modlí a přenocují v údolí Miná (což je velmi fyzicky náročné kvůli nízkým nočním teplotám a lehkému oděvu), na planině Arafát dalšího dne stojí od poledne do večera (opět velký fyzický výkon vzhledem k intenzivnímu slunečnímu záření) a potom v údolí Miná hodí sedm kamínků na dvě velké hromady, čímž symbolicky kamenují Satana.

V poslední den pouti každý poutník rituálně obětuje zvíře, zpravidla ovci, jejíž maso má být rozděleno chudým, což dnes už zpravidla není technicky možné.

Pouť do Mekky ležící dnes v Saúdské Arábii, která také tuto akci organizuje a má na starosti její hladký průběh, je dnes považována za nejprestižnější projev sounáležitosti, solidarity a pospolitosti islámské obce. Její absolvování je v islámském světě velmi prestižní záležitostí, která pozvedá muslima nad jeho okolí a dodává mu mimořádnou vážnost. (28)

Džihád

K pěti sloupům víry bývá často přidáván šestý: *džihád*, chápaný jako svatá válka - boj za svatou věc islámu, náboženská horlivost zacílená k šíření slávy a moci islámu, považovaná za základní muslimskou ctnost.

V klasickém islámu je džihád považován za boj proti nevěřícím, v modernistickém pojetí by měl být bojem jednotlivce na poli vlastního zdokonalení a úsilí přiblížit se ideálům islámu.

3.4 TABU V ISLÁMU

Život pravověrného muslima se řídí především souhrnem předpisů náboženského práva zvaným *šarí'a* (původně cesta vedoucí k vodě, pravá stezka), který vznikl vytvořením pravidel pro sociální a politické chování za základě textu Koránu a ústně předávané tradice o skutečích Muhammadových.

Základem *šarí'y* se staly jasné a jednoznačné příkazy a zákazy obsažené v těchto dvou pramenech.

Islámské právo je z našeho hlediska nesmírně přísné zejména v otázce nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, proto je krádež posuzována jako těžký prohřešek bez ohledu na její rozsah nebo motivaci viníka. Podle Koránu je trestem za krádež useknutí ruky v zápěstí a protože text Koránu je posvátný, nedovolila si právní věda tento trest nikdy zmírnit (nanejvýš se někde amputace provádí pod lékařským dohledem a s použitím anestetik). (28)

Další oblastí, na něž klade *šarí'a* mimořádný důraz, je rodinný a sexuální život ve snaze ochránit stabilitu rodinného a rodového života a od nich odvozených obecně mezilidských vztahů v islámské obci. Proto je za jeden z nejtěžších hříchů v islámu obecně považováno cizoložství.

Stejně přísně je posuzováno znásilnění: trestem za tento čin dosvědčený jediným nestranným svědkem je pro muže smrt.

Manželství s přímou sestřenicí je považováno za žádoucí svazek k upevnění rodiny a za krvesmilstvo považováno není (islám preferuje sňatky mezi potomky dvou bratrů, tedy mezi paralelními sestřenicemi a bratranci).

Homosexualita je v islámských zemích o něco častější než na Západě, což je vysvětlováno uměle vybudovanými a jen těžko proniknutelnými překážkami styku mezi opačnými pohlavími ve společenském i soukromém životě. Proto je ve srovnání se Západem homosexualita posuzována mnohdy vcelku tolerantně.

Znamé slovo alkohol pochází z arabského *al-kuhúl* - označení pro vinný destilát. Přesto, že Západ přejal toto slovo z arabštiny, islámské právo svým vyznavačům zakazuje požívání alkoholu v jakékoliv podobě.

Další známý zákaz spojovaný s islámem v oblasti stravování je **zákaz požívání vepřového masa**, dokonce i jeho prodej. *Šarí'a* také nedoporučuje jíst např. koňské maso, zakazuje pojídat krev (shodně s judaismem), všechny druhy žláz a blan a většinu vnitřností, stejně jako tepelně nedokonale upravené maso. Maso zabitého zvířete musí být co nejdokonaleji zbaveno krve a zvíře musí být rituálně zabito.

Šarí'a zasahuje i do etikety stolování: před jídlem se pronáší formulka *bismilláh* (ve jménu Boha), po jídle se pronáší díkuvzdání, **potrava se má brát pravou rukou**

(levá se používá k nečistým účelům), chléb se nemá krájet nožem, ale lámat, voda by měla být vypita všechna nebo zbytek nabídnut sousedovi u stolu, nikoliv vylita.

Věřící by také měl být patřičně ustrojen, zvláště chystá-li se k modlitbě. V zásadě platí, že u muže je nahotou vše mezi pupkem a koleny, dospělá žena může na veřejnosti odhalit pouze obličej a ruce po zápěstí, některé autority ovšem doporučují i zahalování úst a nosu, jiné i jednoho oka a další považují za zcela necudné, je-li ženě vůbec vidět do tváře. Požadavek zahalování žen nevyhází přímo z textu Koránu a spíše než s islámem souvisí se silně patriarchálním rázem společnosti, v níž se vyvinul. Žena, která je považována přednostně za objekt sexuálních tužeb a tedy i destabilizace společnosti, by tedy měla být zahalena ne pouze z náboženských, ale obecně mravnostních důvodů, aby nevyvolávala žádostivost mužů a byla chráněna před jejich pohledy. (44)

3.4.1 Žena a rodina v islámu

Podle Koránu muži zaujímají postavení nadřazené ženám, protože "Bůh dal přednost jedněm před druhými", ctnostné ženy jsou pak mužům pokorně oddány, vzpurné mají být trestány a bity, k poslušným má muž být spravedlivý.

Nejviditelnějším znakem postavy ženy v islámu je její povinnost se zahalovat. Tradiční oděv a rouška přes vlasy a obličej se v různých zemích islámského světa nazývá rozličně, fundamentalistické kruhy a ženy samy ji ovšem často nevnímají jako symbol zotročení ženy, ale její svobody. Obecně je žena chápána jako zdroj sexuální vyzývavosti, která musí být potlačena jako potenciální prvek instability islámského společenství.

K sexu samotnému na rozdíl od křesťanství nezaujímá islám negativní postoj. Obecně vzato, islám vnímá sex jako nedílnou součást života, ovšem pouze v rámci legitimního manželského svazku. I v sexu stejně jako v ostatním životě je žena muži podřízena a je vázána požadavkem naprosté poslušnosti a pokory. Jestliže žena z neopodstatněného důvodu odmítne svého manžela, má ji muž právo fyzicky potrestat, žena sama ovšem nesmí muže svým vyzývacím chováním k sexu vybízet. Zatímco žena musí být přísně monogamní, muž může mít až čtyři zákonné manželky, případně

větší počet manželek vedlejších. Sňatek je v islámském prostředí ve většině případů výsledkem dohody rodičů nebo příbuzných snoubenců, ne partnerů samotných, citový vztah obou snoubenců se nebere v úvahu a nehraje zde žádnou roli.

Právo na svobodný společenský pohyb získává islámská žena až ve věku, kdy už není sexuálně nebezpečnou, zpravidla až po padesátce, pak se těší i společenské úctě a uznání.(28)

Manželství obecně je v islámu vnímáno jako náboženská povinnost utuzující obec, naproti tomu stav mimo manželství je nahlížen jako úchylnka: neženatý muž je potenciálním nebezpečím pro provdané ženy, neprovdaná žena se zase neoprávněně zřídá svého základního poslání stát se matkou. Za nejnižší věkovou hranici pro vstup do manželství považuje islámské právo věk 16 let.

Převládajícím typem rodiny je v islámských zemích patriarchální velkorodina. Soudržnost rodinných vazeb je v islámských zemích obecně podstatně větší než v zemích západních. Žena v duchu patriarchálních zásad zpravidla manžela následuje do jeho bydliště, s opačnou alternativou se příliš nepočítá, a nesnaží se profesionálně ani společensky vyniknout nebo předčít manžela. Očekává se od ní narození minimálně jednoho mužského potomka, pokud se tak ovšem nestane, její postavení se může stát až nesnesitelné.

Pokud ovšem žena požádá o rozvod, může ztratit přístup k dětem, protože ty jsou podle islámského práva v duchu patriarchálních pravidel příslušníky manželovy rodiny.

Velkorodina je pro jedince v islámské společnosti významným sociálním, citovým a mnohdy i ekonomickým zázemím, zároveň i značným omezením jeho svobody a individuality. (27)

3.4.2 Vývoj jedince

Ihned po narození malého muslima je mu zašeptána do pravého ucha výzva k modlitbě začínající slovy *bůh je převeliký* a do levého ucha začátek modlitby. Sedmého dne života novorozeněte se pak koná obřad, jehož se účastní nejbližší přátelé a příbuzní rodiny, a jehož hlavní náplní je pojmenování dítěte.

Hlava děťátka je ostříhána dohola, vlásky se zvaží a hodnota zlata nebo stříbra odpovídající jejich váze v penězích je pak rozdána chudým.

Mezi sedmým a dvanáctým rokem věku se pak chlapci podrobují obřízce, která ovšem není předepsána Koránem, proto nemá takový náboženský význam jako v judaismu.

Svatbě je podobně jako v jiných kulturách i v islámu věnována mimořádná pozornost a je jí připisován mimořádný význam: Muhammad sám natolik vyzdvihoval manželství, že se žení i příslušníci asketických súfijských řádů a samozřejmě i islámští duchovní. Muž, jak známo, může mít podle islámského práva až čtyři ženy a neomezený počet vedlejších, ovšem musí k nim být stejně spravedlivý, dávat jim stejné dary a věnovat jim stejnou pozornost i po stránce sexuální. Přestože k rozvodu formálně muži stačí před svědky třikrát po sobě pronést formuli "rozvádím se s tebou", skutečné zábrany rozpadu manželství jsou značné a muž při něm musí manželce zaplatit finanční obnos za porušení svatební smlouvy, jehož výše je dohodnuta před uzavřením sňatku mezi rodiči nebo příbuznými.

Při umírání by měl muslim jako poslední slova pronést vyznání víry tak, aby Bůh bylo poslední slovo, které pronese, stejně jako to bylo první slovo, které po narození uslyšel. Sunnitští muslimové při smrti svých bližních podle požadavků své víry nijak okázale netruchlí, neboť smrt není koncem života, ale vstupem do světa posmrtného.

(44)

3.4.3 Mešita

V mešitě se mají muslimové modlit, povinná je ovšem účast pouze na sváteční páteční modlitbě.

Je tvořena obdélníkovou nebo čtvercovou místností, jejíž nejdůležitější částí je stěna orientovaná k Mekce, uprostřed níž je výklenek určující směr k Mekce - *mihráb*, zpravidla bohatě zdobený. Součástí prostoru je nádrž na vodu, v níž se věřící omývají, minbar - kazatelna v blízkosti mihrábu, dikka - pódium, na němž stojí během modlitby duchovní – imám.

Při příchodu do mešity si věřící sundá obuv, kterou odloží nebo si ji vezme s sebou. Boty jsou složeny na poličkách u vchodu, k důkladnému omytí z těžší nečistoty slouží záchody taktéž umístěné u vchodu do mešity. Nejznámější, ovšem ne nezbytnou součástí mešity je minaret, z něhož jsou věřící svoláváni k modlitbě.

3.5 HIERARCHIE V ISLÁMU

Muslimové nemají obdobu křesťanského kněze či židovského rabína. Zvláštní význam zde mají tyto osoby:

Chatíb - poučený vykladač Koránu, mluvčí, který pronáší teologicko-právní promluvu zvanou *chutba*, obvykle při páteční modlitbě v mešitě.

Ímám – duchovní, který řídí průběh modlitby v mešitě.

Mu'azzin – v arabských zemích dává pokyn k modlitbě z ochozu mešity či jejího minaretu procitěným zpěvem *rzánu*, který je dnes mnohdy nahrazen nahrávkou z magnetofonu (v některých muslimských zemích je azán vysílán rozhlasem nebo televizí). (32)

3.6 DENNÍ REŽIM MUSLIMA

- 4:00 Ranní modlitba probíhá ještě před úsvitem, nutno se před ní rituálně omýt (obličej, nos, oči, vlasy, ruce po lokty, nohy nad kotníky – důležitý je zde úmysl), probíhá nahlas
- 7:30 Budíček
Ranní přednes Koránu před svědky
- 9:00 Odchod do zaměstnání
Během cesty do zaměstnání četba Koránu
Vyřizování korespondence
Plánování projektů
Přednášková činnost
- 13:00 Polední modlitba, probíhá potichu
Podobná pracovní náplň jako dopoledne
Vyhledávání informačních zdrojů – snaha o šíření islámu

- 17:00 Podvečerní modlitba (před západem Slunce), probíhá potichu
Odchod ze zaměstnání
- 20:00 Večerní modlitba (při západu Slunce), probíhá nahlas
- 22:00 Poslední modlitba (při východu hvězd), probíhá nahlas
Poté spánek

Pro muslima je stěžejní dobře znát Korán a věnovat dostatek času modlitbě. Každé modlitbě předchází rituální omytí těla, které je podrobně popsáno v kapitole Modlitba. Muslim se mimo to modlí ještě dobrovolné modlitby během dne – tzv. sunna. Dle tradice Proroka tyto modlitby upevňují srdce. Muslim by se měl modlit během každé své činnosti: při jízdě autobusem, při chůzi, při manuální práci. Nejvíce se cenní společná modlitba.

Při modlitbě je muslim otočený čelem k Mekce. K určení správného směru potřebuje znát východ a západ Slunce. V dnešní době již však muslimové nosí u sebe kompas.

3.7 SPECIFIKA OŠETŘOVÁNÍ MUSLIMA

Islám ovlivňuje prakticky všechny stránky muslimova života, stravování, hygienu, sexualitu, vztah k druhému pohlaví, ale i komunikaci a vnímání času. Zásadním způsobem tedy ovlivňuje běžné denní úkony. To je ve vztahu k ošetřovatelství zvláště významné. (16)

Muslim především jinak vnímá svoji intimitu. U muslima – muže je za nahotu považována oblast od pasu dolů po kolena, u muslimky – ženy je to obvykle celé tělo, kromě oblasti očí a zápěstí. Sestra by na toto neměla zapomínat a snažit se jejich osobnost co nejvíce respektovat a pokud možno zajistit provádění hygieny či ošetření stejným pohlavím, či po domluvě příbuznými. Takto znečištěnému muslimovi je zapovězeno modlit se, dotýkat se koránu, jeho přednes či zdržování se v mešitě. Lehké znečištění lze odstranit rituálním obmytím jako před každou modlitbou, při těžkém znečištění je nutná koupel či omytí celého těla včetně ústní a nosní dutiny.

Důležitá je také péče o ochlupení muslima. Axilární ochlupení je třeba odstranit třikrát týdně, pubické ochlupení jednou za čtrnáct dnů.

Zvláštní důležitost je také přikládána péči o dutinu ústní. V optimálním případě si muslim zuby čistí před každou modlitbou.

Obecně platí, že se muslim znečišťuje vyprazdňováním a kontaktem s tělesnými sekrety a exkrety, dotykem osoby opačného pohlaví a kontaktem s pohlavními orgány. K těžkému znečištění dochází při pohlavním styku, při ejakulaci, při menstruaci a v době šestinedělí.

Dále jsou zde významná specifika při modlitbě. Pokud je hospitalizovaný muslim soběstačný, je vhodné mu poskytnout pomůcky k obmytí těla a zajistit nerušené a čisté prostředí k vykonání modlitby. Muslim se bude modlit směrem k Mekce, v České republice je to přibližně směr jihovýchod. Jejich zvykem je také používání modlitebního koberečku.

Zvláště v našem prostředí, kde je islámské vyznání stále vnímáno exoticky, by se mohl setkat s rušivými pohledy ať už ostatních pacientů či zdravotního personálu. Lze předpokládat, že se muslim bude chtít modlit i v nemocničním zařízení se svojí rodinou či známými. Přesný průběh modlitebního rituálu je popsán výše.

Také jídlo a půst zde bude mít své přesně vymezené místo. Muslim v nemocnici jistě odmítne jíst vepřové maso, je důležité i to, jakým způsobem bylo zvíře ke konzumaci určené poraženo. Naopak můžeme jej potěšit kávou nebo silným sladkým čajem, ovšem pouze v případě, že to jeho zdravotní stav dovolí. Alternativou může být nabídnutí vegetariánské stravy či po domluvě donáška jídla známými či rodinou. Doporučenými jídly pro vyznavače islámu jsou skopové, drůbež, hovězí maso, zelenina, rýže, luštěniny a koření.

V souladu s islámským právem dodržují i speciální etiketu stolování. Před jídlem pronášejí slovo „bismilláh“ („ve jménu Boha“) a po jídle díkyvdání. Pokud je to možné, berou jídlo pouze pravou rukou, levá je totiž určena k „nečistým účelům“. Chléb nekrájí nožem, ale lámou, vodu nesrkají ani hlasitě nehltají. Voda se má vždy vypít buď všechna, nebo zbytek nabídnout sousedovi, nikdy by se neměla vylít.

Můžeme se setkat s tím, že i nemocný muslimský klient bude trvat na dodržování půstu v období ramadánu. Zbožní muslimové si totiž zvláště cení cvik v duševní kázni, který měsíční půst nabízí. Výjimka se vztahuje na nemocné, staré a slabé lidi, ale také na ženy v průběhu menstruace, ženy těhotné a kojící.

4 ŘEHOLNÍ ŘÁDY

Řád, z latinského *ordo* - zřízení, stav, označuje pevně stanovenou formu života, v němž žijí duchovním životem muži a ženy v církvi. Řeholním řádem rozumíme v katolické a pravoslavné církvi společenství, v nichž se sdružují řeholníci, muži nebo ženy, žijící v relativní oddělenosti od světa, zasvěcení Bohu, v chudobě, čistotě a poslušnosti. Řádů a jim podobných řeholních společenství (kongregace) jsou stovky, každý se řídí vnitřními předpisy (řeholemi, statuty), podléhá místnímu biskupovi nebo papeži. (39)

4.1 DĚJINY KŘESŤANSKÝCH ŘÁDŮ

V prvních staletích křesťanství začínalo stále více mužů a žen žít na osamělých místech jako poustevníci. Tito poustevníci se však časem začali scházet ke společné modlitbě a kolem roku 320 byl založen v Horním Egyptě první křesťanský klášter Pachomios.

Mnišství jako takové existovalo již v době předkřesťanské. V křesťanství jsou mnišské komunity doloženy od druhého století (např. ze životů svatých). Jednotlivci odcházeli do pouště věnovat se intenzivnímu duchovnímu životu. Inspirací byl sv. Jan Křtitel. Ve větším množství začali odcházet křesťané do vznikajících monastýrů ve 4. století na protest proti zesvětštění církevního života ve městech, které nastalo, když za císaře Konstantina Velikého přestalo být křesťanství pronásledováno a postupně se stalo převládajícím náboženstvím římské říše. (10)

Za otce západního mnišství historikové označují **Benedikta z Nursie** (tj. dnešní Norcia ve střední Itálii). Ten založil roku 529 klášter **Montecassino** u Neapole a napsal

vlastní řeholi. Jeho sestra **Scholastika** založila ženskou větev řádu, kláštery mnišek - benediktinek. Během několika staletí byla celá Evropa poseta hustou sítí benediktinských opatství. Jejich zásadní vliv na zachování starověkého kulturního odkazu i na následný rozvoj vzdělání, umění i ekonomiky ve většině evropských zemí je v současném dějepisickém díle vysoce hodnocen. **Benediktova řehole** ukládá mnichům rozdělení dne na modlitbu, duchovní četbu a ruční práci. To je smyslem hesla *ora et labora* (modli se a pracuj). Klášterní společenství má být hospodářsky soběstačné, mniši jsou si rovni a kláštery jsou zavázány k pohostinnosti. Jejich hospice jsou předobrazem budoucích hotelů. Z klášterních škol se v průběhu doby vyvinuly univerzity.

Mezi typické *mnišské observance*, tj. organizační a kázeňské závazky umožňující mnichům dosáhnout předsevzaného výsledku, patří kromě *silencia* (mlčení) v určité době a na určitých místech, také nošení *hábitu* (řeholního roucha) a *stabilitas loci*, tj. vázánost k jednomu klášteru jako svému vlastnímu na celý život. (24)

4.2 ROZDĚLENÍ KATOLICKÝCH ŘEHOLNÍCH ŘÁDŮ

Dle stylu řeholního života:

Mniši - spojují tělesnou či jinou práci se slavnostní liturgií hodin a rozjímavou modlitbou (např. basiliáni, benediktini, cisterciáci).

Řeholní kanovníci - doplňují společnou chórovou modlitbu a společný život běžnými kněžskými aktivitami (např. augustiniáni kanovníci, premonstráti).

Mendikanti - nejsou vázáni na konkrétní kláštery, komunity žijí spíše uprostřed měst, věnují se duchovním službám (např. františkáni, dominikáni, karmelitáni). (17)

Řeholní klerici - tvoří kněžské řády zasvěcené konkrétní aktivitě, např. výchově (piaristé) či misii.

Mnich skládá **tři základní sliby**:

- pokory,
- čistoty,
- poslušnosti.

V pravoslavné církvi jsou oslovováni „otče“. Existuje zde několik stupňů:

- poslušník (dokimos - ten, kdo je zkoušen, 1. přípravný stupeň),
- rjasofor (nosí už mnišský oděv, 2. přípravný stupeň),
- malá schima (mnišské posvěcení a složení mnišských slibů, většina mnichů je v tomto stupni),
- velká schima (plnost mnišství, uděluje se starším mnichům).

Pro pravoslavný mnišský oděv je charakteristická černá barva, dlouhá říza (podrjasnik, rjasa a mantije) a klobouk s černým závojem na záda.

Termín *řehole* se v pravoslaví nepoužívá. Pravoslavné mnišství není rozděleno na jednotlivé mnišské řády, jak to známe z římskokatolické církve, ale je v zásadě jednotné, v drobnostech má každý jednotlivý monastýr určitá vlastní specifika daná jeho ústavou - vnitřním řádem. Hlavním úkolem pravoslavného mnicha je modlitba - duchovní život. Pravoslavní tedy neznají prakticky zaměřené mnišství. Povinností mnicha je přebývat v poslušnosti duchovnímu otci (starci) a pokud možno v monastýru nebo v poustevně. Pravoslavné kánony zakazují, aby se mniši potulovali po městech.

(34)

4.3 ŘEHOLNICE

Je to žena, která je členkou náboženského společenství, v němž zasvětila svůj život duchovní službě, složila svým náboženstvím předepsané sliby, zachovává pravidla stanovená jejím náboženstvím, řádovými stanovami, nebo statutem kláštera. Většinou nosí řádové roucho, které ji i zevně odlišuje od jejího světského okolí. Křesťanské

řeholnice existují zejména v církvi římskokatolické a pravoslavné. Nejčastěji slouží Bohu charitativní činností v nemocnicích, ozdravovnách, sirotčincích, v ústavech pro tělesně a duševně postižené a výukou a výchovou dětí ve školách či modlitbami a kontemplací. Oděv křesťanských řeholnic, nošený na znamení zasvěcení a jako svědectví o chudobě, se tradičně nazýval **hábit** (z latinského **habitus**), v současné době se používají spíše slova **řeholní oděv** nebo **řeholní šat**. Mezi nejznámější řeholnice patří sv. Anežka Česká, blahoslavená Matka Tereza či sv. Terezie od Ježíše. (32)

4.4 PRINCIPY ZASVĚCENÍ

Řeholník, ať již mnich nebo řeholní kanovník či příslušník jiných řeholních řádů nebo řeholních kongregací se dobrovolně zříká některých darů života, které jsou ostatním křesťanům doporučovány: osobního vlastnictví, života v manželství a osobní nezávislosti. Místo toho se zavazuje k dodržování evangelních rad: *chudoby, čistoty v celibátu a poslušnosti*. Tuto profesi (závazek) přijímá jako prostředek k posvěcení svého života a k dosažení prospěchu pro druhé. (4)

Noviciát je období, po které čekatelé na vstup do katolického řeholního společenství (**novic**, resp. **novicka**) žijí společně s řeholníky (resp. řeholnicemi). Připravují se tak na skládání slibů, život ve společenství a mají možnost zvážit, zda si do něj skutečně přejí vstoupit. Délka noviciátu se u různých společenství liší, obvykle trvá rok, ale například u jezuitů jde o roky dva.

4.5 DENNÍ REŽIM ŘEHOLNÍKŮ

Kongregace sester III: řádu sv. Františka pod ochrannou sv. Rafaela archanděla:

- 5:10 Budíček
- 5:25 Společná ranní modlitba (v sobotu a neděli v 6:25)
- 5:30 Mše svatá
- 6:45 Rozjímání
- 7:15 Snídaně
- 11:25 Polední modlitba

11:55 Oběd a půlhodinová rekreace
12:40 Litanie, růženec
Duchovní četba – soukromě
17:20 Večeře – rekreace
18:45 Kompletář
19:00 Adorace
19:15 Duchovní četba
21:00 Silentium
22:00 Večerka

4.6 SPECIFIKA OŠETŘOVÁNÍ ŘEHOLNÍKŮ

V zásadě platí, že řeholníci jsou lidé velmi skromní, obětaví a nemají ve zvyku svým chováním na sebe jakkoli upozorňovat.

Při jejich ošetřování se může jevit jako problém odmítání analgetik či jejich snížená potřeba. Někteří řeholníci totiž mohou chápat samotnou hospitalizaci a např. pooperační bolesti jako možnost obětovat něco Bohu. Je tedy na sestře, aby s tímto klientem navázala správný terapeutický vztah a dále ve spolupráci s lékařem dokázala určit a poskytnout správnou a adekvátní léčbu.

Řeholník se jistě bude během dne několikrát modlit, bylo by vhodné, aby k tomuto měl zajištěno tiché a klidné místo. Pokud není možnost poskytnout mu samostatný pokoj, je dobré umístit jej alespoň na pokoj s vhodnou skladbou ostatních pacientů.

Je pravděpodobné, že si řeholník či řeholnice bude přát vidět duchovního, kněze či své bratry (sestry). Pokud v areálu nemocničního zařízení probíhá v určité dny mše svatá a zdravotní stav klienta to dovoluje, bylo by správné jej o tomto informovat a případně jej na mši svatou dopravit.

Dodržování intimity klienta je samozřejmostí. Navíc v případě lékařského zákroku či vyšetření na intimních místech není vhodná přítomnost mediků či studentů/ studentek zdravotnických škol. Vše samozřejmě záleží na předchozí domluvě. (30)

U žen – řeholnic bývá zvykem, že i na nemocničním lůžku chtějí mít vlasy zakryté např. šátkem. Dalším krokem k navázání správného vztahu sestra – pacient je tedy toto přání respektovat, pokud nám to podmínky na oddělení alespoň trochu umožňují.

Oslovování se děje běžně civilním jménem.

Specifika ve stravování budou záviset na víře, kterou řeholník vyznává a na zvyklostech řádu. Během církevního roku dodržují několik postních dnů. Je tedy opět na sestře, aby po vzájemném rozhovoru a posouzení možných rizik zvážila, zda bude moci klientovi vyhovět. (18)

5 VÝZKUM

V našem výzkumu jsme zjišťovali jaký mají sestry přehled o náboženstvích, která se v České republice nejvíce vyskytují. Zajímal nás také jejich pohled na problematiku specifík ošetřování církevních hodnostářů. Zda se domnívají, že je třeba ke kněžím, rabínům či řádovým sestrám přistupovat jiným způsobem. Tyto názory jsme statisticky vyhodnotili.

Součástí výzkumu je vyhodnocení informací, které jsme získali prostřednictvím rozhovorů s danými církevními představiteli. Jednotlivé rozhovory jsou pečlivě zaznamenány a jsou k nahlédnutí v příloze.

5.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A HYPOTÉZY

Cíl 1.: Vymežit daná specifika při ošetřování církevních představitelů různých náboženských směrů.

Cíl 2.: Popsat denní režim církevních představitelů různých náboženských směrů.

Cíl 3.: Zjistit, do jaké míry jsou církevní představitelé různých náboženských směrů spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Hypotéza 1.: Zdravotní pracovníci ošetřující církevní představitele různých náboženských směrů nepředpokládají zásadní rozdíly při jejich ošetřování v porovnání s ostatními klienty.

Hypotéza 2.: Církevní představitelé různých náboženských směrů jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

5.2 CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU

Náš výběrový soubor tvořily dvě skupiny. Do první skupiny patřily sestry. Byly osloveny a o spolupráci požádány náměstkyně ošetrovatelské péče v následujících nemocnicích: Fakultní nemocnice Brno, Nemocnice Milosrdných bratří v Brně, Fakultní nemocnice Motol v Praze a Nemocnice milosrdných sester Karla Boromejského v Praze. Byla nám tak umožněna distribuce dotazníků sestrám pracujících v těchto

nemocnicích. Respondenti vyplněné dotazníky odevzdali na určené místo a následně byly vyzvednuty u vrchních sester. Podmínky respondentů k vyplňování dotazníku byly stejné.

Celkem bylo rozdáno 200 dotazníků, zcela vyplněných se vrátilo 160. Pro účely této práce byl vzorek 160 respondentů považován za 100%.

Druhou skupinu výběrového souboru představovali církevní hodnostáři, od kterých jsme získali informace prostřednictvím standardizovaného rozhovoru. Informace nám poskytli představitelé těchto církví: římskokatolické církve (tři zástupci), protestantské – Českobratrská církev evangelická (dva zástupci) a pravoslavné církve (dva zástupci), dále judaismu (dva zástupci) a islámu (jeden zástupce). Byly dotazovány také řádové sestry – řád sv. Dominika a sv. Františka (dva zástupci). Tuto skupinu tedy tvořilo celkem 12 zástupců různých církví. U zástupců islámu jsme se potýkali s problémem sehnat vhodné respondenty. Ímámové, kteří na území České republiky pracují, jsou především mladšího věku a neměli tedy zkušenost s hospitalizací, která byla předpokladem pro zodpovězení našeho rozhovoru.

5.3 POUŽITÉ METODY

V naší práci jsme použili dvě metody zkoumání. První metodou byl anonymní dotazník, který obsahoval dvě části: část A a část B. V části A byly obsaženy otázky (1. – 4.), které nám poskytly identifikační údaje o jednotlivých respondentech. Část B obsahovala 26 otázek, jejichž prostřednictvím jsme zjišťovali jaké mají respondenti vědomosti o náboženstvích, dále nás zajímal také jejich názor na rozdílnost poskytování ošetrovatelské péče církevními představitelům. Respondenti – sestry měli k vyplnění dotazníku stejné podmínky. Vlastní šetření probíhalo v průběhu měsíce dubna 2007.

Otázky týkající se názoru respondentů na danou problematiku byly poté statisticky vyhodnoceny v programu Microsoft Excel Anova – jeden faktor. Byla použita hladina významnosti 5%.

Druhou metodou, kterou jsme použili v našem výzkumu, byla metoda standardizovaného rozhovoru, kde jsme použili převážně otevřené otázky. Otázky číslo 1, 2, 3 sloužily k identifikaci respondenta. V otázkách číslo 7 a 8 jsme použili hodnotící

škály. Odpovědi respondentů jsme zaznamenali do tabulek. Úplné znění standardizovaných rozhovorů viz příloha číslo 3.

5.4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Prezentaci výsledků jsme rozdělili na analýzu výsledků - sestry a analýzu výsledků – církevní hodnostáři.

5.4.1 Analýza výsledků - sestry

Zde jsme zařadili vyhodnocení odpovědí respondentů v rámci dotazníku. Pro přehlednost jsme použili tabulky a grafy. V další části jsme názory respondentů na specifika ošetřování církevních hodnostářů statisticky vyhodnotili za pomoci faktorové analýzy.

Otázka číslo 1A: pohlaví respondentů

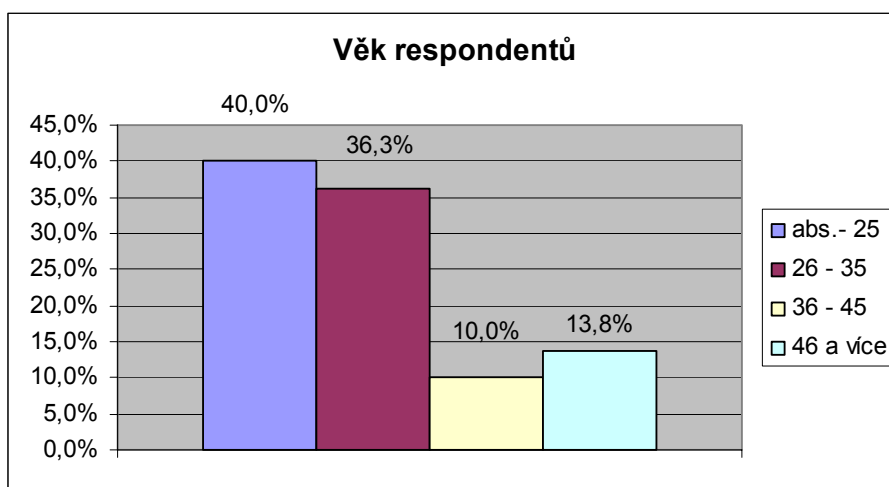
Tabulka č. 1

Pohlaví	abs.č.	rel.č.	suma
Muž	10	6,25%	10
Žena	150	93,75%	150
Celkem	160	100,00%	160

Výběrový soubor tvořily v naprosté většině ženy, celých 93,75%, muži byli v zastoupení 6,25%.

Otázka číslo 2A: věk respondentů

Graf č. 1

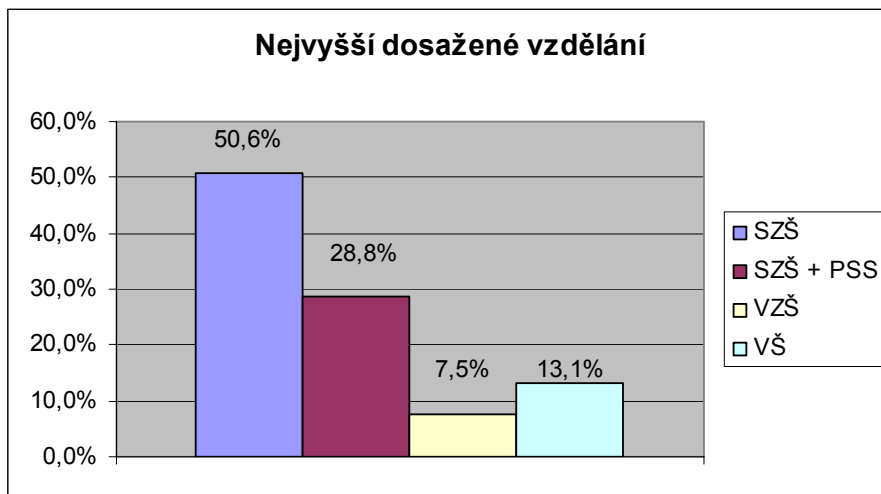

Graf č. 1 znázorňuje věkovou strukturu ve studovaných souborech. Pro přehlednost je věk respondentů uspořádán do věkových kategorií absolvent/ absolventka – 25 let, 26 - 35 let, 36 - 45 let, 46 a více let.

Nejpočetnější skupinu tvořili respondenti ve věku absolvent/ absolventka – 25 let (40,0%), druhou nejpočetnější skupinou byli respondenti ve věku 26 – 35 let (36,3%), zbylé věkové kategorie byly zastoupeny takto: 36 – 45 let (10,0%), 46 a více let (13,8%).

Otázka číslo 3A: nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 2

Graf č. 2 popisuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů.

Nejvíce respondentů dosáhlo středoškolského vzdělání (50,6%), druhou nejvíce zastoupenou skupinou jsou respondenti se středoškolským vzděláním a pomaturitním specializačním studiem (28,8%), vyšší odbornou školu pak absolvovalo 7,5% respondentů a vysokoškolský diplom má 13,1% respondentů.

Otázka číslo 4A: pracovní zařazení

Tabulka č. 2

Prac.zařazení	abs.č.	rel.č.	suma
sestra u lůžka	131	81,9%	131
amb. sestra	8	5,0%	8
stan. sestra	19	11,9%	19
vrchní sestra	2	1,3%	2

Tabulka č. 2 znázorňuje zastoupení lůžkových sester, ambulantních sester a sester manažerek ve výběrovém souboru.

Nejpočetněji zastoupenou skupinou jsou sestry u lůžka (81,9%), druhou nejpočetnější skupinu respondentů tvoří staniční sestry (11,9%). Ambulantní sestry jsou zastoupeny v počtu 5,0% a 1,3% připadá na vrchní sestry.

Otázka číslo 1B: Jak často se setkáváte ve své praxi s ošetřením náboženského představitele (kněz, rabín, mnich, řádová sestra)?

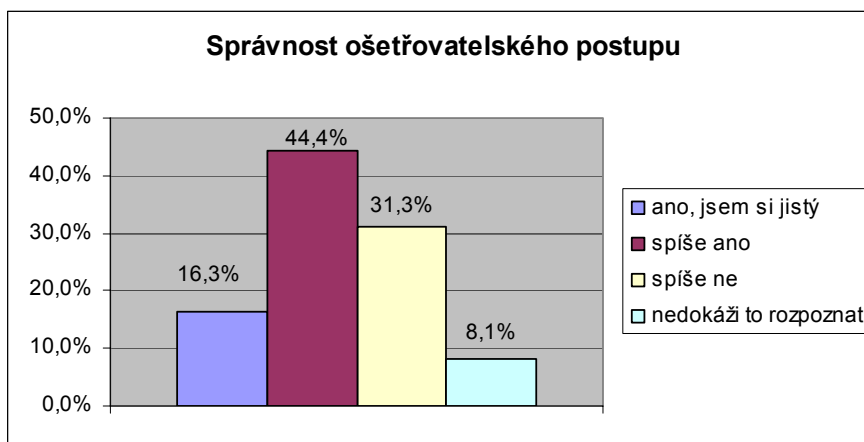
Tabulka č. 3

Ot.č. 1	abs.č.	rel.č.	suma
velmi často	9	5,63%	9
často	23	14,38%	23
málo	95	59,38%	95
vůbec	33	20,63%	33

Respondenti nejvíce uváděli odpověď „málo“ (59,38%), následovala odpověď „vůbec“ (20,63%). 14,38% respondentů uvedlo, že náboženského představitele ošetřují často a 5,63% dokonce velmi často.

Otázka číslo 2B: Věděli byste, jak správně přistupovat k církevnímu hodnostáři v případě jeho ošetření?

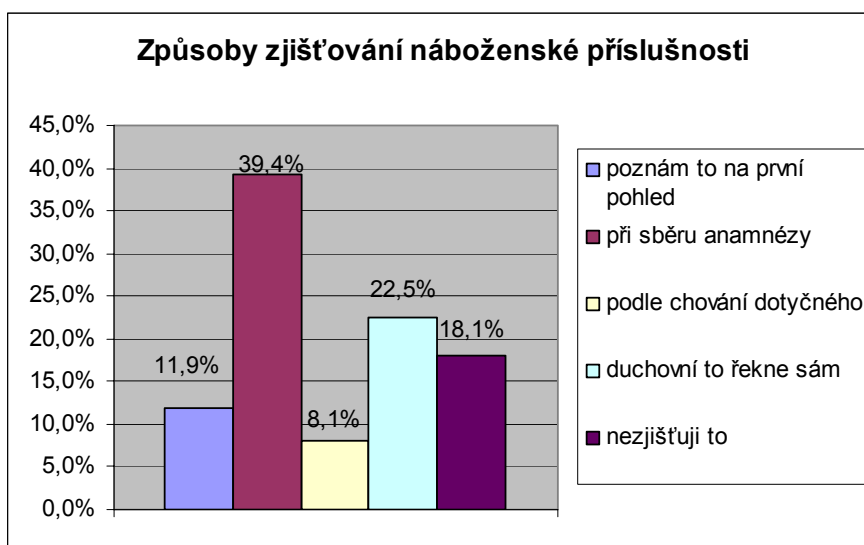
Graf č. 3

Z grafu vyplývá, že při ošetřování církevního hodnostáře si je správným postupem jistých 16,3% respondentů, odpověď „spíše ano“ zvolilo nejvíce respondentů (44,4%), druhou nejvíce volenou odpovědí bylo „spíše ne“ (31,3%) a pouze 8,1% si správným postupem není jistých vůbec.

Otázka číslo 3B: Jakým způsobem zjišťujete náboženskou příslušnost?

Graf č. 4

Respondentů, kteří uvedli, že náboženskou příslušnost poznají na první pohled, bylo 11,9%. Nejvíce respondentů uvádělo, že tuto příslušnost zjišťují při sběru anamnézy (39,4%), 8,1% respondentů příslušnost k náboženství pozná podle chování dotyčného, 22,5% respondentů spoléhá na to, že jim to duchovní řekne sám a 18,1% respondentů tuto skutečnost vůbec nezjišťuje.

Otázka číslo 4B: S jakým náboženstvím se setkáváte nejčastěji?

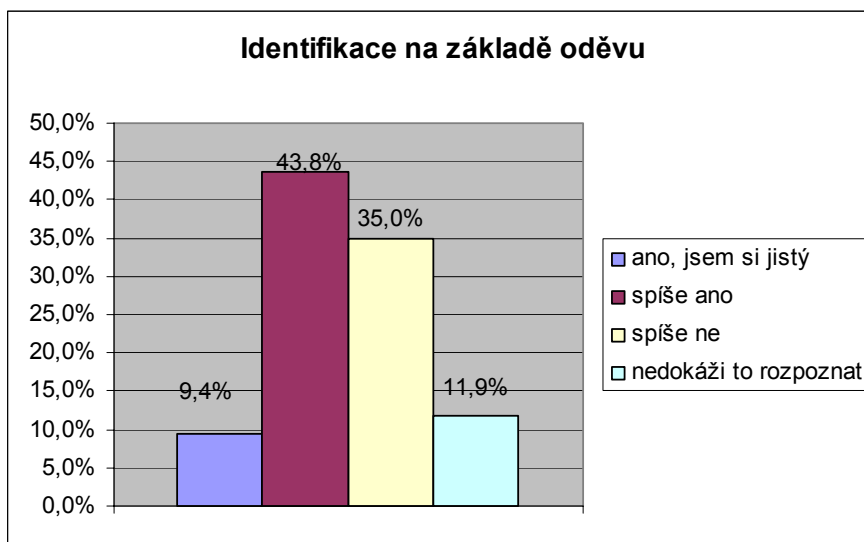
Tabulka č. 4

Ot.č. 4	abs.č.	rel.č.	suma
římskokatolictví	148	92,5%	148
protestantství	7	4,4%	7
pravoslaví	2	1,3%	2
judaismus	0	0,0%	0
islám	3	1,9%	3

V odpovědích na tuto otázku se nejčastěji vyskytovalo římskokatolictví (92,5%). Ve své ošetřovatelské praxi se 4,4% respondentů setkala s protestantstvím, 1,3% respondentů s pravoslavím, se zástupcem judaismu nepřišel do kontaktu žádný respondent, se zástupcem islámu to bylo 1,9% respondentů.

Otázka číslo 5B: Dokážete podle způsobu odívání rozlišit, ke kterému náboženskému směru se hlásí?

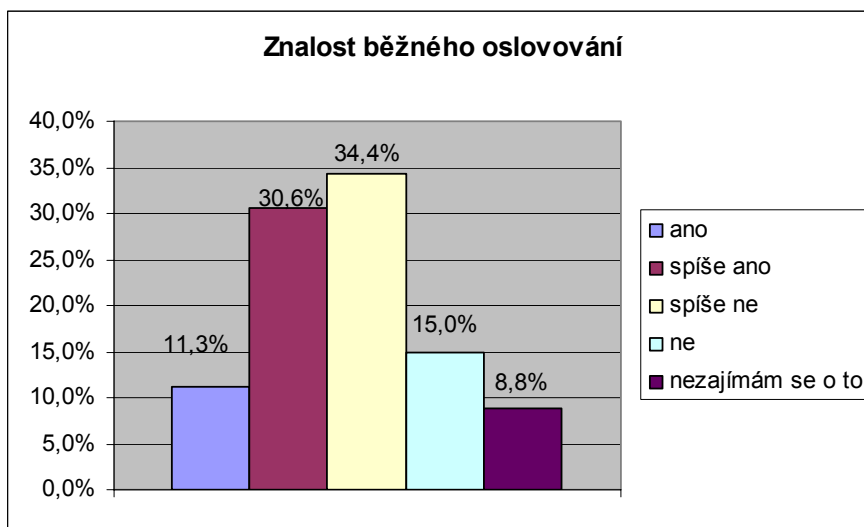
Graf č. 5

9,4% respondentů si je naprosto jistá tím, že dokáží správně určit náboženské vyznání klienta na základě jeho oděvu. Druhou odpověď „spíše ano“ volilo nejvíce respondentů (43,8%). „Spíše ne“ odpovědělo 35,0% respondentů a 11,9% respondentů uvedlo, že podle oděvu příslušnost nedokáže rozpoznat.

Otázka číslo 6B: Znáte způsob běžného oslovování náboženských představitelů u výše uvedených náboženství?

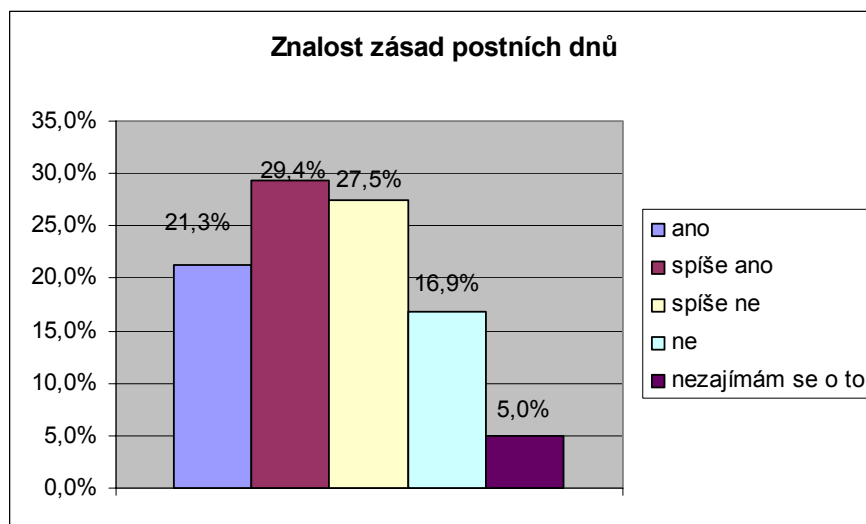
Graf č. 6

Zde bylo nejčastější odpovědí „spíše ne“ (34,4%), druhou nejčastější odpověď volili respondenti „spíše ano“ (30,6%). „Ne“ zvolilo 15,0% respondentů, zcela jistých si je při oslovování náboženských představitelů 11,3% respondentů a 8,8% respondentů uvedlo, že se o tento problém vůbec nezajímá.

Otázka číslo 7B: Znáte zásady postních dnů v křesťanských církvích (stravovací návyky a jiné)?

Graf č. 7

Respondenti si byli zcela jisti ve 21,3%, nejčastěji volili odpověď „spíše ano“ (29,4%). „Spíše ne“ zvolilo 27,5% respondentů, „ne“ potom 16,9% respondentů a 5,0% respondentů uvedlo, že se o tuto problematiku nezajímá.

Otázka číslo 8B: Jaké maso by neměl římskokatolický kněz jíst v pátek?

Tabulka č. 5

Ot.č. 8	abs.č.	rel.č.	suma
vepřové	24	15,0%	24
jehněčí	7	4,4%	7
ryby	10	6,3%	10
neměl by jíst žádné maso	119	74,4%	119

Z nabízených variant odpovědí se nejčastěji vyskytovalo „neměl by jíst žádné maso“ (74,4%), 15,0% respondentů zvolilo odpověď „vepřové“, 6,3% respondentů uvedlo zákaz ryb v pátek a jehněčí maso zamítlo 4,4% respondentů.

Otázka číslo 9B: Který svátek je pro křesťany nejdůležitější?

Tabulka č. 6

Ot.č. 9	abs.č.	rel.č.	suma
Vánoce	27	16,9%	27
Velikonoce	126	78,8%	126
Svátek všech zemřelých	3	1,9%	3
Svatodušní svátky	4	2,5%	4

Co se týče znalosti nejdůležitějšího křesťanského svátku, byli na tom respondenti takto: 16,9% respondentů uvedlo „Vánoce“, nejvíce (78,8%) respondentů uvedlo „Velikonoce“, 1,9% respondentů zvolilo odpověď „Svátek všech zemřelých“ a zbylá 2,5% respondentů uvedlo odpověď „Svatodušní svátky“.

Otázka 10B: Který den v týdnu křesťané oslavují?

Tabulka č. 7

Ot.č. 10	abs.č.	rel.č.	suma
pátek	17	10,6%	17
sobota	4	2,5%	4
neděle	134	83,8%	134
pondělí	5	3,1%	5

Zde bylo nejčastější odpovědí „neděle“ (83,8%), druhou nejčastější odpověď respondenti volili „pátek“ (10,6%). „Sobota“ uvedlo 2,5% respondentů a „pondělí“ 3,1% respondentů.

Otázka číslo 11B: Advent je:

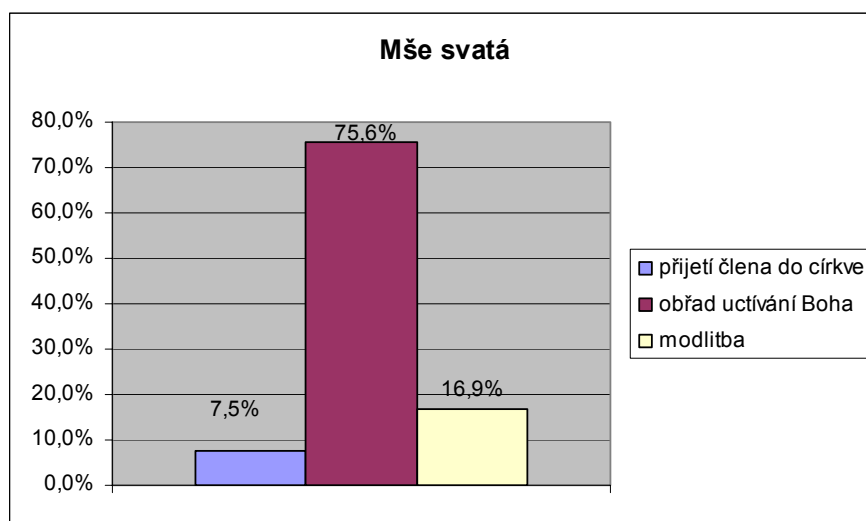
Tabulka č. 8

Ot.č. 11	abs.č.	rel.č.	suma
příprava na narození Ježíše	133	83,1%	133
postní období před Velikonocemi	4	2,5%	4
podzimní římskokatolický svátek	5	3,1%	5
vánoční slavnostní mše	18	11,3%	18

Správnou odpověď na tuto otázku (příprava na narození Ježíše) uvedlo 83,1% respondentů. Variantu „postní období před Velikonocemi“ uvedlo 2,5% respondentů, možnost „podzimní římskokatolický svátek“ zvolilo 3,1% respondentů a poslední variantu „vánoční slavnostní mše“ zvolilo 11,3% respondentů.

Otázka číslo 12B: Mše svatá je:

Graf č. 8

Zde bylo nejčastější odpovědí „obřad uctívání Boha“, tuto odpověď zvolilo 75,6% respondentů. Další nejčastěji volenou variantou byla „modlitba“ (16,9%). Nejméně volili respondenti odpověď „přijetí člena do církve“ (7,5%).

Otázka číslo 13B: Pojem „celibát“ znamená:

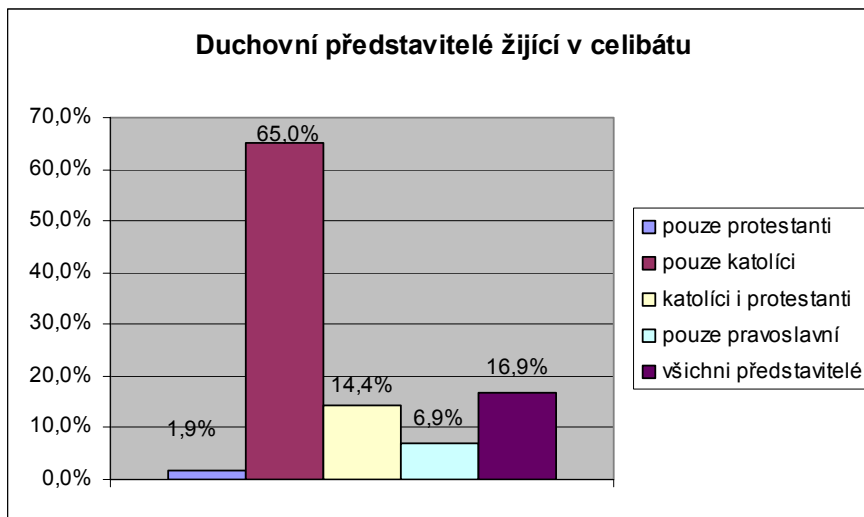
Tabulka č. 9

Ot.č. 13	abs.č.	rel.č.	suma
tělesná čistota, sexuální zdrženlivost	135	84,4%	135
stav, do kterého může být kněz vysvěcen	8	5,0%	8
jednota těla, ducha a mysli	5	3,1%	5
život v klášteře	12	7,5%	12

Správnou odpověď (tělesná čistota, sexuální zdrženlivost) zde zvolilo 84,4% respondentů, 7,5% respondentů se domnívá, že celibát znamená „život v klášteře“, 5,0% respondentů celibát považuje za „stav, do kterého může být kněz vysvěcen“ a zbylých 3,1% respondentů vysvětluje celibát jako „jednotu těla, ducha a mysli“.

Otázka číslo 14B: V celibátu žijí tyto duchovní představitelé:

Graf č. 9

Nejčastější odpovědí zde bylo „pouze katolíci“ (65,0%). 16,9% respondentů uvedlo, že v celibátu žijí všichni duchovní představitelé. 14,4% respondentů uvedlo odpověď „katolíci i protestanti“, 6,9% respondentů zvolilo variantu „pouze pravoslavní“ a nejméně respondentů uvedlo odpověď „pouze protestanti“ (1,9%).

Otázka číslo 15B: Papež je:

Tabulka č. 10

Ot.č. 15	abs.č.	rel.č.	suma
hlava katolické církve	153	95,6%	153
hlava všech církví na světě	7	4,4%	7
hlava církve, jeho sídlo závisí na jeho národnosti	0	0,0%	0

Respondenti na tuto otázku uváděli jako nejčastější odpověď „hlava katolické církve“ (95,6%), druhou variantu (hlava všech církví na světě) zvolilo 4,4% respondentů a poslední možnost (hlava církve, jeho sídlo závisí na jeho národnosti) nevyužil žádný respondent.

Otázka číslo 16B: Rabín je:

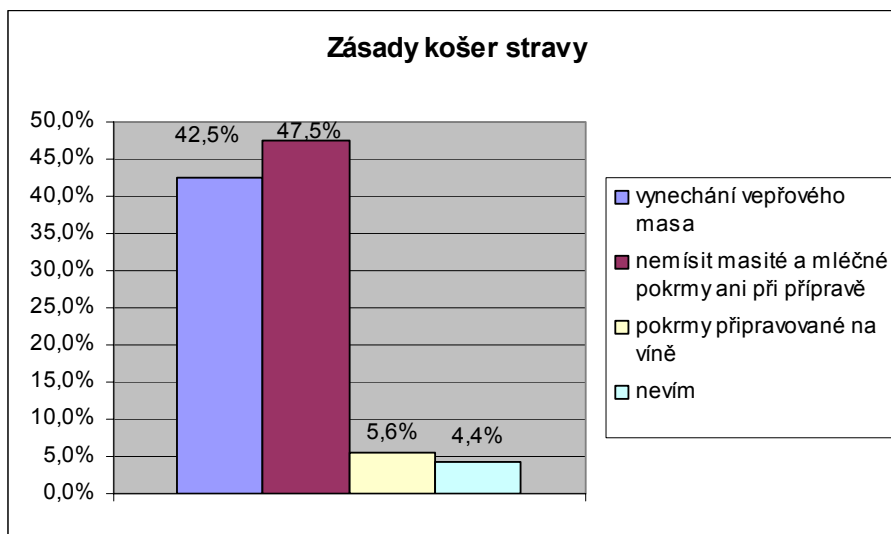
Tabulka č.11

Ot.č. 16	abs.č.	rel.č.	suma
poutník na poušti	7	4,4%	7
představitel židovského náboženství	150	93,8%	150
buddhistický mnich	3	1,9%	3

Zde v naprosté většině převažovala správná odpověď „představitel židovského náboženství“, tuto možnost zvolilo 93,8% respondentů. Variantu, že rabín je „poutník na poušti“ zvolilo 4,4% respondentů a 1,9% respondentů uvedlo jako odpověď „buddhistický mnich“.

Otázka číslo 17B: Zásady košer stravy jsou:

Graf č. 10

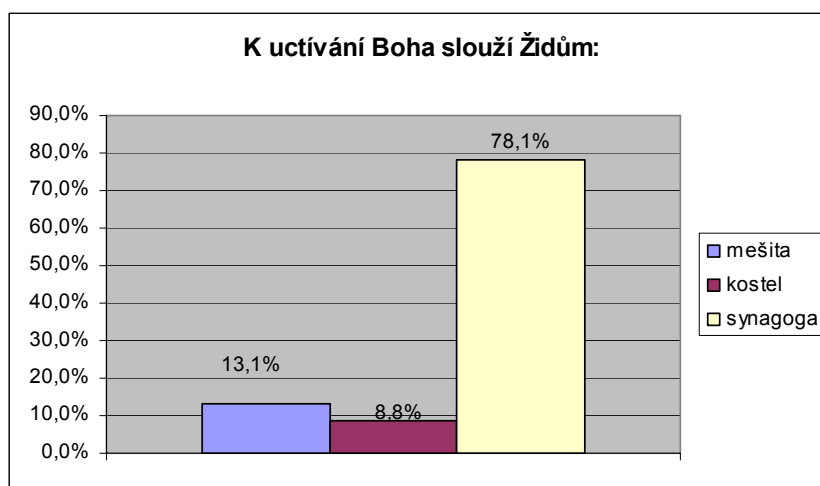

Co se týče znalosti zásad košer stravy, volili respondenti odpovědi takto: 42,5% respondentů uvedlo jako správnou odpověď „vynechání vepřového masa“, nejvíc respondentů (47,5%) zvolilo odpověď „nemísit masité a mléčné pokrmy ani při

přípravě“. Ostatní odpovědi byly téměř vyrovnané: variantu „pokrmu připravované na víně“ volilo 5,6% respondentů a variantu „nevím“ zvolilo 4,4% respondentů.

Otázka číslo 18B: K uctívání Boha slouží Židům:

Graf č. 11

Nejčastěji volenou variantou zde byla správná odpověď „synagoga“ (78,1%). 13,1% respondentů zvolilo odpověď „mešita“ a 8,8% respondentů uvedlo „kostel“ jako chrám, který slouží Židům k uctívání Boha.

Otázka číslo 19B: Pro muslimy je posvátnou knihou:

Tabulka č. 12

Ot.č. 19	abs.č.	rel.č.	suma
Bible	6	3,8%	6
Starý zákon	2	1,3%	2
Tóra	15	9,4%	15
Korán	137	85,6%	137

Variantu „Bible“ zde uvedlo 3,8% respondentů, „Starý zákon“ zvolilo 1,3% respondentů, „Tóru“ pak uvedlo 9,4% respondentů a jako správnou odpověď zvolilo variantu „Korán“ 85,6% respondentů.

Otázka číslo 20B: Co znamená pojem „ramadán“?

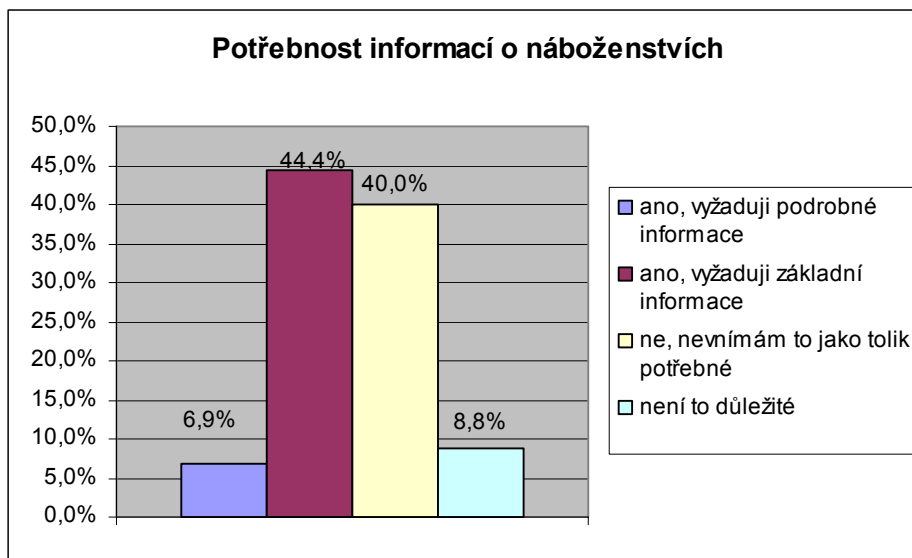
Tabulka č. 13

Ot.č. 20	abs.č.	rel.č.	suma
židovský svátek	35	21,9%	35
evangelický kněz	1	0,6%	1
muslimský postní měsíc	122	76,3%	122
římskokatolická svátost	2	1,3%	2

Na tuto otázku odpovědělo správně (muslimský postní měsíc) 76,3% respondentů. Variantu „židovský měsíc“ zvolilo 21,9% respondentů, 1,3% respondentů se domnívá, že ramadán je římskokatolická svátost a 0,6% respondentů je toho názoru, že tento pojem znamená vyjádření pro evangelického kněze.

Otázka číslo 21B: Vnímáte jako potřebné při poskytování ošetrovatelské péče náboženským představitelům mít dostatek informací o náboženství, které vyznávají?

Graf č. 12

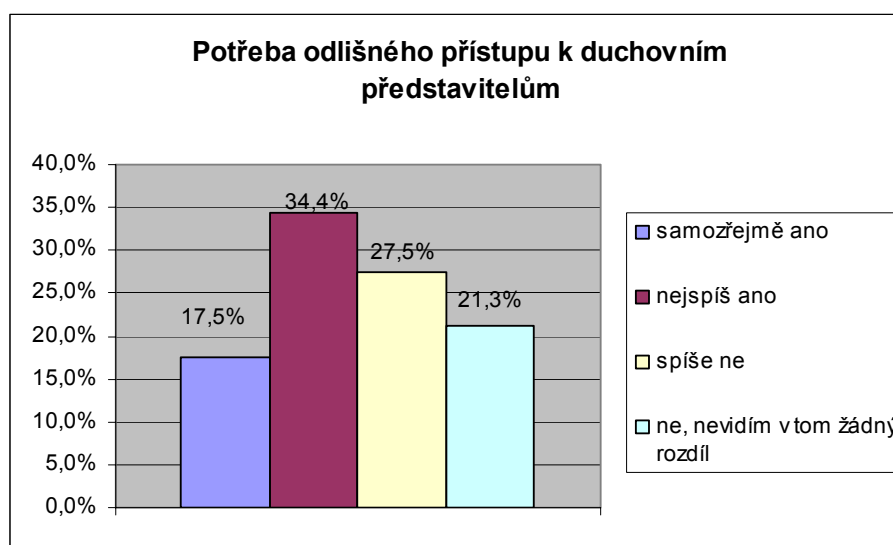

Pouhých 6,9% respondentů vyžaduje podrobné informace při poskytování ošetrovatelské péče náboženským představitelům. 44,4% respondentů vyžaduje

základní informace, 40,0% respondentů nevnímá jako tolik potřebné mít tyto informace a 8,8% respondentů se domnívá, že mít tyto informace o církevních hodnostářích není důležité.

Otázka číslo 22B: Domníváte se, že je třeba jinak přistupovat při poskytování ošetrovatelské péče např. k římskokatolickému knězi a židovskému rabínovi?

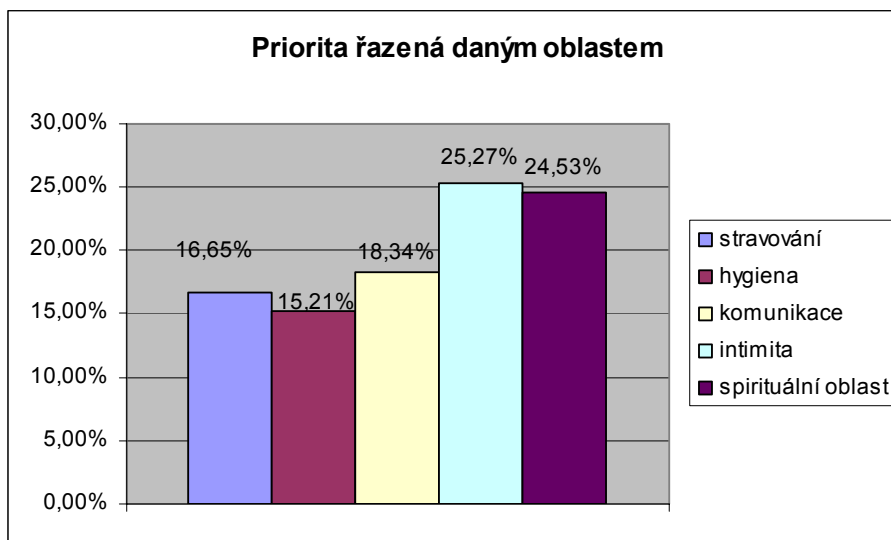
Graf č. 13

V rámci dotazování na potřebu odlišného přístupu v ošetrovatelské péči k duchovním představitelům odpovídali respondenti takto: 17,5% respondentů uvedlo „samozřejmě ano“, 34,4% respondentů uvedlo „nejspíš ano“, 27,5% respondentů zvolilo odpověď „spíše ne“ a 21,3% respondentů zvolilo variantu „ne, nevidím v tom žádný rozdíl“.

Otázka číslo 23B: Určete prosím pořadí následujících oblastí (1. – nejdůležitější, 5. – nejméně důležitá), ve kterých se domníváte, že církevní hodnostáři vyžadují jiný přístup zdravotnického personálu:

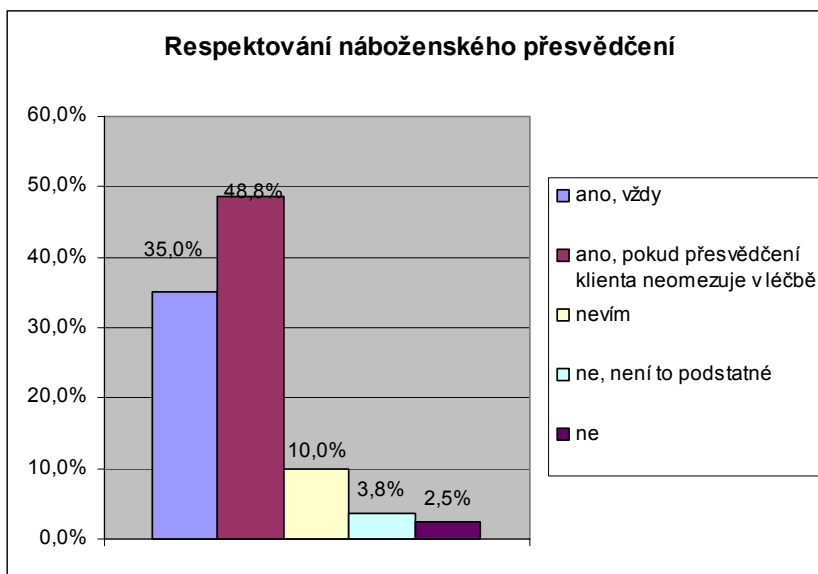
Graf č. 14

Respondenti přiřadili nejvyšší prioritu oblasti intimity (25,3%), na druhé místo zařadili oblast spirituální (24,5%), následuje oblast komunikace (18,3%), poté oblast stravování (16,7%) a nejmenší priorita byla přiřazena oblasti hygieny (15,2%).

Otázka číslo 24B: Myslíte si, že náboženské přesvědčení církevních hodnostářů, které ošetřujete, by se mělo respektovat?

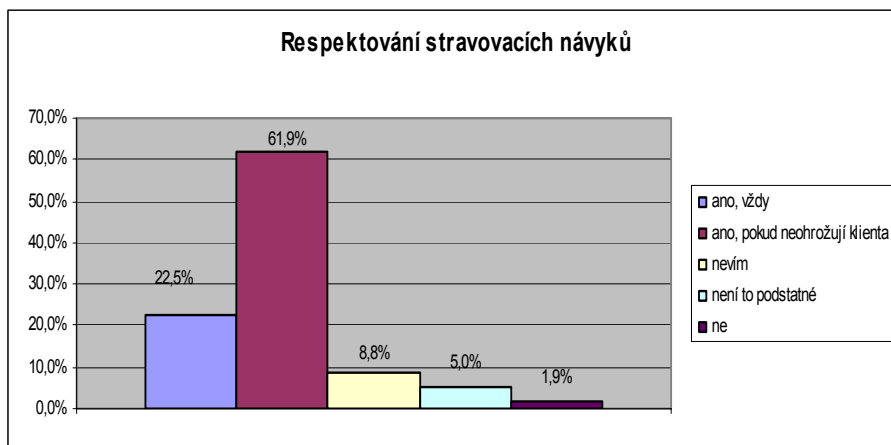
Graf č. 15

Z nabízených variant odpovědí volilo 35,0% respondentů první možnost (ano, vždy), druhou možnost (ano, pokud přesvědčení klienta neomezuje v léčbě) volilo 48,8% respondentů. Variantu „nevím“ zvolilo 10,0% respondentů, pro 3,8% respondentů respektování náboženského přesvědčení při ošetřování klienta není podstatné a dokonce 2,5% respondentů se domnívá, že by se náboženské přesvědčení nemělo respektovat vůbec.

Otázka číslo 25B: Stravovací návyky církevních hodnostářů by se měly respektovat:

Graf č. 16

22,5% respondentů se domnívá, že stravovací návyky církevních hodnostářů by se měly respektovat vždy, 61,9% respondentů se domnívá že ano, ale pouze v případě, že jejich dodržování neohrožuje klienta. 8,8% respondentů zvolilo variantu „nevím“, pro 5,0% respondentů toto není podstatné a 1,9% respondentů je toho názoru, že by se stravovací návyky náboženských představitelů neměly respektovat vůbec.

Otázka číslo 26B: Měli byste zájem se o některém náboženství dozvědět více?

Tabulka č. 14

Ot.č. 26	abs.č.	rel.č.	suma
Ano	43	26,9%	43
ne, nemám zájem	117	73,1%	117

Převážná většina respondentů (73,1%) nemá zájem dozvědět se více informací o výše zmiňovaných náboženstvích, 26,9% respondentů tento zájem však má.

5.4.1.1 Statistické zpracování

Názory respondentů na nutnost specifického přístupu při poskytování ošetrovatelské péče církevním hodnostářům jsme vyhodnotili statisticky. Tímto způsobem jsme zpracovali otázky, které mají bezprostředně vztah k hypotéze číslo 1 (Zdravotní pracovníci ošetřující církevní představitele různých náboženských směrů nepředpokládají zásadní rozdíly při jejich ošetřování v porovnání s ostatními klienty).

Důležitými hodnotami pro nás zde byly tyto:

F – testové kritérium

F krit. – kritická hodnota testového kritéria

V případě, že platí $F > F \text{ krit.}$, hypotéza je zamítnuta.

Otázka číslo 21B: Vnímáte jako potřebné při poskytování ošetrovatelské péče náboženským představitelům mít dostatek informací o náboženství, které vyznávají?

Tabulka č. 15

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	20,025	3	6,675	42,46362	5,06E-25	2,618911
Všechny výběry	99,975	636	0,157193			
Celkem	120	639				

V této tabulce platí $F(42,5) > F \text{ krit.}(2,6)$.

Otázka číslo 22B: Domníváte se, že je třeba jinak přistupovat při poskytování ošetrovatelské péče např. k římskokatolickému knězi a židovskému rabínovi?

Tabulka č. 16

ANOVA						
<i>Zdroj variability</i>	<i>SS</i>	<i>Rozdíl</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>F krit</i>
Mezi výběry	2,6625	3	0,8875	4,810483	0,002546	2,618911
Všechny výběry	117,3375	636	0,184493			
Celkem	120	639				

Zde platí $F(4,8) > F \text{ krit.}(2,6)$.

Otázka číslo 24B: Myslíte si, že náboženské přesvědčení církevních hodnostářů, které ošetřujete, by se mělo respektovat?

Tabulka č. 17

ANOVA						
<i>Zdroj variability</i>	<i>SS</i>	<i>Rozdíl</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>F krit</i>
Mezi výběry	31,4125	4	7,853125	64,63812	2,42E-47	2,383132
Všechny výběry	96,5875	795	0,121494			
Celkem	128	799				

Zde platí vztah $F(64,6) > F \text{ krit.}(2,4)$.

Otázka číslo 25B: Stravovací návyky církevních hodnostářů by se měly respektovat:

Tabulka č. 18

ANOVA						
<i>Zdroj variability</i>	<i>SS</i>	<i>Rozdíl</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>F krit</i>
Mezi výběry	44,0625	4	11,01563	104,3327	1,98E-71	2,383132
Všechny výběry	83,9375	795	0,105582			
Celkem	128	799				

V této tabulce platí vztah $F(104,3) > F \text{ krit.}(2,4)$.

5.4.2 Analýza výsledků – církevní hodnostáři

V rámci vyhodnocení jsme vytvořili šest tříd, ve kterých jsme dále srovnávali odpovědi respondentů. Hlavním znakem při zařazení respondenta do určité třídy byla náboženská příslušnost. Ke každé třídě je tedy přiřazena tabulka a v ní daný počet respondentů. Názvy jednotlivých tříd jsou: římskokatolictví, protestantství, pravoslaví, judaismus, islám a řeholní řády.

Do tabulek jsme nezařadili otázky číslo 1., 2. a 3. Otázkou č. 1 jsme zjišťovali pohlaví respondentů. Otázka č. 2 zjišťovala věk respondentů. Průměrný věk našich respondentů je 53,92 let. Otázka č. 3 zjišťovala náboženské vyznání respondentů, ta byla tedy třídícím kritériem pro následující tvorbu tabulek.

Originál rozhovoru s úplným zněním otázek viz příloha číslo 2.

Pohlaví respondentů

Tabulka č. 19

Pohlaví	abs.č.	rel.č.	suma
muži	9	75,0%	9
ženy	3	25,0%	3

Náš výzkumný vzorek tvořilo 75% mužů a 25% žen (1 rabínka a 2 řádové sestry).

Výsledky rozhovorů s římskokatolickými knězi

Tabulka č. 19

Římskokatolictví	1. kněz	2. kněz	3. kněz
Otázka č. 4	Nemohl jsem celebrovat, ale modlit se ano.	Nemohl jsem sloužit mši sv., kolegové mi nosili eucharistii.	Téměř vůbec. Pouze jsem nemohl jít do kostela a dívat se na intronizaci nového papeže.
Otázka č. 5	Ne.	Ne, uvítal jsem ale přítomnost spolupacienta.	Nevyžadoval jsem jej.
Otázka č. 6	Přizpůsobil jsem se.	Ne.	Nemusel jsem modlitbu zkracovat, přizpůsobil jsem se vizitě i vyšetření.
Otázka č. 7	1	1	1
Otázka č. 8	1	2	1
Otázka č. 9	Ne, je to rovnocenné.	Ne, pouze někdy mi dá personál přednost před ostatními klienty.	Malinko mě protěžovali.
Otázka č. 10	Je to jedno.	Trochu by mi vadila sestra či ošetřovatelka, ale akceptoval bych to.	Netrval bych na mužském pohlaví.
Otázka č. 11	Forma postu je různá. Když jsem upoután na lůžko a druhý mě obsluhuje, taky se svým způsobem postím.	Ne.	Ne. Existuje zde sice půst od masa v pátek, ale již došlo ke zdobrovolnění půstu.
Otázka č. 12	Ne, nejsem Jehovista.	Ne.	Žádná omezení nejsou.
Otázka č. 13	Nevadí, taky se to musí naučit.	Nevadí.	Nevadí mi.
Otázka č. 14	Je to jedno. V nemocnici se člověk má podrobit nemocničnímu řádu.	Nemívám s tím potíže. Je pochopitelné, že nemocnice není domov.	Ne, jsem zvyklý brzy vstávat.

Výsledky rozhovorů s protestantskými knězi – Českobratrská církev evangelická

Tabulka č. 20

Protestantství	1. kněz	2. kněz
Otázka č. 4	Prakticky vůbec. Nemám vlastní režim, který by mě svazoval.	Neomezoval je, dokázal jsem se přizpůsobit.
Otázka č. 5	Byl mi nabídnut, ale nevyužil jsem toho.	Ano, raději jsem ale byl na pokoji s více pacienty.
Otázka č. 6	Ne, na místě a čase nezáleží.	Ne, uměl jsem si čas najít sám. Personál jsem nijak neobtěžoval.
Otázka č. 7		1
Otázka č. 8		1
Otázka č. 9	Měl jsem občas pocit, že se mi snaží až nadstandartně vyhovět.	Ani ne.
Otázka č. 10	Je to jedno.	Nerozlišoval bych to.
Otázka č. 11	Ne, půst je naprosto dobrovolná záležitost. Život sám nese určité postní rysy.	Není, půst je pro nás dobrovolný. Záleží tedy na mně, k čemu se rozhodnu.
Otázka č. 12	Ne.	Ne.
Otázka č. 13	Nevadí, patří to k jejich profesi.	Nevadí, musí se také učit.
Otázka č. 14	Určitě ne, respektuji to.	Rozhodně ne.

Výsledky rozhovorů s pravoslavnými knězi

Tabulka č. 21

Pravoslaví	1. kněz	2. kněz
Otázka č. 4	Vůbec je neomezoval.	Nijak zvlášť je neomezoval.
Otázka č. 5	Ne, nebyl mi poskytnut.	Ano, poskytli mi ho.
Otázka č. 6	Měl jsem možnost se modlit kdykoliv.	V tomto jsem nebyl ze strany personálu nijak omezen.
Otázka č. 7	2	1
Otázka č. 8	1	1
Otázka č. 9	Je to stejné. Tolerovali i mé četné návštěvy, i mimo návštěvní hodiny.	Ne, chovali se ke všem stejně..
Otázka č. 10	Správně bych měl být ošetřen mužem.	Raději bych upřednostnil muže.
Otázka č. 11	Každou středu a pátek dodržujeme půst, ale pokud jsem v nemocnici, nemusím toto striktně dodržovat. Tedy žádné dietní omezení jsem neměl.	Půst dodržujeme ve středu, ale je o individuální. V nemocnici jsem nijak omezen nebyl.
Otázka č. 12	Žádná.	Ne.
Otázka č. 13	Nemám s tím žádný problém. Je to zapotřebí.	Nevadí, je to součást jejich studia.
Otázka č. 14	Absolutně ne.	Vůbec ne.

Výsledky rozhovorů s rabíny

Tabulka č. 22

Judaismus	rabín	rabínka
Otázka č. 4	Personál byl skvělý, vyšli mi absolutně vstříct.	Zásadní problém byl pouze s košer stravou.
Otázka č. 5	Nepotřeboval jsem.	Ne.
Otázka č. 6	Určitě. Přizpůsobil jsem se, ale je důležité, aby nás personál nevytrhoval uprostřed modlitby.	Ano, ale není striktně stanovena doba modlitby, takže jsem si vše řídila sama.
Otázka č. 7	1	1
Otázka č. 8	2	1
Otázka č. 9	Ano, jsem funkcionář.	Ne, o žádnou protekci se nejednalo.
Otázka č. 10	Vyžadujeme ošetření mužem, který je všeobecně považován za odborníka.	Upřednostnila bych ženu.
Otázka č. 11	Ano. Dá se to řešit donáškou od rodiny, kamarádů, po domluvě s nemocnicí.	Po dobu hospitalizace jsem volila vegetariánskou stravu.
Otázka č. 12	Zamítáme potrat, transplantace od živého dárce, dále platí zákaz pitvy.	Pouze zákaz pitvy a transplantace z živého dárce.
Otázka č. 13	Vadí. Pokud je sestra nutná jako asistentka, pak její přítomnost respektuji. Před studenty bych poprosil o soukromí.	Raději jsem žádala o soukromí.
Otázka č. 14	Lze to skloubit. Naše požadavky jsou více méně flexibilní.	Pouze v drobnostech, ale dokázala jsem se přizpůsobit.

Výsledky rozhovoru s ímámem

Tabulka č. 23

Islám	ímám
Otázka č. 4	Prakticky vůbec. Modlíla se se mnou na pokoji i moje rodina a známí.
Otázka č. 5	Nebyla možnost. Byl jsem ale rád, že jsem si mohl na pokoji s ostatními povídat.
Otázka č. 6	Maximálně mě respektovali. Vždy to jde nějak udělat.
Otázka č. 7	1
Otázka č. 8	1
Otázka č. 9	Snad ani ne. Možná mě měli raději.
Otázka č. 10	Raději bych muže, i při ošetření.
Otázka č. 11	Personál mi zajistil vegetariánskou stravu, ale i sojové maso.
Otázka č. 12	Každá věc, která člověku pomůže, je dovolena.
Otázka č. 13	Záleží na zákroku, potřebují se taky učit.
Otázka č. 14	Vždycky mi vyšli vstříct.

Výsledky rozhovorů s řádovými sestrami – řád sv. Dominika a řád sv. Františka

Tabulka č. 24

Řeholní řády	Dominikánský řád	Františkánský řád
Otázka č. 4	Není to jako v klášteře, ale člověk se podřídí, pokud se jedná o zdraví.	Prakticky vůbec, pouze v den operace.
Otázka č. 5	Ne, ale byla jsem sama, bylo málo pacientů.	Ne, nepožadovala jsem to.
Otázka č. 6	My se přizpůsobíme.	Přizpůsobila jsem se.
Otázka č. 7	1	1
Otázka č. 8	1	1
Otázka č. 9	Rozhodně ne.	Ne, přistupovali ke mně normálně.
Otázka č. 10	Žena by byla lepší, ale když by nebylo zbylí, člověk je vděčný za každou pomoc.	Upřednostnila bych sestru, ale muž by mi nevadil.
Otázka č. 11	Během pátku jsem nejedla, dostávala jsem výživu do žíly.	Ne, žádná omezení nemám.
Otázka č. 12	Ne.	Ne.
Otázka č. 13	Je to jejich povinnost. Musí se učit.	To by mi vadilo. Svolila bych pouze v případě, že by se u mě jednalo o ojedinělé onemocnění.
Otázka č. 14	Ráda se přizpůsobím.	Modlila jsem se dle svých sil a možností. Vadilo mi pouze, že nebyla možnost zajít na mši svatou.

5.5 DISKUZE

Cílem naší diplomové práce bylo vymežit specifika při poskytování ošetrovatelské péče církevním představitelům těchto náboženství: římskokatolictví, protestantství, pravoslaví, judaismus a islám. Dále jsme se pokusili nastínit denní režim těchto představitelů a zjistit, do jaké míry jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí. Specifika ošetrování jednotlivých církevních hodnostářů a jejich denní režim jsme popsali v teoretické části. V diskuzi se věnujeme poslednímu cíli, jehož obsahem bylo zjistit míru spokojenosti církevních hodnostářů s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

K potvrzení či zamítnutí hypotéz jsme použili analýzu výsledků. Pro první hypotézu (Zdravotní pracovníci ošetroující církevní představitele různých náboženských směrů nepředpokládají zásadní rozdíly při jejich ošetrování v porovnání s ostatními klienty.) jsme použili dotazníkovou metodu a následně jsme otázky statisticky vyhodnotili. Pro potvrzení či zamítnutí druhé hypotézy (Církevní představitelé různých náboženských směrů jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.) jsme využili standardizovaný rozhovor.

Získané výsledky v diskuzi nedokážeme porovnat s výsledky jiných výzkumných prací, pouze s údaji v odborné literatuře, které u nás zatím není mnoho. Výzkum podobného charakteru jsme nenašli.

Cílem naší dotazníkové akce bylo také zjistit, jaké mají sestry znalosti o náboženstvích, se kterými se mohou na svých pracovištích setkat. V této části se věnujeme krátkému zhodnocení jejich vědomostí.

Náš výzkumný vzorek tvořilo 93,8% žen a pouze 6,2% mužů. Tito respondenti byli převážně absolventi či ve věku do 25 let (40%). 50,6% respondentů, tedy nejvíce, absolvovalo střední zdravotnickou školu, následovali respondenti s dokončeným specializačním vzděláním (28,8%). Naprostá většina sester, které odpovídaly, zastávaly funkci sestry u lůžka (81,9%).

Naši respondenti se s ošetřením církevního hodnostáře ve své praxi setkávají málo (59,4%) či vůbec (20,6%). Při dotazování, zda jsou si v případě takového klienta jisti správným ošetrovatelským postupem, odpovědělo 44,4% respondentů spíše ano.

Náboženskou příslušnost klientů zjišťují nejčastěji při sběru anamnézy (38,4%). Nejvíce se setkávají s ošetřením církevního představitele římskokatolického vyznání (92,5%), kterého dokáže identifikovat na základě jeho oděvu spíše ano 43,8% respondentů a spíše ne 35,0% respondentů. Sestry přiznaly, že ve většině případů (34,4%) neví, jak správně církevního hodnostáře oslovit.

Co se týče znalosti zásad postních dnů, nejvíc (29,4%) respondentů uvedlo, že tyto zásady „spíše zná“. Odpověď „spíše ne“ uvedlo 27,5% respondentů. Spornou otázkou bylo: Jaké maso by neměl římskokatolický kněz jíst v pátek? A to z toho důvodu, že již došlo ke zdobrovolnění tohoto postu. V povědomí veřejnosti je však ještě stále rozšířena skutečnost, že by neměl jíst žádné maso (kromě ryb). To potvrdil i náš výzkum. 74,4% respondentů uvedlo odpověď „žádné maso“. Většina, tedy 78,8% respondentů, správně uvedlo, že pro křesťany jsou nejdůležitějším svátkem Velikonoce. Stejně tak 83,8% respondentů správně označilo neděli jako den, který křesťané oslavují. 83,1% respondentů vědělo, že advent je příprava na narození Ježíše. 75,6% respondentů zvolilo správnou odpověď u významu mše svaté. 84,4% respondentů správně považuje celibát za tělesnou čistotu a sexuální zdrženlivost. Hůře na tom byli respondenti s vědomostmi, kdo z představitelů žije v celibátu. Pouze 65,0% respondentů správně uvedlo pouze katolíci, celých 16, 9% respondentů se domnívá, že tuto povinnost mají všichni církevní představitelé. Uspokojující znalosti měli respondenti při otázce Kdo je to papež? 95,6% respondentů uvedlo správnou odpověď – hlava katolické církve. Stejně tak 93,8% respondentů vědělo, že rabín je představitel židovského náboženství.

Hlavní zásady košer stravy zná 47,5% respondentů, ti uvedli odpověď „nemísit masité a mléčné pokrmy a to ani při přípravě“. 42,5% respondentů uvedlo také zásadu „vynechání vepřového masa“. 78,1% respondentů vědělo, že k uctívání Boha slouží Židům synagoga a že posvátnou knihou pro muslimy je Korán správně uvedlo 85,6% respondentů. Význam pojmu „ramadán“ (muslimský postní měsíc) zná pouhých 76,3% respondentů, 21,9% respondentů se domnívá, že je to židovský svátek.

Respondenti měli přiřazovat prioritu oblastem, ve kterých se domnívají, že je potřeba k církevním hodnostářům přistupovat jiným způsobem než k ostatním klientům. Výsledné pořadí dopadlo takto: nejvyšší prioritu respondenti přiřadili oblasti intimity

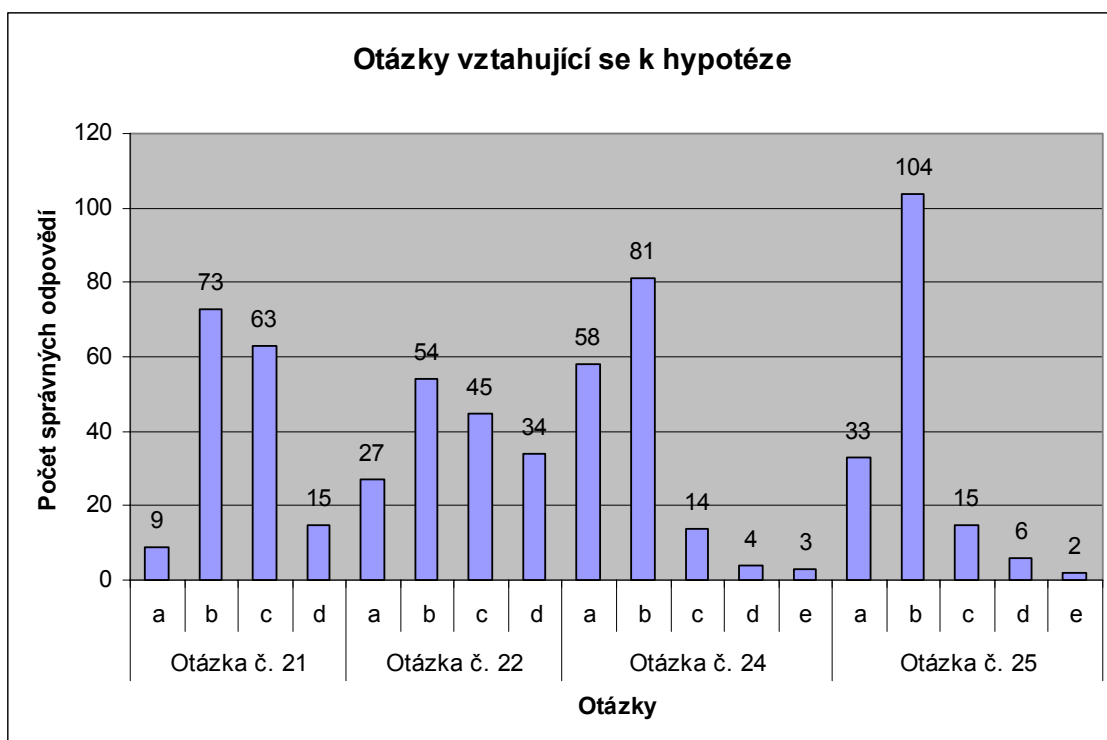
(25,3%), následuje spirituální oblast (24,5%), poté oblast komunikace (18,3%), v zápětí oblast stravování (16,7%) a nejnižší prioritu přiřadili respondenti oblasti hygieny (15,2%).

Poslední otázkou jsme zjišťovali, zda mají sestry zájem o prohloubení svých znalostí v námi zkoumané oblasti a velmi zářející byl výsledný poměr: naprostá většina (73,1%) respondentů uvedla, že o toto zájem nemá. Pouhých 26,9% respondentů by se rádo dozvědělo více o jednotlivých náboženstvích.

Hypotéza 1.: Zdravotní pracovníci ošetřující církevní představitele různých náboženských směrů nepředpokládají zásadní rozdíly při jejich ošetřování v porovnání s ostatními klienty.

K této hypotéze se vztahují následující otázky: 21B, 22B, 24B a 25B.

Graf č. 17

Otázka číslo 21B:

Vnímáte jako potřebné při poskytování ošetrovatelské péče náboženským představitelům mít dostatek informací o náboženství, které vyznávají?

Nejvíce, tedy 73 respondentů, zde uvedlo odpověď „ano, vyžadují základní informace. Avšak jako druhou nejčastější odpověď (63 respondentů) volili „ne, nevnímám to jako tolik potřebné“. Předpokládali jsme, že pokud respondenti chtějí poskytovat kvalitní ošetrovatelskou péči církevním hodnostářům, budou také požadovat adekvátní informace o náboženském směru, který jejich klient vyznává. Je proto potěšující, že převážná většina respondentů by od svých klientů vyžadovala alespoň základní informace.

V kapitole Statistické zpracování jsme uvedli, že platí vztah $F(42,5) > F_{krit.}(2,6)$, z toho vyplývá, že po vyhodnocení této otázky se hypotéza zamítá.

Otázka číslo 22B:

Domníváte se, že je třeba jinak přistupovat při poskytování ošetrovatelské péče např. k římskokatolickému knězi a židovskému rabínovi?

Touto otázkou jsme se snažili zjistit, jakou důležitost přikládají respondenti nutnosti přistupovat jiným způsobem k jednotlivým církevním hodnostářům, zda si uvědomují odlišná kulturní hlediska, zvyky atd. Nejčastější odpovědí (54 respondentů) zde bylo „nejspíš ano“, avšak druhou nejvíce volenou odpovědí (45 respondentů) bylo „spíše ne“. Tato diskrepance může být poněkud zavádějící. Po statistickém zpracování jsme vycházeli ze vztahu $F(4,8) > F_{krit.}(2,6)$, který hypotézu opět zamítá.

Otázka číslo 24B:

Myslíte si, že náboženské přesvědčení církevních hodnostářů, které ošetřujete, by se mělo respektovat?

Cílem této otázky bylo zjistit, nakolik zdravotní sestry respektují spiritualitu svých klientů. Potěšující skutečností bylo to, že nejčastěji volenou odpovědí (81 respondentů) bylo „ano, pokud přesvědčení klienta neomezuje v léčbě“ a druhá nejvíce volená odpověď (51 respondentů) zněla „ano vždy“. Avšak ze statistického zpracování jsme vyvodili tento vztah: $F(64,6) > F \text{ krit.}(2,4)$. Ten nám hypotézu opět zamítá.

Otázka číslo 25B:

Stravovací návyky církevních hodnostářů by se měly respektovat:

Zde jsme zjišťovali, nakolik jsou respondenti ochotni vyjít svému klientovi vstříc, zda by byli ochotni mu zajistit alternativní, např. vegetariánskou stravu (v případě židovského či muslimského představitele. Nejvíce respondentů (104) zvolilo odpověď „ano, pokud neohrožují klienta“, častou odpovědí (33 respondentů) bylo také „ano, vždy“. Ochota respektovat stravovací návyky církevních hodnostářů ze strany ošetřujícího personálu je tedy uspokojivá.

Statistický vztah $F(104,3) > F \text{ krit.}(2,4)$ nám hypotézu opět zamítá.

Hypotéza číslo 1 se zamítá.

Hypotéza 2.: Církevní představitelé různých náboženských směrů jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsme použili metodu standardizovaného rozhovoru.

Převážnou většinu souboru tvořili muži (75%), ženy byly v zastoupení 25%. Průměrný věk našeho respondenta byl 53,9 let.

Pro vyhodnocení otázek č. 7. a 8. jsme použili škálování, vyhodnocení viz tabulka č. 20, 21.

Otázky č. 4 – 14 jsme vyhodnotili na základě nejčastěji se opakujících odpovědí, nejcitovanější odpovědi uvádíme dále v textu.

Otázka č. 4: Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby?

Římskokatoličtí kněží se shodli na tom, že jediným omezením pro ně byla nemožnost celebrovat mši svatou. Rabínka jako omezení uvedla problém se zajištěním košer stravy. V ostatních případech byla nejčastější odpovědí tato: „Nemocniční řád mé potřeby nijak zvlášť neomezoval. Dokázal jsem se přizpůsobit.“ To svědčí o velké flexibilitě a empatii duchovních hodnostářů.

Otázka č. 5: Byl Vám poskytnut samostatný pokoj?

Většině duchovním představitelům nebyl samostatný pokoj nabídnut a to z různých důvodů. V některých zařízeních tato možnost nebyla, jinde byl již obsazen. Pouze jeden pravoslavný kněz využil této možnosti, poté, co mu byl pokoj nabídnut. Ostatní uváděli, že přestože jim byl samostatný pokoj nabídnut, raději volili možnost být hospitalizován s ostatními pacienty na pokoji, jejichž přítomnost dokonce mnozí uvítali.

Otázka č. 6: Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci?

Římskokatoličtí kněží a řádové sestry se zde shodli v odpovědích. Nejčastěji odpovídali: „Přizpůbil/a jsem se. Personál mě v tomto nijak neomezoval.“ Ostatní hodnostáři uváděli, že vždy si harmonogram svého dne v nemocnici uspořádali tak, aby nemohlo dojít k tomu, že by je personál vyrušil např. během modlitby.

„Nemocní muslimové tvoří jednu ze skupin, která je zproštěna povinnosti se modlit. Ale mnozí ortodoxní muslimové chtějí vykonávat modlitby i v nemocnici.“ (21)

Otázka č. 7: Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 - nespokojen)

Tabulka č. 20

Ot.č. 7	abs.č.	rel.č.	suma
známka 1	11	91,7%	11
známka 2	1	8,3%	1

Bylo pro nás velmi příjemným zjištěním, že ani jeden respondent nevyužil známku horší než je stupeň 2. 91,7% respondentů zvolilo nejvyšší ohodnocení přístupu zdravotnického personálu, pouze jeden respondent (8,3%) ohodnotil přístup známkou 2.

Otázka č. 8: Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 - nespokojen)

Tabulka č. 21

Ot.č. 8	abs.č.	rel.č.	suma
známka 1	10	83,3%	10
známka 2	2	16,7%	2

I v tomto případě se neobjevilo ze strany respondentů hodnocení horší než je známka 2. 83,3% respondentů bylo velmi spokojeno s tím, jak si ošetřující personál všímá duchovních potřeb svých klientů. 16,7% respondentů uvedlo hodnocení známkou 2 – byli tedy méně spokojeni, ale při našem rozhovoru uváděli, že se toto hodnocení týká pouze nepatrného množství sester. S většinou byli naprosto spokojeni a přístup ošetřujícího personálu během celé jejich hospitalizace hodnotili slovy velmi kladně.

Otázka č. 9: Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům?

Ve čtyřech případech ze dvanácti respondenti uvedli, že je personál upřednostňoval před ostatními klienty. Evangelický kněz uvedl, že dostal přednost v plné čekárně pacientů. Často hodnostáři uváděli odpověď: „Ne, je to rovnocenné.“ Při rozhovorech se však svěřovali s pocitem, že někdy k nim lékaři i sestry přistupují opatrněji a více se jim snaží vyhovět než ostatním klientům.

Otázka č. 10: Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby?

Římskokatolíci a evangelíci kněží se shodli v odpovědích na tom, že „je to jedno.“ Častá byla také odpověď: „Nerozlišoval bych to.“ Pravoslavní kněží a ímám

upřednostňují ošetření mužem – tedy osobou stejného pohlaví. Rabín uvedl, že by více důvěřoval muži, který je v judaismu všeobecně považován za odborníka. Rabínka i řádové sestry by si také přály být přednostně ošetřeny zdravotnickým pracovníkem stejného pohlaví.

Otázka č. 11: Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou?

Hodnostáři křesťanského vyznání, tedy římskokatolíci, evangelíci a pravoslavní kněží a řádové sestry se shodli na tom, že dodržování postu, který jim doporučuje jejich víra, je dobrovolné a v případě nemoci, popř. hospitalizace není striktně nařízeno jej dodržovat. Pobyť v nemocnici jim tedy žádná omezení ve stravování nepřinesl. Zástupci judaismu a islámu uvedli, že po domluvě s ošetřujícím personálem si zajistili donášku stravy od příbuzných či známých, která byla patřičně upravena dle jejich zvyklostí. Další variantou byla i vegetariánská strava, které využila rabínka a ímám.

Otázka č. 12: Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která?

Naprostá většina respondentů uvedla, že „žádná omezení nejsou“. Pouze zástupci judaismu vyjmenovali úkony, které jim jejich víra zakazuje. Patří sem: potrat, transplantace od živého dárce (s výjimkou ledvin), pitva. Je velmi důležité, aby tato omezení ošetřující personál znal a tak mohl správně přistupovat např. k zemřelému zástupci judaismu.

„Ortodoxní i konzervativní Židé svěťují šabat (od pátečního do sobotního západu slunce). V této době nebo v době hlavních židovských svátků mohou odmítnout hospitalizaci a lékařské zákroky, pokud nejsou nezbytné pro záchranu života.“ (21)

Otázka č. 13: Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)?

Vyznavači křesťanského směru (římskokatolíci, evangelíci, pravoslavní kněží a řádové sestry) jsou velmi tolerantní, co se týče přítomnosti studentů a mediků při vyšetřeních. Velmi často uváděli odpověď: „Jejich přítomnost mi nevadí, musí se také

učít.“ Představitelé judaismu by raději při vyšetření požádali o soukromí. Ímám uvedl, že pokud by se jednalo o zákrok prováděný na intimních partiích, upřednostnil by soukromí při vyšetření, nejlépe pouze přítomnost lékaře.

Otázka č. 14: Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity?

I zde se respondenti shodovali v odpovědích. Ve většině případů uváděli: „Vůbec ne. Dokázal/a jsem se přizpůsobit.“ Je zřejmé, že jistá omezení jim nemocniční řád přináší, avšak na základě našich rozhovorů jsme zjistili, že všichni respondenti disponují organizačními schopnostmi a především ochotou vyjít si vzájemně vstříc, čímž byla jejich hospitalizace výrazně usnadněna. Můžeme uvést příklad toho, že byli schopni a ochotni přizpůsobit svou obvyklou dobu vstávání či dobu modliteb nemocničnímu řádu a zvyklostem.

Na základě těchto odpovědí a především na pokladě výsledků 7. a 8. otázky, kdy respondenti známkami hodnotili přístup ošetřujícího personálu, můžeme potvrdit druhou hypotézu: Církevní představitelé různých náboženských směrů jsou spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí.

Hypotéza číslo 2 je potvrzena.

5.6 ZÁVĚRY PRO PRAXI

V současné době zdravotníci stále ještě nepřikládají duchovní oblasti svých klientů velkou důležitost. Stále se ještě více zaměřujeme na uzdravení „těla“ a předpokládáme, že uzdravení „duše“ bude jakýmsi doprovodným jevem. Zvláště u představitelů jednotlivých církví bychom měli být velmi pozorní a vnímaví k jejich potřebám. Jejich potřebou se může na nemocničním lůžku stát i to, že nás požádají o trochu soukromí k vykonání modlitby, či podání růžence, nebo poskytnutí čisté vody k obmytí těla před modlitbou muslima. Specifika ošetřování církevních hodnostářů zatím nejsou nikde přesně vymezena, neexistuje ani žádná publikace či příručka, kterou by se sestry ve své praxi řídily.

Na základě výsledků našeho výzkumu doporučujeme:

1. Zařadit téma specifika ošetřování církevních hodnostářů v rámci předmětu multikulturního ošetřovatelství (pro zdravotnické asistenty, sestry bakalářky i sestry magistry).
2. Zařadit toto téma i na odborné konference, rekvalifikační kurzy či vzdělávací semináře, aby i sestry, které ještě neměly v učebním programu multikulturní ošetřovatelství, měly možnost se s tímto nově diskutovaným tématem seznámit.
3. Zajistit na školách či v rámci vzdělávacích kurzů možnost navštívit katolický kostel, synagogu či mešitu.
4. Využívat nabídek židovských obcí či islámských nadací, které aktivně nabízejí zájemcům přednášky a bližší seznámení s daným náboženstvím.
5. Přitažlivou formou motivovat sestry, aby měly zájem dozvědět se nové informace o náboženstvích a tak získaly širší všeobecný přehled, který je pro erudovanou sestru nezbytností.

ZÁVĚR

V naší práci jsme si vymezili tři cíle. Prvním cílem bylo „Vymezit daná specifika při ošetřování církevních představitelů různých náboženských směrů.“ Tento cíl jsme splnili v teoretické části, kde na konci každé kapitoly se věnujeme problematice těchto specifíků.

Druhý cíl: „Popsat denní režim církevních představitelů různých náboženských směrů.“ se nám rovněž podařilo splnit. Podrobně popsány denní režim římskokatolického, evangelického a pravoslavného kněze, dále denní režim rabína, ímáma a řádové sestry je k nahlédnutí v teoretické části.

Jako poslední cíl jsme si kladli za úkol zjistit, do jaké míry jsou církevní představitelé různých náboženských směrů spokojeni s poskytovanou ošetrovatelskou péčí. Abychom splnili tento cíl, vedli jsme rozhovory s 12 představiteli různých církví, kteří měli zkušenost s hospitalizací v nemocnici. Potěšujícím zjištěním bylo, že církevní hodnostáři dle vlastních slov mají velmi dobré zkušenosti s přístupem ošetrojícího personálu v českých nemocnicích.

Zjišťovaly jsme také vědomostní úroveň sester v oblasti náboženství. Dle výsledků dotazníkové akce byla tato úroveň uspokojivá. Negativním výsledkem pro nás byla ta skutečnost, že sestry v převážné většině nejeví zájem o další informace z této oblasti.

Je zapotřebí sestry přitažlivou formou motivovat, aby samy aktivně vyhledávaly informace o náboženstvích, která se v České republice vyskytují. Jako možnosti řešení jsme uvedli v závěrech pro praxi návrh, aby problematika specifíků ošetřování církevních hodnostářů byla vyučována v rámci předmětu multikulturní ošetrovatelství. Stala by se tak pro sestry přirozenější součástí jejich profese. V rámci této výuky či vzdělávacích kurzů by bylo vhodné zprostředkovat kontakt se samotnými představiteli výše uvedených církví. Dle naší zkušenosti je vlastní prožitek a setkání s těmito lidmi tou největší motivací k tomu, chtít se dozvědět více a nabyté informace pak aplikovat do praxe.

Církevní hodnostáři vzbuzují v lidech přirozenou úctu a respekt. To je jeden z důvodů, proč se ke knězi, rabínovi či řádové sestře chováme uctivěji. I samotní

reprezentanti církvi v rámci našich rozhovorů měli tendence hodnotit přístup personálu lepší známkou. Vyplývá to z podstaty jejich osobnosti, z jejich srdečnosti a ochoty druhým pomáhat.

Problém, se kterým jsme se potýkali, byl nedostatek odborné literatury k našemu tématu. Věříme, že teologie, medicína i ošetrovatelství se bude v následujících letech více věnovat vzájemné spolupráci a ke spokojenosti všech zúčastněných vzniknou publikace, které zdravotníkům pomohou a ukáží správný směr při poskytování péče církevním hodnostářům i věřícím laikům.

V závěru opět zmíníme slovo spiritualita. Pro většinu je to téma příliš obtížné a hlavně se vymyká vlivu a moci lékařů a sester. Její význam je podceňován a zdravotníci většinou ani nestojí o další vzdělávání v této oblasti.

„Náboženství je na rozdíl od spirituality vírou, která je vztažena ke konkrétní náboženské tradici, často souvisí s církví. Zatímco náboženství je zpravidla ztotožňováno s institucí a organizovaným duchovním životem, spiritualita je pojmem nadřazeným.“ (21)

Doufáme, že naše práce mnohým doplní chybějící informace a v mnohých podnítí zájem o tuto oblast.

Specifikem, které můžeme vztáhnout na všechny naše klienty je bezesporu nutné navázání důvěryhodného vztahu. Měli bychom se naučit říct pacientovi a církevnímu hodnostáři především, že se s námi dá mluvit o všem. O Bohu, o smrti a umírání, také o vlastních selháních. Abychom však s církevním hodnostářem dokázali vést rozhovor tzv. na úrovni, je nezbytné mít alespoň základní znalosti o jeho vyznání.

Dále je důležité, aby sestry měly v základních pojmech jasno. Aby zdravotník nezakolísal a nenechal se ovlivnit míněním většiny. Aby si vážil lidského života a lidského těla vůbec. Pak nebude mít problém s respektováním celé osobnosti svého pacienta, kterým je mnohdy také církevní hodnostář. A právě v ošetrovatelství vznikají předpoklady pro celostní chápání člověka.

„Při rozboru vztahu církve k léčení nemocných by nebylo správné opomenout význam klášterů pro vývoj nemocnic. Kláštery, které stály při hlavních poutnických

cestách, se již v raném středověku stávaly odpočívadly, ošetrovnami a nakonec i hospitály, nemocnicemi pro putující poutníky.“ (3)

Naším přáním je, aby i dnešní nemocnice poskytovaly jejím klientům stejné porozumění, laskavost a péči jako v dřívějších dobách.

POUŽITÁ LITERATURA

1. ALLAN, J., BUTTERWORTH, J., LANGLEYOVÁ, M. Víry a vyznání. Přel. A. Benešová. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 1993. 199 s. ISBN 80-7145-011-1
2. BÁRTLOVÁ, S., HNILICOVÁ, H. Vybrané metody a techniky výzkumu – Zjišťování spokojenosti pacientů. 1. vyd. Brno: IDV PZ, 2000. 118 s. ISBN 80-7013-311-2
3. BOUCHAL, M. Medicína a náboženství. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1957. s. 71
4. CANTALAMESSA, R. Sestra smrt. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. 47 s. ISBN 80-7192-311-7
5. CARPENTER, H. Ježíš. Přel. I. Jalovcová-Fieldová. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 140 s. ISBN 80-207-0497-3
6. Česká katolická charita. (online). (cit. 2007-02-08) Dostupné na internetu <http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=300&nDepartmentID=172&nLanguageID=1>
7. DAWSON, Ch. Rozdělení, nebo reforma západního křesťanstva?. Přel. M. Kratochvíl. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. 236 s. ISBN 80-7021-243-8
8. DOUBRAVOVÁ, J. Sémiotika v praxi. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 159 s. ISBN 80-7178-566-0
9. EIS, Z. Krize všedního dne. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1994. 121 s. ISBN 80-85424-56-8
10. ELIADE, M., CULIANU, I. Slovník náboženství. Přel. H. S. Wiesner. 1. vyd. Praha: Plon, 1990. 318 s. ISBN 80-202-0438-5
11. FARKAŠOVÁ, D. a kol. Výzkum v ošetrovatelství. 1. vyd. Martin: Osveta, 2006. 87 s. ISBN 80-8063-229-4
12. FIŠEROVÁ, J. Etika v ošetrovatelství. 1. vyd. Brno: IDV PZ, 1997. 60 s.
13. GRUBE, E. Islámské umění. 1. vyd. Přel. K. Benda. 1. vyd. Praha: Artia, 1973. 201 s.

14. HÁJEK, K. Práce s emocemi pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 119 s. ISBN 80-7367-107-7
15. HALÍK, T. Noc zpovědníka. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2005. 252 s. ISBN 80-7106-777-6
16. HALÍK, T. Prolínání světů. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2006. 279 s. ISBN 80-7106-834-9
17. HALÍK, T. Víra a kultura. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 207 s. ISBN 80-7113-117-2
18. HAŠKOVCOVÁ, H. Jak učit a jak se naučit lékařskou etiku. 1. vyd. Brno: IDV PZ, 2001. 57 s. ISBN 80-7013-349-X
19. HENDL, J. Kvalitativní výzkum. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2
20. HRBEK, I. Korán. 2. vyd. Praha: Votobia, 1991. 794 s. ISBN 80-207-0444-2
21. IVANOVÁ, K., ŠPIRUDOVÁ, L., KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetrovatelství I. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 205, 216, 219 ISBN 80-247-1212-1
22. KAST, V. Dynamika symbolů. Přel. J. Vašková. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 206 s. ISBN 80-7178-371-4
23. KORONTHÁLYOVÁ, M. Vita consecrata, posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. 136 s. ISBN 80-0441-056-4
24. KOUKL, J. Katolický katechismus. 2. vyd. Semily: Civitas, 1995. 207 s. ISBN 80-902086-0-6
25. KOZIEROVÁ, B., ERBOVÁ, G., OLIVIEROVÁ, R. Ošetrovatelství 1, 2. 1. vyd. Martin: Osveta, 1995. 1474 s. ISBN 80-217-0528-0
26. KROPÁČEK, L. Duchovní cesty islámu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1992. 292 s. ISBN 80-7021-125-3
27. KROPÁČEK, L. Islám a Západ. Historická paměť a současná krize. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 197 s. ISBN 80-7021-540-2

28. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z. Islám, ideál a skutečnost. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 311 s. ISBN 80-7038-012-8
29. MEŠKO, D., KATUŠČÁK, D. a kol. Akademická příručka. 1. vyd. Martin: Osveta, 2004. 316 s. ISBN 80-8063-150-6
30. MUNZAROVÁ, M. Zdravotnická etika od A do Z. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. 153 s. ISBN 80-247-1024-2
31. MÜLLER, Z. Islám historie a současnost. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1997. 187 s. ISBN 80-205-0534-2
32. PAVLINCOVÁ, H. a kol. Slovník: Judaismus, Křesťanství, Islám. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 469 s. ISBN 80-204-0440-6
33. POLA, V. Encyklopedie náboženství. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. 407 s. ISBN 80-7192-188-2
34. POHLMANN, H. G., STERN, M. Desatero v životě a Židů a křesťanů. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 197 s. ISBN 80-7021-783-9
35. RATZINGER, J. Úvod do křesťanství. Přel. A. Nováková. 1. vyd. Brno: Petrov, 1991. 255 s. ISBN 80-8524-713-5, 31 s.
36. SHIN, A. Desatero božích přikázání. Přel. K. Benda. 1. vyd. Stuttgart: Stiftung Gralsbotschaft, 1991. 60 s. ISBN 3-87860-178-6
37. SCHUBERT, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Přel. J. Slabý. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 285 s. ISBN 80-7021-303-5
38. STAŇKOVÁ, M. Sestra – reprezentant profese. 1. vyd. Brno: IDV PZ, 2002. 78 s. ISBN 80-7013-368-6
39. STEMBERGER, G. 2000 let křesťanství. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1009 s. ISBN 80-7192-388-5
40. STREJČEK, J. Příručka pečovatele. 2. vyd. Praha: 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 63 s.
41. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. Základy sociologického výzkumu. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4

42. TRACHTOVÁ, E. a kol. Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu. 1. vyd. Brno: IDV PZ, 2001. 185 s. ISBN 80-7013-324-8
43. ŠPIRUDOVÁ, L., TOMANOVÁ, D., KUDLOVÁ, P., HALMO, R. Multikulturní ošetrovatelství II. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 248 s. ISBN 80-247-1213-X
44. WARRAQ, I. Proč nejsem muslim. Přel. I. Hrbek. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2005. 503 s. ISBN 80-7220-234-0
45. WERNER, K. Náboženství jižní a východní Asie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita – Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. 215 s. ISBN 80-210-1122-X

KLÍČOVÁ SLOVA

Církevní hodnostář, sestra, specifika ošetřování, kněz, rabín, ímám, řádová sestra

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha číslo 1: Dotazník pro sestry

Příloha číslo 2: Standardizovaný rozhovor pro církevní hodnostáře (vzor)

Příloha číslo 3: Výsledky rozhovorů s církevními hodnostáři č. 1 – č. 12

Příloha číslo 4: Obrazová příloha

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1: Dotazník pro sestry

DOTAZNÍK PRO NELÉKAŘSKÝ ZDRAVOTNICKÝ PERSONÁL

Vážená slečno, paní, pane,

Jmenuji se Kateřina Ševčíková, studuji poslední ročník magisterského studia Ošetrovatelství na Jihočeské univerzitě - Zdravotně sociální fakultě v Českých Budějovicích. Tématem mé diplomové práce jsou SPECIFIKA OŠETŘOVÁNÍ CÍRKEVNÍCH HODNOSTÁŘŮ. Chci Vás poprosit o laskavé vyplnění tohoto dotazníku, který pro mne bude zdrojem cenných informací. Správnou odpověď prosím zakroužkujete. Pokud je třeba, označte i více odpovědí.

Získané informace budou anonymní.

Předem Vám děkuji za ochotu a čas strávený nad tímto dotazníkem.

Kateřina Ševčíková

.....
A Charakteristika respondentů

1. Pohlaví :	2. Věk :	3. Nejvyšší dosažené vzdělání:
a) muž	a) absolvent/ ka – 25	a) SZŠ
b) žena	b) 26 – 35	b) SZŠ + PSS
	c) 36 – 45	c) VZŠ
	d) 46 a více	d) VŠ
4. Pracuji jako:
- a) sestra u lůžka
 - b) ambulantní sestra
 - c) staniční sestra
 - d) vrchní sestra
-

B Názory respondentů

1. Jak často se setkáváte ve své praxi s ošetřením náboženského představitele (kněz, rabín, mnich, řádová sestra)?
- a) velmi často
 - b) často
 - c) málo
 - d) vůbec

2. Věděli byste, jak správně přistupovat k církevnímu hodnostáři v případě jeho ošetření?
 - a) ano, jsem si jistá/ý
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) nedokáži to rozpoznat

3. Jakým způsobem zjišťujete náboženskou příslušnost?
 - a) poznám to na první pohled (odívání...)
 - b) při sběru anamnézy – ptám se
 - c) podle chování dotyčného
 - d) většinou mi to duchovní řekne sám
 - e) nezjišťuji to

4. S jakým náboženstvím se setkáváte nejčastěji?
 - a) římskokatolictví
 - b) protestantství
 - c) pravoslaví
 - d) judaismus
 - e) islám

5. Dokážete podle způsobu odívání rozlišit, ke kterému náboženskému směru se hlásí?
 - a) ano, jsem si jistá/ý
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) nedokáži to rozpoznat

6. Znáte způsob běžného oslovování náboženských představitelů u výše uvedených náboženství?
 - a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
 - e) nezajímám se o to

7. Znáte zásady postních dnů v křesťanských církvích (stravovací návyky a jiné)?
 - a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
 - e) nezajímám se o to

8. Jaké maso by neměl římskokatolický kněz jíst v pátek?
 - a) vepřové
 - b) jehněčí
 - c) ryby
 - d) neměl by jíst žádné maso

9. Který svátek je pro křesťany nejdůležitější?
 - a) Vánoce
 - b) Velikonoce
 - c) Svátek všech zemřelých
 - d) Svatodušní svátky

10. Který den v týdnu křesťané oslavují?
- pátek
 - sobotu
 - neděli
 - pondělí
11. Advent je:
- doba, kdy se římskokatolíci připravují na narození Ježíše
 - postní období před Velikonoci
 - podzimní římskokatolický svátek
 - vánoční slavnostní mše
12. Mše svatá je:
- oslava přijetí nového člena do církve
 - obřad uctívání Boha
 - modlitba
13. Pojem „celibát“ znamená:
- dodržování tělesné čistoty, sexuální zdrženlivosti
 - stav, do kterého může být kněz vysvěcen
 - jednotu těla, ducha a mysli
 - život v klášteře
14. V celibátu žijí tyto duchovní představitelé:
- pouze protestanti
 - pouze katolíci
 - katolíci i protestanti
 - pouze pravoslavní
 - všichni představitelé
15. Papež je:
- hlavou katolické církve, sídlí v Římě
 - hlavou všech církví na světě
 - jeho sídlo závisí na jeho národnosti
16. Rabín je:
- poutník na poušti
 - představitel židovského náboženství
 - buddhistický mnich
17. Jednou ze zásad košer stravy je:
- vynechání vepřového masa v jídelníčku
 - nemisit masité a mléčné pokrmy a to ani při přípravě
 - pokrmy připravované na víně
18. K uctívání Boha slouží Židům:
- mešita
 - kostel
 - synagoga

19. Pro muslimy je posvátnou knihou:
- Bible
 - Starý zákon
 - Tóra
 - Korán
20. Co znamená pojem „ramadán“?
- židovský svátek
 - evangelický kněz
 - muslimský postní měsíc
 - římskokatolická svátost
21. Vnímáte jako potřebné při poskytování ošetrovatelské péče náboženským představitelům mít dostatek informací o náboženství, které vyznávají?
- ano, vyžadují podrobné informace
 - ano, vyžadují základní informace
 - ne, nevnímám to jako tolik potřebné
 - není to důležité
22. Domníváte se, že je třeba jinak přistupovat při poskytování ošetrovatelské péče např. k římskokatolickému knězi a židovskému rabínovi?
- samozřejmě ano
 - nejspíš ano
 - spíše ne
 - ne, nevidím v tom žádný rozdíl
23. Určete prosím pořadí následujících oblastí (1. – nejdůležitější, 5. – nejméně důležitá), ve kterých se domníváte, že církevní hodnostáři vyžadují jiný přístup zdravotnického personálu:
- stravování
 - hygiena
 - komunikace
 - intimita
 - spirituální oblast
24. Myslíte si, že náboženské přesvědčení církevních hodnostářů, které ošetřujete, by se mělo respektovat?
- ano, vždy
 - ano, pokud toto přesvědčení klienta neomezuje v léčbě
 - nevím
 - ne, není to podstatné
 - ne
25. Stravovací návyky církevních hodnostářů by se měly respektovat:
- ano, vždy
 - ano, pokud neohrožují klienta
 - nevím
 - není to podstatné
 - ne
26. Měli byste zájem se o některém náboženství dozvědět více?
- ano, uveďte které
 - ne, nemám zájem

Příloha číslo 2: Standardizovaný rozhovor pro církevní hodnostáře (vzor)

STANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR - CÍRKEVNÍ HODNOSTÁŘI

1. Pohlaví
2. Věk
3. Náboženské vyznání (funkce)
 - a) římskokatolická víra
 - b) protestantská víra
 - c) pravoslavná víra
 - d) judaismus
 - e) islám
4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby?
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj?
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci?
7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 - nespokojen)
8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 - nespokojen)
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům?
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby?
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou?
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která?
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)?
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity?

Příloha číslo 3: Výsledky rozhovorů s církevními hodnostáři č. 1 – č. 12

ROZHOVOR č. 1

1. Pohlaví – muž
2. Věk – 50 let
3. Náboženské vyznání (funkce)
pravoslavná víra - kněz
4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – „*Vůbec je neomezoval.*“
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – „*Ne, nebyl mi poskytnut.*“
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – „*Měl jsem možnost se modlit kdykoliv.*“
7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Hodnotím známkou 2. Lékaři byli vynikající, sestry některé výborné, některé si pouze přišly vykonat svou práci.*“
8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Nesetkal jsem se s žádným pohrdáním, byl jsem spokojen. Hodnotím známkou 1.*“
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – „*Ke mně i spolupacientovi se chovali stejně. Tolerovali i mé četné návštěvy, i mimo návštěvní hodiny.*“
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – „*To by záviselo na mém zdravotním stavu, ale správně bych měl být ošetřen mužem.*“
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – „*V pravoslaví dodržujeme každou středu a pátek půst od masa, vajec a mléka, ale pokud jsem v nemocnici, nemusím toto striktně dodržovat. Tedy žádné dietní omezení během mé hospitalizace nebylo.*“
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – „*Žádná. Bud' se podrobím lékařské péči úplně, nebo ne. Jinak nemá smysl chodit do nemocnice.*“
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)?- „*Nemám s tím žádný problém. Kde jinde mají hledat praxi? Je to zapotřebí.*“

14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – *„Absolutně ne. Je zapotřebí podřídít se režimu nemocnice.“*

ROZHOVOR č. 2

1. Pohlaví – muž

2. Věk – 75 let

3. Náboženské vyznání (funkce)

římskokatolická víra – kněz, správce charitního domova

4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – *„Téměř vůbec, pouze co se týče duchovních potřeb, nemohl jsem jít do kostela a když byla intronizace nového papeže, nemohl jsem se dívat.“*
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – *„Nevyžadoval jsem jej.“*
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – *„Nemusel jsem svou modlitbu nijak zkracovat, přizpůsobil jsem se vizitě i vyšetření.“*
7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Dal bych jim 1. Nesetkal jsem s žádnou averzí. Naopak, tady na Moravě vládne všeobecně vlídnost vůči věřícím.“*
8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Byli milí. Nikomu nevadil Breviář ani Bible. Hodnotím za 1.“*
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – *„Řekl bych, že mne malinko protěžovali.“*
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – *„Netrval bych na mužském pohlaví.“*
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – *„Ne, existuje zde sice půst od masa v pátek, došlo již ale ke zdobrovolnění tohoto půstu.“*
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – *„Žádná omezení nejsou.“*

13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – „*Nevadí mi.*“

14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – „*Ne, jsem zvyklý brzy vstávat.*“

ROZHOVOR č. 3

1. Pohlaví – žena

2. Věk – 68 let

3. Náboženské vyznání (funkce)

římskokatolická víra – řádová sestra (Františkánský řád)

4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – „*Prakticky vůbec, pouze v den operace.*“

5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – „*Ne, nepožadovala jsem to.*“

6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – „*Přizpůsobila jsem se.*“

7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Hodnotím za 1. Můžu říct jen to nejlepší. Chovali se velice krásně.*“

8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Také za 1. Chovali se ke mně moc hezky. Dokonce jeden lékař roznášel svaté přijímání.*“

9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – „*Ne, přistupovali ke mně normálně.*“

10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – „*Upřednostnila bych sestru, ale muž by mi nevadil.*“

11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – „*Ne, žádná omezení nemám.*“

12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – „*Ne.*“

13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – „*To by mi vadilo. Svolila bych pouze v případě, že by se u mě jednalo o ojedinělé onemocnění.*“

14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – „*Modlila jsem se dle svých sil a možností. Vadilo mi pouze, že nebyla možnost zajít na mši svatou. A co se týče oblékání, nosila jsem župan a šátek na hlavě.*“

ROZHOVOR č. 4

1. Pohlaví – muž

2. Věk – 64 let

3. Náboženské vyznání (funkce)

římskokatolická víra - kněz

4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – „*Nemohl jsem sloužit mši svatou, ale kolegové mi nosili eucharistii.*“

5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – „*Ne. Nevadila mi přítomnost spolupacienta. Dokonce jsem to uvítal, byl to totiž také katolík.*“

6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – „*Ne.*“

7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Všude se chovali velmi hezky. Dal bych jim za 1.*“

8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Primář mi dal v čekárně přednost před ostatními pacienty. Některé sestry mi ale dávaly najevo odmítavý přístup. Tady bych napsal známku 2.*“

9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – „*Ne, pouze někdy se stane, že se mi dostane přednosti před ostatními klienty.*“

9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – „*Měl jsem občas pocit, že se mi snaží až nadstandardně vyhovět.*“
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – „*Je to jedno.*“
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – „*Ne, půst je naprosto dobrovolná záležitost. Život sám nese určité postní rysy.*“
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – „*Ne.*“
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – „*Nevadí, patří to k jejich profesi.*“
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – „*Určitě ne. Respektuji to.*“

ROZHOVOR č. 7

1. Pohlaví – žena
2. Věk – 86 let
3. Náboženské vyznání (funkce)
římskokatolická víra – řádová sestra (Dominikánka)
4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – „*Není to jako v klášteře, kde jsme zvyklé na svůj řád, ale člověk se podřídí, pokud se jedná o zdraví.*“
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – „*Ne, ale na pokoji jsem byla sama, bylo málo pacientů.*“
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – „*My se přizpůsobíme.*“
7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) „*Velice kladně, byli moc hodní. Hodnotím je za 1.*“

8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Až moc dobře. Také dávám za 1.“*
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – *„Rozhodně ne.“*
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – *„Žena by byla lepší, ale je to jejich povinnost a když by nebylo zbylí, člověk je vděčný za každou pomoc.“*
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – *„Během pátku jsem nejedla, dostávala jsem výživu do žíly.“*
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – *„Ne, co je nutné ke zjištění onemocnění, ať je provedeno.“*
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – *„Je to jejich povinnost, musí se učit.“*
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – *„Ráda se přizpůsobím.“*

ROZHOVOR č. 8

1. Pohlaví – žena
2. Věk – 29 let
3. Náboženské vyznání (funkce)
judaismus - rabínka
4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – *„Zásadní problém byl pouze s košer stravou.“*
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – *„Ne.“*
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – *„Ano, ale není striktně stanovena doba modlitby, takže jsem si vše řídila sama.“*

7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Pozitivně. Navíc ke mně jako funkcionáři přistupují velmi hezky. Hodnotím za 1.“*
8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Tady bych dal za 2. Snažili se mi vyhovět.“*
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – *„Ano, jsem funkcionář.“*
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – *„Vyžadujeme ošetření mužem, který je všeobecně považován za odborníka.“*
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – *„Ano, ale není moc lidí, kteří to dodržují. Dá se to řešit donáškou od rodiny, kamarádů po domluvě s nemocnicí. Tak jsem to také řešil já.“*
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – *„Zamítáme potrat, transplantace od živého dárce, ledviny však ano. Je dovoleno transplantovat od mrtvého a platí zákaz pitvy.“*
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – *„Vadí. Pokud je sestra nutná jako asistentka, pak její přítomnost respektuji. Před studenty bych poprosil o soukromí.“*
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – *„Lze to skloubit, náš řád se do toho vždycky vejde. Naše požadavky jsou více méně flexibilní.“*

ROZHOVOR č. 10

1. Pohlaví – muž
2. Věk – 33 let
3. Náboženské vyznání (funkce)
Islám - ímám

4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – *„Prakticky vůbec, vycházeli mi vstříc. Modlila se se mnou na pokoji i moje rodina a známí, stačí nám pouze čisté místo.“*
5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – *„Nebyla ani možnost. Naopak jsem byl rád, že jsem si mohl na pokoji s ostatními povídat.“*
6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – *„Maximálně mě respektovali. Vždy to jde nějak udělat.“*
7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Hodnotím za 1. Skvěle, to vím i od dalších pacientů. Byli vstřícní. Samozřejmě se ale všude najdou špatní lidé. Nevěřící se stávají otrokem svých nálad.“*
8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Hodnotím za 1. Skvěle.“*
9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – *„Snad ani ne. Možná mě měli raději.“*
10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – *„Raději bych muže, i při ošetření.“*
11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – *„Salám připravený muslimským způsobem mi občas přinášeli známí či rodina. Jinak personál mi zajistil vegetariánskou stravu, ale i sojové maso.“*
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – *„Každá věc, která člověku pomůže, je dovolena.“*
13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – *„Záleží na zákroku, potřebují se taky učit.“*
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – *„Vždycky mi vyšli vstříc.“*

14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? –
„Rozhodně ne.“

ROZHOVOR č. 12

1. Pohlaví – muž

2. Věk – 55 let

3. Náboženské vyznání (funkce)
pravoslavná víra - kněz

4. Nakolik omezoval nemocniční řád Vaše potřeby? – *„Nijak zvlášť je neomezoval.“*

5. Byl Vám poskytnut samostatný pokoj? – *„Ano, poskytli mi ho.“*

6. Vyžadoval/a jste na své duchovní potřeby určitý časový úsek během dne či noci? – *„V tomto jsem nebyl ze strany personálu nijak omezen.“*

7. Jak hodnotíte přístup zdravotnického personálu po dobu Vaší hospitalizace? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Hodnotím známkou 1. Jejich přístup byl profesionální.“*

8. Jak byste zhodnotil/a vnímavost ošetřujícího personálu k Vaším duchovním potřebám? (1 – velmi spokojen až 5 – nespokojen) *„Byl jsem velmi spokojen. Hodnotím známkou 1.“*

9. Máte pocit, že k Vám zdravotnický personál přistupuje jiným způsobem než k ostatním klientům? – *„Ne, chovali se ke všem stejně.“*

10. Při nutnosti provádění hygieny na lůžku byste upřednostnil/a přítomnost zdravotní sestry, bratra nebo řádové sestry či jiné osoby? – *„Raději bych upřednostnil muže.“*

11. Je stravování v nemocnici v rozporu s Vaší vírou? – *„Půst dodržujeme ve středu, ale je to individuální. V nemocnici jsem nijak omezen nebyl.“*

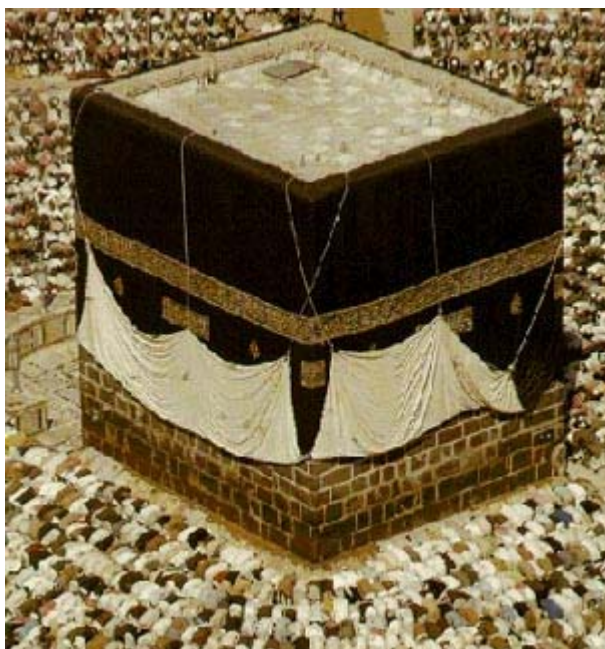
12. Jsou některá léčebná opatření v rozporu s Vaší vírou? Která? – *„Ne.“*

13. Nevadí Vám při Vašem vyšetření přítomnost sestry, popř. dalších osob (např. mediků)? – *„Nevadí, je to součást jejich studia.“*

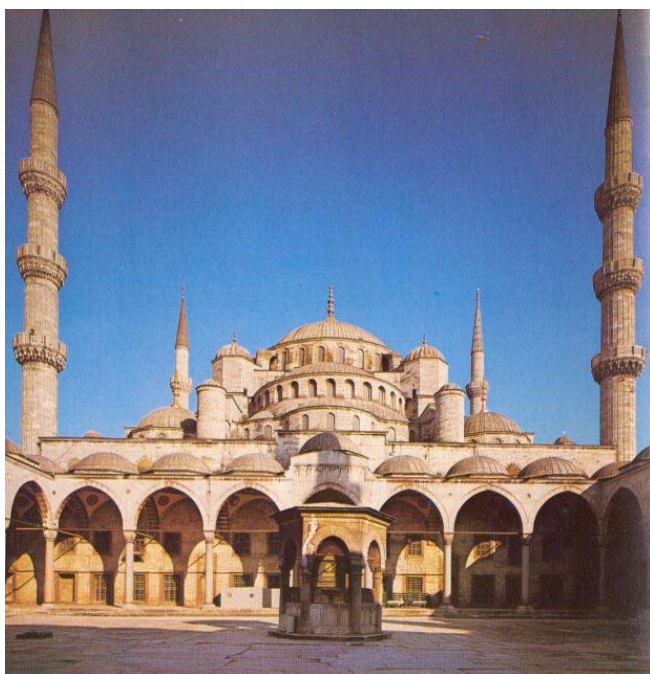
14. Narušuje harmonogram práce v nemocnici Vaše duchovní aktivity? – „*Vůbec ne.*“

Příloha číslo 4: Obrazová příloha

Obr. č. 1: Svatyně Ka'ba

Obr. č. 2: Osmanská mešita kupolovitého typu - Istanbul

Obr. č. 3: Symboly judaismu: svitek Tóry, Sedmiramenný svícen, jarmulka

Obr. č. 4: Pravoslavný kostel

Obr. č. 5: Pravoslavná ikona Matky boží

Obr. č. 6: Zesnulý papež Jan Pavel II.

Obr. č. 7: Průběh muslimské modlitby (zdroj: Islámská nadace v Praze, Blatská 1491, Praha 9 – Kyje, 198 00)

Modlitba v Islámu

صلو كما رأيتموني أصلي

Posel Alláha (mír a požehnání s ním) řekl:
„Vykonaňte modlitby tak, jak jste je viděli
vykonávat mě.“

Korán ve významu:
Ve jménu Alláha milosrdného slitovného
„... a dodržujete modlitbu, neboť modlitba je pro věřící
předepsána v čas stanovený!“
(Súra 4, verš 103)

Alláh uložil muslimům modlit se pětkrát denně ve stanovených časech:

- 1. Ranní modlitba - Fadžr**
Obsahuje 2 cykly, při nichž se Korán recituje nahlas. Vykonavá se za rozbřezku, nejpozději však do východu slunce.
- 2. Polední modlitba - Zuhr**
Obsahuje 4 cykly, Korán se recituje potichu. Provádí se od okamžiku, kdy je slunce v zenitu do půli odpoledne.
- 3. Odpolední modlitba - 'Ašr**
Vykonavá se stejně jako modlitba Zuhr, ale od poloviny odpoledne, nejpozději však do západu slunce.
- 4. Modlitba po západu slunce - Mağrib**
Obsahuje 3 cykly, přičemž během prvních dvou se Korán recituje nahlas a při třetím potichu. Provádí se v čase mezi západem slunce a setměním.
- 5. Vešerní modlitba - 'Išá**
Obsahuje 4 cykly, během prvních dvou se Korán recituje nahlas a při zbylých dvou potichu. Provádí se od setmění do první třetiny noci, nejpozději však do rozbřezku.

Jak vykonat nejkratší modlitbu, tzn. modlitbu o dvou cyklech (rak'atech)

“Qijám” - stání

Postavte se do vzpřímeného postojě. Celým tělem směřujte ke Kábě, tento směr se nazývá “Qibla”.
Nohy přiměřeně rozkročte.
Pokud jste nemocní, či v nebezpečí, je povoleno vykonávat modlitbu v sedě nebo v leže, tak, jak je to pro vás možné.

**“Takbírát al-ihrám”
vyřčení prvního “Alláhu Akbar”**
Zvedněte ruce na úroveň ramen s dlaněmi rozevřenými.
Prsty by měly sahát k ušním lalůčkům (obr.1) a přitom proneste:
Alláhu Akbar
„Alláh je převeliký“

Položte obě ruce na hrud' v pořadí pravá ruka přes levé zápěstí. Následně je doporučeno zarecitovat některé prosby, zde uvádíme alespoň jednu:

Subhánaka 'l-láhum-ma wa bi-hamdika, wa tabáraka 'smuka, wa ta 'šila džad-đuka wa lá 'iláha ğajruk.

Překlad: „*Buď sláva Tobě ó Alláhu i chvála Tobě a buď požehnáno jméno Tvé a povznesena vznešenost Tvá neb není boha kromě Tebe.*“

Poté proneste:

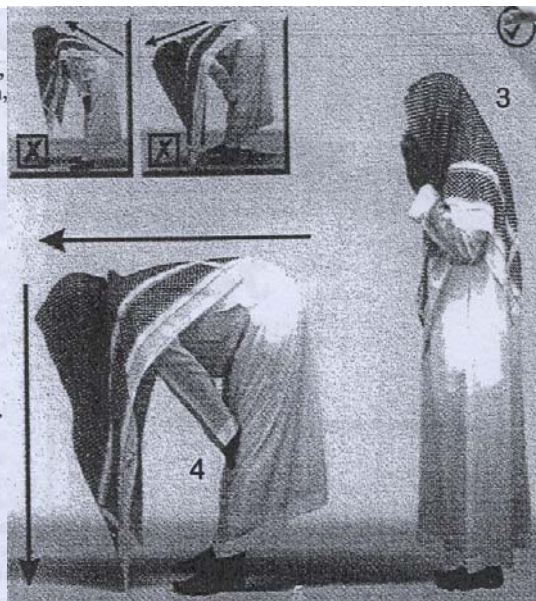
'A'údu bi-'l-láhi mina 'š-šajtáni r-radžím.

Překlad: „*Utíkám se k Alláhu před satanem prokletým.*“

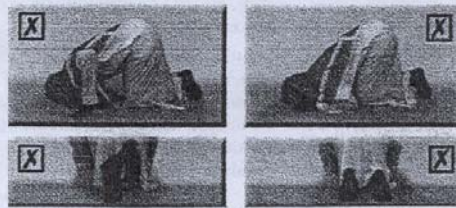
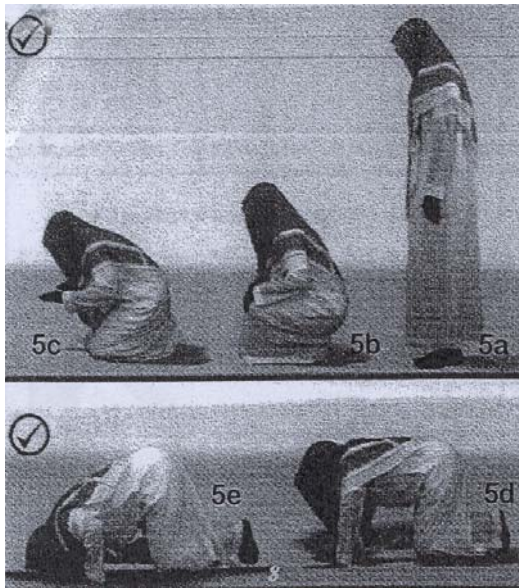
Recitace Otevíratelky knihy, Súry AL-FÁTIHA:
 1. bismi 'l-láhi 'r-rahmání 'r-rahím,
 2. 'alhamdu lil-láhi rab-bi 'l-'álámín, 3. 'ar-rahmání 'r rahím,
 4. máliki jawmi 'd-dín, 5. ij-jáka na'budu wa 'ij-jáka nasta'in,
 6. 'ihdina 'š-širáta 'l-mustaqím, 7. širáta 'l-lađína
 'an'amta 'alajhim ġajri 'l-mağđúbi 'alajhim wala 'd-đálin
Překlad: 1. Ve jménu Alláha milosrdného, slitovného,
 2. chvála Alláhu, Pánu lidstva veškerého,
 3. milosrdnému, slitovnému, 4. vládci dne soudného,
 5. Tebe uctíváme a Tebe o pomoc žádáme,
 6. veď nás stezkou přímou,
 7. stezkou těch, jež zahrnuls milostí Svou,
 ne těch, kteří si vysloužili Tvůj hněv, ani těch, kdo zbloudili!
 Uzavřeme ji vyslovením:
Amín
 (Alláhu akceptuj)
 Nyní by měla následovat jakákoliv libovolná pasáž z Koránu.
 Jako příklad uvádíme súru **UPŘÍMNOST VÍRY:**
 bismi 'l-láhi 'r-rahmání 'r-rahím
 1. qul huwa 'l-láhu 'aġad, 2. 'al-láhu 'š-šamad,
 3. lam jalid wa lam júlad,
 4. wa lam jakul laġu kufuwan 'aġad
Překlad: „Rci, On Alláh je jedinečný, sám o sobě věčný,
 neplo dil a nebyl zplozen a není nikoho, kdo je mu roven.“

“Rukú’” - předklon
 Pozdvihněte ruce na úroveň ramen s pronesením slov
Alláhu Akbar (obr.3)
 a poté se předkloňte (obr.4).
 Tedy, umístěte dlaně s otevřenými prsty na kolena,
 záda i hlavu narovnejte tak, aby byly paralelně se zemí
 a svůj pohled směřujte na místo, kde čelo spočívá při prostraci.
 V této pozici proneste **3-krát** (povinnost je jednou)
subġána rab-bija 'l- 'azím
Překlad: „Sláva Pánu nesmírnému.“
 Nyní následuje návrat do vzpřímené pozice s rukama
 zvednutýma k ramenům a přitom proneste:
sami'a 'l-láhu liman ġamídah
Překlad: „Alláh vyslyší toho, kdo jej chválí.“
 Když se narovnáte, vraťte také ruce na hrudník, je důležité
 v této pozici chvíli setrvat a proneste:
rab-baná wa laka 'l-ġamd
Překlad: „Pane náš, chvála buď Tobě.“

“Sudžúd” - prostrace
 Se slovy **Alláhu Akbar** pomalu poklekněte
 na kolena a poté položte dlaně a hlavu na zem.
 Dbejte na to, aby se čelo, nos, dlaně, kolena
 a prsty na nohou dotýkaly země.
 Paty chodidel by měly být u sebe.
 V této pozici proneste **3-krát** (povinnost je jednou)
subġána rab-bija 'l- 'a'lá
Překlad: „Sláva Pánu mému nejvyššímu.“
 - lokty jsou od těla
 - paty jsou u sebe
 - celé tělo je ve směru
 qibly, včetně prstů na
 rukou a nohou

“Džalsa” - posed

Se slovy Alláhu Akbar se zvedněte do posedu (obr. 6). Nebo-li usadíte se na levou nohu a pravou nechte vzpřímenou. Ruce ponechte volně na kolenou či stehnech. Svůj pohled směřujte k zemi.

V tomto posedu řekněte jednou až 3-krát:

rab-bi 'ġfir lí

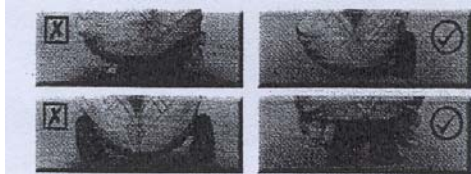
Překlad: „Pane, odpusť mi.“

Nebo je možno říci:

alláhum-ma 'ġfir lí, wa 'rĥamní, wahdíní, wa 'rzuqní

Překlad: „Ó Alláhu, odpusť mi

a ůmilostní mě a veď mě a obohat' mě a uzdrav mě a poskytni mi obživu.“

“Sudžúd” - prostrace

Se slovy Alláhu Akbar se vraťte do pozice sudžúd (obr.7) a opět 3-krát řekněte: **subĥána rab-bija 'l-'a'lá** (povinnost je jednou), **Překlad:** „Sláva Pánu mému nejvyššímu.“

Ukončení prvního cyklu

Se slovy Alláhu Akbar se můžete na malou chvíličku posadit, a pak se postavit do pozice stání “qijám” (obr.8) a nebo se do pozice stání postavte rovnou, položte ruce na hrud' a jste připraveni započít druhý cyklus.

Druhý cyklus se vykonává velice obdobně jako první, ovšem nerecituje se v něm úvodní prosba, začne se rovnou recitací Al-fáthiy a ukončení se provede vsedě pozdravným vyznáním “tašahud”, neboli po vykonání druhého sudžúd druhého cyklu již nevstávejte, nýbrž se opět posadíte (obr.6), přičemž obě ruce položte na stehna, palec a prostředníček pravé

ruky spojte tak, aby vytvářeli kroužek, ukazováček zvedněte a při pronášení slov tašahudu s ním přiměřeně pohybujte nahoru a dolu. Očima se po celou dobu dívejte na pohybující se ukazováček.

První část pozdravného vyznání:

'at-taĥijjátu lil-láhi, wa 'š-šalawátu, wa 't-taĥjibátu, 'as-salám 'alajka 'ajjuha 'nnabju wa raĥmatul 'l-láhi wa barakátuhu, 'as-salámu 'alajná wa 'alá 'ibádi 'l-láhi 'š-šálihín,

Překlad: „Veškerá úcta, všechny modlitby i slova výtěčná patří Alláhu, mír tobě ó Proroku a Alláhova milost i požehnaní Jeho, mír nám i bezúhonným Alláhovým služebníkům.“

› **'ašhadu 'an lá 'iláha 'illa 'l-láhu wa 'ašhadu 'anna muĥammadan 'abduhu wa rasúluhu,**

Překlad: „Já vyznávám, že není boha kromě Alláha a vyznávám, že Muhammad je Jeho služebník a Jeho posel.“

› Při pronášení těchto slov ponechte pravý ukazováček zvednutý.

Druhá část pozdravného vyznání, při jejíž recitaci začnete opět pohybovat ukazováčkem:

'al-láhumma šal-li šlá muḥammadin wa 'alá 'áli muḥammadin, kamá šalajta 'alá 'ibrahíma wa 'alá 'áli 'ibrahíma, 'innaka ḥamidun madžíd, 'al-láhumma bárika 'alá muḥammadin wa 'alá 'áli muḥammadin, kamá báranka šlá 'ibráhíma wa 'alá 'áli 'ibráhíma, 'innaka ḥamidun madžíd

Překlad: „Ó Alláhu, požehnej Muhammadovi i rodu Muhammadovu, tak jako jsi požehnal 'Ibrahímovi i rodu 'Ibrahímovu, věru Tys chvályhodný-slávyplný. Ó Alláhu, sesli požehnání na Muhammada i rod Muhammadův, tak jako jsi seslal požehnání na 'Ibrahíma i na rod 'Ibrahímův, věru Tys chvályhodný-slávyplný!“

“Taslím” - závěrečný pozdrav

Kompletní zakončení modlitby proved'te otočením hlavy nejprve do prava s pronesením:
'as-salámu 'alajkum wa raḥmatul-láh
(mír s vámi a Alláhovo požehnání) a následně to samé doleva.

Modlitba o třech cyklech

Vykonejte 2 cykly dle předchozího návodu, ale z pozdravného vyznání řekněte jen 1. část, poté se slovy Alláhu Akbar zaujměte pozici stání a ruce zvedněte na úroveň ramen jako u úvodního vyřčení Alláhu Akbar, následně je položte na hrud' a odrecitujte pouze Al-Fátihu. Po ní opět následuje: předklon → narovnání se → prostrace → posed → prostrace → posed → celé pozdravné vyznání → závěrečný pozdrav

Modlitba o čtyřech cyklech

Postupujte stejně jako při modlitbě o třech cyklech, ovšem po druhé prostraci třetího cyklu se s pronesením Alláhu Akbar postavte na čtvrtý cyklus, ruce položte rovnou na hrud' a odrecitujte jen Al-Fátihu, po níž následují obvyklé úkony vedoucí k ukončení modlitby celým pozdravným vyznáním a taslímem.

Pozn.

Pokud má modlitba více jak 2 cykly posed se při posledním pozdravném vyznání mění. Levá noha se posune až pod vzpřímené chodidlo pravé nohy. (Obr.9)

Některé prosby po ukončení modlitby:

'astagfíru 'l-láh

Překlad: „Prosím Alláha o odpuštění.“ - třikrát

'Al-láhumma 'anta 's-salámu wa minka 's-salám,
tabárakta já da 'l-džaláli wa 'l-'ikrám

Překlad: „Ó Alláhu, Tys Mír a od Tebe mír, buď požehnaný, Ty majestátnosti a velkomyslnosti plný.“

Subḥána 'l-láh, wa 'l-ḥamdu li-lláh, wa 'l-láhu 'akbar
(každé z těchto spojení opakovat tři a třicetkrát),
lá 'iláha 'illa 'l-láhu waḥdahú lá šaríka lahu, lahu
'l-mulku, wa lahu 'l-ḥamdu wa huwa 'alá kulli
šaj'in qadír

Překlad: „Sláva Alláhu, chvála Alláhu, Alláh je převeliký, není boha kromě Alláha-Jediného, jenž nemá společníka žádného. Jemu náleží i chvála a On nad každou věcí je mocný.“

ZDROJE OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obr. č. 1: Svatyně Ka'ba (zdroj: Svatyně Ka'ba. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?svnum=10&um=1&hl=cs&lr=&q=svatyn%C4%9B+Ka%C2%B4ba&btnG=Hledat+obr%C3%A1zky>

Obr. č. 2: Osmanská mešita kupolovitého typu – Istanbul (zdroj: Mešita. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?svnum=10&um=1&hl=cs&lr=&q=me%C5%A1ita&btnG=Hledat+obr%C3%A1zky>

Obr. č. 3: Symboly judaismu: svitek Tóry, Sedmiramenný svícen, jarmulka (zdroj: Judaismus. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?svnum=10&um=1&hl=cs&lr=&q=judaismus&btnG=Hledat+obr%C3%A1zky>

Obr. č. 4: Pravoslavný kostel (zdroj: Pravoslavný kostel. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?svnum=10&um=1&hl=cs&lr=&q=pravoslavn%C3%BD+kostel&btnG=Hledat+obr%C3%A1zky>

Obr. č. 5: Pravoslavná ikona Matky boží (zdroj: Pravoslavná ikona. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?svnum=10&um=1&hl=cs&lr=&q=pravoslavn%C3%A1+ikona&btnG=Hledat+obr%C3%A1zky>

Obr. č. 6: Zesnulý papež Jan Pavel II. (zdroj: Papež. (online). (cit. 2007-05-25) Dostupné na internetu

<http://images.google.cz/images?hl=cs&q=pape%C5%BE&btnG=Vyhledat+Googlem&lr=&ie=UTF-8&oe=UTF-8&um=1&sa=N&tab=wi>

Obr. č. 7: Průběh muslimské modlitby (zdroj: Islámská nadace v Praze, Blatská 1491, Praha 9 – Kyje, 198 00)